

Nr 318.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till
värnpliktslag; given Stockholms slott den 24 oktober
1941.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till värnpliktslag.

G U S T A F.

Per Edvin Sköld.

Förslag
till
Värnpliktslag.

I kap.

Grundläggande bestämmelser om värnplikt.

1 §.

Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller tjugu år till och med det under vilket han fyller fyrtiosju år.

Är svensk man tillika medborgare i främmande stat och har han hemvist i den främmande staten, bestämmer Konungen, huruvida värnplikt skall åligga honom här i riket.

2 §.

Yngling, som enligt 15 § inskrivits såsom underårig, är värnpliktig även innan han uppnått värnpliktsåldern.

Vid krig eller omedelbar krigsfara kvarstår värnplikten för den som in-kallats till tjänstgöring, så länge behovet det kräver.

3 §.

Den som till följd av lyte, stadigvarande sjukdom, bestående kroppslig svaghet eller annan dylik orsak är oduglig till krigstjänst skall frikallas från värnpliktens fullgörande.

Konungen må förordna, att de som sålunda frikallats skola underkastas läkarundersökning och, om de därvid finnas dugliga till krigstjänst, vara skyldiga fullgöra värnplikt.

4 §.

Den som på grund av övergående sjukdom, försenad eller otillräcklig kroppsutveckling eller annan dylik anledning tillfälligt är oduglig till krigstjänst skall befrias från tjänstgöringsskyldighet under erforderlig tid.

Finnes vid inskrivning av värnpliktig, vilken ej kan anses oduglig till krigstjänst, skäl antaga, att hans förutsättningar för fullgörande av tjänstgöring kunna säkrare bedömas vid en senare tidpunkt, vare lag samma. Avgörande om sådan värnpliktigs krigsduglighet skall dock träffas senast det år den värnpliktige fyller tjugutvå år.

5 §.

Konungen må från värnpliktstjänstgöring helt eller delvis befria:

- a) den som genom naturalisation upptages till svensk medborgare det kalenderår då han fyller tjugufem år eller senare;
- b) den som styrker, att han i utlandet gjort militärtjänst;

c) den som på grund av långvarig vistelse utom riket ej fullgjort honom åliggande tjänstgöringsskyldighet och, då han återvänder till riket, uppnått en ålder av trettio år; samt

d) den som, utan att fall, varom ovan i denna paragraf sägs, är för handen, visar synnerliga skäl för sådan befrielse.

6 §.

De värnpliktiga skola enligt grunder, som bestämmas av Konungen, tilldelas armén, marinen eller flygvapnet ävensom — vid armén — truppslag eller truppslag och tjänst samt — vid marinen — flottan eller kustartilleriet. I de fall Konungen bestämmer skola de värnpliktiga tilldelas förband.

Värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer eller underofficer, samt värnpliktig tilldelad flygvapnet, vilken äger förutsättningar för utbildning till underofficer, må uttagas för sådan utbildning. Om uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring eller utbildning i andra avseenden förordnar Konungen.

Vid tilldelning och uttagning skall tillses, att envar värnpliktig såvitt möjligt får fullgöra den tjänstgöring och undergå den utbildning, för vilken han befinner lämpligast. Där så kan ske, skall hänsyn tagas till den värnpliktiges önskemål. Visar värnpliktig, som befunnits äga förutsättningar för utbildning till officer eller underofficer, att undergående av sådan utbildning skulle för honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga medföra särskilt svåra olägenheter, bör han ej uttagas för sådan utbildning.

7 §.

Där ej Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, annorlunda förordnar, tillhör värnpliktig under hela värnpliktstiden den försvarsgren eller avdelning därav ävensom i förekommande fall det truppslag eller den tjänst och det förband, som han enligt bestämmelserna i andra kapitlet blivit tilldelad, samt, om han ej tilldelats förband, det förband, som erhåller sina värnpliktiga från det inskrivningsområde eller del därav, där den värnpliktige är kyrkobokförd.

II kap.

Om de värnpliktigas inskrivning och redovisning.

8 §.

Riket indelas i inskrivningsområden. För varje inskrivningsområde skall finnas en inskrivningschef och en inskrivningsnämnd. Konungen må dock förordna, att för inskrivningsområde skall finnas två eller flera inskrivningsnämnder, var och en för viss del av området.

9 §.

Ledningen och övervakningen av inskrivningsväsendet och värnpliktsredovisningen utövas av den myndighet Konungen bestämmer.

10 §.

För upptagande och avgörande av besvär över inskrivningsnämnds beslut ävensom över inskrivningschefens beslut, som avses i detta kapitel, skall finnas ett inskrivningsråd.

11 §.

Till inskrivningschef förordnar Konungen en regementsofficer.

Inskrivningsnämnd skall bestå av inskrivningschefen såsom ordförande samt icke militära ledamöter till det antal Konungen bestämmer, dock minst en från varje till inskrivningsområdet hörande landstingsområde eller stad, som ej deltagar i landsting. De icke militära ledamöternas antal må ej understiga två.

Skall för inskrivningsområde finnas mera än en inskrivningsnämnd, utser Konungen ordförande i varje nämnd. I sådan nämnd skola ingå icke militära ledamöter endast från landstingsområde eller stad hörande till det område, för vilket nämnden tillsatts.

De icke militära ledamöterna utses jämte lika antal suppleanter för två år av vederbörande landsting eller för stad, som ej deltagar i landsting, av stadsfullmäktige.

Inskrivningsnämnd är beslutför, när förutom ordföranden två ledamöter äro tillstädes. Vid lika röstetal gäller den mening ordföranden biträder.

Inskrivningsnämnd biträdes av läkare och annan personal enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen.

12 §.

Det åligger inskrivningsnämnd:

att pröva de värnpliktigas duglighet till krigstjänst och lämplighet för olika slags utbildning;

att besluta om frikallelse enligt 3 § första stycket och befrielse enligt 4 §;

att verkställa inskrivning av värnpliktiga, vilka ej blivit jämlikt 3 § första stycket frikallade från värnpliktens fullgörande;

att verkställa tilldelning, som avses i 6 §;

att efter förslag av vederbörande förbandschef verkställa uttagning av värnpliktiga för utbildning till officer eller underofficer; samt

att i de fall och i den ordning Konungen bestämmer verkställa uttagning av värnpliktiga för annan särskild utbildning eller tjänstgöring.

Uppkommer på grund av värnpliktigs kroppsbeskaffenhet eller hälsotillstånd fråga om ändring av tidigare fattat beslut rörande hans krigsduglighet eller rörande tilldelning eller uttagning, skall jämväl sådan fråga avgöras av inskrivningsnämnd.

De ärenden, som det enligt vad ovan stadgats åligger inskrivningsnämnd att upptaga, benämnas inskrivningsärenden.

13 §.

Inskrivningsnämnd sammanträder till inskrivningsförrättning varje år. Tider och ställen för förrättningen bestämmas, sedan förslag därom avgivits

av inskrivningschefen, av länsstyrelsen i det län, vartill inskrivningsområdet eller största delen därav hör. Ingår i inskrivningsområdet jämväl del av annat län, skall samråd äga rum med länsstyrelsen därstädes.

Inskrivningsnämnd skall därjämte på kallelse av inskrivningschefen sammanträda för uttagning av värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning samt för handläggning av ärenden, som inskrivningschefen jämlikt 19 § hänskjuter till nämndens prövning.

14 §.

1. Värnpliktig är skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning det år han fyller tjugu år. Den som förvärvar svensk medborgarrätt först sedan han inträtt i värnpliktsåldern är skyldig inställa sig vid inskrivningsförrättning det år som infaller näst efter det han förvärvat nämnda rätt.

Från skyldighet att iakttaga personlig inställelse vid inskrivningsförrättning undantagas:

- a) värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus;
- b) värnpliktig, som innehar anställning utomlands eller uppehåller sig därstädes för idkande av studier eller för utbildning i sitt yrke och som i den ordning Konungen föreskriver styrker, att han är duglig till krigstjänst; samt
- c) värnpliktig, för vilken vid inskrivningsförrättningen företes intyg om kroppslig eller andlig brist, varav till fullo framgår, att han är oduglig till krigstjänst.

Värnpliktig, som visar laga förfall för utevaro, må inskrivas, därest han på sätt Konungen föreskriver styrker, att han är duglig till krigstjänst.

Rörande skyldighet för värnpliktig att, när fråga uppstår om ändring i hans värnpliktsförhållanden, inställa sig vid inskrivningsförrättning förordnar Konungen.

2. De värnpliktiga kallas till inskrivningsförrättning genom personliga order eller kungörelse.

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling, som så önskar, inskrivas redan det år då han fyller aderton eller nitton år.

Den som vinner fast anställning vid krigsmakten skall, oavsett åldern, omedelbart inskrivas.

16 §.

Inställelse till inskrivning skall ske vid inskrivningsförrättningen för den ort, där den värnpliktige är kyrkobokförd. Värnpliktig må dock undergå inskrivning å annan ort, i vilket fall det åligger honom att utan kallelse anmäla sig hos vederbörande inskrivningsnämnd och därvid avlämna sin kallelseorder eller, därest han icke erhållit sådan eller ordern förkommit, prästbetyg. Inställer sig värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, vid inskrivningsförrättning för annan ort än den varest han är kyrkobokförd, skall han därjämte uppvisa sjöfartsbok.

Värnpliktig, som icke är kyrkobokförd här i landet, äger inställa sig till inskrivning vid inskrivningsförrättningen för den ort, där han vistas.

Vad i denna paragraf stadgas om värnpliktig skall äga motsvarande tillämpning beträffande yngling, som enligt vad i 15 § första stycket sägs anmäler sig till inskrivning, innan han inträtt i värnpliktsåldern.

17 §.

Beträffande rätt till ersättning för resa till och från inskrivningsförrättning gäller vad därom är särskilt bestämt.

18 §.

Har någon, som varit skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning, uteblivit därifrån med laga förfall, åligger det honom att inställa sig inför inskrivningsnämnden eller, om denna ej sammanträder, inför inskrivningschefen, så snart förfallet upphört.

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att uttagning av värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen anledning höra inskrivningsnämnden i ett enligt första stycket upptaget ärende, skall detta hänskjutas till nämndens prövning.

20 §.

Om innehållet i inskrivningsnämnds eller inskrivningschefs beslut skall den värnpliktige ofördröjligen på lämpligt sätt underrättas.

Inskrivnen värnpliktig skall erhålla inskrivningsbok, vari skall införas vad som är av vikt beträffande hans värnplikt.

21 §.

Över inskrivningsnämnds och inskrivningschefs beslut i inskrivningsärende må besvär anföras av värnpliktig, som beslutet rör.

Besvären skola, ställda till inskrivningsrådet, ingivas till inskrivningschefen inom fjorton dagar efter inskrivningsförrättningens avslutande eller, därest beslutet icke fattats vid inskrivningsförrättning, inom fjorton dagar efter det den värnpliktige underrättats om beslutets innehåll. Besvären må även på klagandens egen risk med posten insändas så tidigt, att de komma inskrivningschefen tillhanda inom nämnda tid. Det åligger inskrivningschefen att ofördröjligen med eget yttrande insända besvären till inskrivningsrådet.

Beslut, som överklagas, skall ändå gå i verkställighet, där ej inskrivningsrådet annorlunda förordnar.

22 §.

Inskrivningsrådet, som skall hava sitt säte i Stockholm, består av ordförande och två andra ledamöter, vilka samtliga förordnas av Konungen för viss tid. Av ledamöterna skall en vara militär.

För varje ledamot förordnar Konungen en ersättare.

För att beslut skall kunna fattas av inskrivningsrådet, erfordras, att samtliga ledamöter eller deras ersättare äro tillstädes.

Inskrivningsrådet skall biträdas av en av Konungen förordnad läkare.

23 §.

Inskrivningsrådet sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta det erfordras för prövning av inkomna ärenden.

24 §.

Över inskrivningsrådets beslut må besvär ej anföras.

25 §.

Om redovisning av värnpliktiga förordnar Konungen.

26 §.

Till ledning vid inskrivning och redovisning av värnpliktiga skola av vederbörande myndigheter lämnas erforderliga uppgifter och upplysningar enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen.

III kap.

Om de värnpliktigas tjänstgöring m. m.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

A. I den mån ej nedan under punkterna B, C och D annorlunda föreskrives, skola följande bestämmelser gälla i fråga om utbildningstiden för värnpliktiga.

Värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt fyrahundraftio dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:

a) av *armén* eller *kustartilleriet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om trehundra sextio dagar före utgången av andra året efter inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar,

med två repetitionsövningar om vardera trettio dagar, den första före utgången av tredje året och den andra före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret, samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret;

b) av *flottan* tilldelad värnpliktig:

antingen i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år

eller ock

med en första tjänstgöring om fyrahundratjugu dagar, som tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år, samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret; ävensom

c) av *flygvapnet* tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om trehundraextio dagar, som tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år,

med en repetitionsövning om sextio dagar eller två repetitionsövningar om vardera trettio dagar före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret samt

med en efterutbildningsövning om trettio dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundraextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraättio dagar.

För värnpliktig, som ålagts fortsatt tjänstgöring som nyss sagts, må den tid, inom vilken under A föreskrivna repetitionsövningar skola fullgöras, undergå den förskjutning, som av Konungen bestämmes.

C. Värnpliktig tilldelad marinen, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, undergå fortsatt utbildning under en tid av etthundratjugu dagar, fördelad på två repetitionsövningar om vardera sextio dagar, vilka skola fullgöras före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

D. För värnpliktig, som vid högskola eller annan därmed jämförlig högre läroanstalt idkar studier för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär eller ingenjör eller eljest i sådana ämnen, att hans insikter kunna vara till särskilt gagn för krigsmakten, samt för värnpliktig, som gör sannolikt, att han kommer att idka sådana studier, skola följande särskilda bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A angivna tjänstgöringen om fyrahundraextio dagar skall, med rätt till avbrott under viss tid för studiernas fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring. Sådan värnpliktig må ock, där så för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter anses påkallat, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundraättio dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

Har ej värnpliktig som i första stycket sägs före utgången av den tid, under vilken tjänstgöringen fått avbrytas, avlagt de studieprov, Konungen bestämmer, skall den värnpliktige enligt vad Konungen föreskriver fullgöra den tjänstgöring, som på grund av bestämmelserna ovan i denna paragraf eljest åligger honom; och räknas därvid genomgången soldat- och befälsutbildning honom till godo på sätt Konungen prövar skäligt.

E. Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

2. Beredskapsövning.

Därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, må annan värnpliktig än som under 1 mom. D omförmäles kunna åläggas att, utöver i 1 mom. avsedd tjänstgöring, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst etthundra-åttio dagar. Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning upphör dock, sedan ett och ett halvt år förflutit efter avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) eller i förekommande fall fortsatt tjänstgöring enligt 1 mom. B.

Infaller beredskapsövning under tid, då repetitionsövning eljest skolat fullgöras, skall repetitionsövningen anses vara till motsvarande del fullgjord genom beredskapsövningen.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på sätt Konungen närmare förordnar, uppehåll skall äga rum viss tid under pågående tjänstgöring, äge värnpliktig, som så önskar, efter därom hos vederbörande militärmyndighet gjord framställning, kvarstanna i tjänstgöring intill utgången av den tjänstgöringsperiod, till vilken han in kallats.

B. Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i 1 mom. föreskrives.

Likaledes äger Konungen, där farsot utbrutit vid avdelning av krigsmakten, förordna om därstädes i tjänstgöring varande värnpliktigas kvarhållande så lång tid utöver den föreskrivna tjänstgöringstiden som finnes nödigt till förebyggande av smittas spridande.

C. Varder fartyg, därå värnpliktig tjänstgör, hindrat att ingå till ort inom riket, där byte av personal kan äga rum, och kan till följd därav avmönstring ej ske, då tiden för den tjänstgöring, till vilken den värnpliktige in kallats, gått till ända, är denne skyldig att tjänstgöra ombord, till dess hans avmönstring kan äga rum.

D. Har värnpliktig, under i 1 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för olovligt undanhållande av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsuppfostran,

tvångsarbete, förvaring eller internering, skall den tid, under vilken han varit rymd eller olovligen undanhållit sig eller hans tjänstgöring sålunda varit avbruten, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. I vad mån den värnpliktige må tillgodoräkna sig fullgjord del av tjänstgöringen samt i vilken ordning han skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet, bestämmer Konungen.

E. Konungen förordnar, huruvida och i vad mån värnpliktig må såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig tid, varunder han icke kunnat deltaga i tjänstgöringen på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen ej kan antagas hava varit orsak.

F. Beträffande värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, är särskilt stadgat.

28 §.

1. Då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, må Konungen efter statsrådets hörande till tjänstgöring inkalla samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal, som finnes behöfligt. Erfordras i fall, då icke samtliga värnpliktiga inkallats till sådan tjänstgöring, att de värnpliktiga äro inkallade under längre tid, skall inkallad personal efter lämplig tidrymd såvitt möjligt avlösas.

2. Utom rikets gränser må armén tilldelade värnpliktiga användas endast till rikets försvar och efter det att statsrådet blivit hört samt, såvida riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar skall sammanträda, riksdagskallelse utfärdats.

29 §.

1. Anstånd till nästföljande år med påbörjande av i 27 § föreskriven första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) må i den ordning Konungen bestämmer medgivas:

a) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som enligt intyg från sjömanshusombudsmannen är å handelsfartyg inmönstrad för utrikes sjöfart och som till följd därav icke utan väsentlig olägenhet kan, så länge resan varar, inställa sig;

b) å sjömanshus inskriven värnpliktig, som gör sannolikt, att han under den tid närmast förestående tjänstgöring skulle omfatta kommer att söka inträde i sjökaptens-, styrmans-, övermaskinist- eller andre maskinistklass vid navigationsskola;

c) värnpliktig, som själv förvaltar och brukar honom tillhörig fast egendom eller själv driver honom tillhörig handels-, fabriks- eller annan industriell rörelse och icke varit i tillfälle att på lämpligt sätt ordna fastighetens eller rörelsens skötande under den tid han för sin militära tjänstgöring skulle bliva frånvarande; samt

d) värnpliktig, som visar annat giltigt skäl för anstånds beviljande, såsom att tjänstgöringen skulle medföra avsevärt avbräck i fortskriden lärokurs

eller eljest bereda honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter.

Fortfar anledning till anstånd med tjänstgöringen, må förlängt anstånd, varje gång för ett år, beviljas den värnpliktige; dock att tjänstgöringen skall taga sin början senast det år under vilket han fyller tjugufyra år.

2. Värnpliktig, för vilken, sedan han påbörjat första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), i anledning av dödsfall eller annan av honom oberoende händelse uppkommer sådant skäl för anstånd, som avses i 1 mom. c) eller d), må i den ordning Konungen bestämmer medgivas anstånd med återstoden av tjänstgöringen. Sådant anstånd, som beviljas för ett år i sänder, må ej medgivas för längre tid än sammanlagt fyra år.

Huruvida och i vad mån värnpliktig, som beviljats anstånd jämlikt första stycket, må anses hava fullgjort honom åliggande tjänstgöring, ävensom i vilken ordning återstoden av tjänstgöringen skall fullgöras, därom meddelar Konungen erforderliga bestämmelser.

30 §.

Anstånd med annan i denna lag föreskriven tjänstgöring än i 29 § sägs må beviljas i den ordning och i den utsträckning Konungen bestämmer.

31 §.

Värnpliktig inkallas till tjänstgöring av vederbörande befäl genom personlig order eller kungörelse. Inkallelse må dock, där Konungen så förordnar, ske på annat ändamålsenligt sätt.

Sker inkallelse genom kungörelse, skall denna offentligen anslås inom varje kommun, som beröres av kungörelsen, samt, där omständigheterna sådant medgiva, i erforderlig omfattning införas i en eller flera tidningar.

32 §.

Värnpliktig, som är inkallad till tjänstgöring, är skyldig att verkställa den tjänsteförrättning som anvisas honom av vederbörande befälhavare.

I de förrättningar, där särskild yrkeskunskap kan vara påkallad, användas företrädesvis personer med motsvarande yrkeskunskap.

33 §.

Beträffande värnpliktigs förmåner i samband med tjänstgöring samt ersättning i anledning av skada, som han ådragit sig under tjänstgöring, gäller vad därom är särskilt stadgat.

Vid inkallelse till värnpliktstjänstgöring enligt 28 § må föreskrivas, att värnpliktig skall medföra proviant för högst tre dagar samt förse sig med beklädnad, intill dess sådan anskaffats. Skälig ersättning härför skall beredas honom av kronan.

I V k a p.

Om adressanmälan och uppgiftsskyldighet.

34 §.

Inskriften värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring eller inmönstrad till sjöfart, är skyldig att, så snart hans postadress ändras, vidtaga sådan åtgärd att postförsändelse från militär myndighet utan dröjsmål kan komma honom tillhanda.

Såsom sådan åtgärd skall anses anmälan om adressförändringen hos postanstalt i den ort, från vilken den värnpliktige ämnar avresa eller inom vilken han flyttar, samt, om den värnpliktige är inskriven å sjömanshus, anmälan om adressförändringen hos sjömanshusombudsmannen.

35 §.

Värnpliktig är skyldig att på anfordran lämna militär myndighet erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av militärt intresse och att på sätt Konungen bestämmer ofördröjligen och senast inom åtta dagar besvara sådan myndighets skriftliga förfrågan därom.

V k a p.

Om påföljder för åsidosättande av föreskrifterna i denna lag och om laga förfall.

36 §.

Värnpliktig, som är skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning men utan laga förfall utebliver därifrån, böte, första året femton kronor och varje år han ånyo beträdes därmed femtio kronor.

Har den värnpliktige laga förfall för sin utevaro men underlåter han att, så snart ske kan, anmäla förfallet hos inskrivningsuämnden eller inskrivningschefen, böte tio kronor.

Inställer sig den värnpliktige vid förrättning för annan ort än den varest han är kyrkobokförd men försummar han att därvid avlämna kallelseorder eller prästbetyg, böte, där han till följd härav icke kan under förrättningen emottagas, första gången tio kronor och varje följande gång femtio kronor.

37 §.

Underlåter inskriven värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring eller inmönstrad till sjöfart, att vid adressförändring vidtaga åtgärd som i 34 § första stycket avses och vållas därav att till honom från militär myndighet avsänd postförsändelse återgår till avsändaren såsom obeställbar, dömes, där han ej haft laga förfall, att böta tio kronor.

38 §.

Har värnpliktig om rekommenderad postförsändelse mottagit avi, av vilken framgår, att försändelsen avsänts av militär myndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen eller vägrar värnpliktig, då försändelse från militär myndighet tillhandahålles honom, att utkvittera eller mottaga densamma, dömes till dagsböter.

39 §.

Den som utan laga förfall underlåter att fullgöra skyldighet, varom i 35 § förmäles, böte tio kronor.

På anmälan av förbandschef eller inskrivningschef må den försumlige tillika av länsstyrelsen i det län, där han är kyrkobokförd, vid vite tillhållas att fullgöra sin skyldighet.

40 §.

1. Värnpliktig, som är skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning eller inför inskrivningschefen men utan anmält laga förfall utebliver, vare underkastad äventyr att på egen bekostnad hämtas till förrättningen eller till inställelse inför inskrivningschefen.

2. Utebliver värnpliktig utan anmält laga förfall från tjänstgöring, vartill han blivit i laga ordning inkallad, må han likaledes på egen bekostnad hämtas till tjänstgöringens fullgörande.

Har inkallelse skett genom personlig order, vilken befordrats med posten, må den värnpliktige ej anses vara i laga ordning inkallad, om ordern återkommit till avsändaren såsom obeställbar. Därest ordern avsänts om den hos avsändaren senast anmälda adressen, må dock, där med hänsyn till krigsberedskapen skyndsamt inställelse är av nöden, förordnas om hämtning utan hinder därav att ordern ej delgivits den värnpliktige.

41 §.

1. Såsom laga förfall för uteblivande från inskrivning eller tjänstgöring eller för annan uraktlåtenhet att fullgöra åligganden enligt denna lag anses, om man är sjuk, om man är i Konungens och rikets tjänst uppbådad eller faren, om man sitter i häkte eller om man är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller skyddshem eller annan dylik anstalt. Vederbörande äge dock att, då andra än nu sagda förfall förebäras, pröva, huruvida de äro av den vikt, att de må gälla såsom laga förfall.

2. För värnpliktig, som är inskriven å sjömanshus, skall i fråga om order eller annat påbud, varigenom han under krig eller vid utbrott av eller fara för krig inkallas till tjänstgöring, dessutom såsom laga förfall för inställelse till tjänstgöring räknas att vara stadd på utrikes sjöresa; åliggande dock den värnpliktige att, så snart ske kan, återvända till hemlandet ävensom att vid ankomsten till svensk hamn eller sammanträffande med svenskt örlogsfartyg omedelbart anmäla sig till tjänstgöring.

42 §.

Sjukdom skall, för att såsom laga förfall anses, styrkas med behörig läkares intyg, vilket den värnpliktige är skyldig att själv anskaffa. Kan han ej skaffa läkarintyg, vare honom tillåtet att styrka förfallet med intyg av statens ämbets- eller tjänsteman eller av präst i församlingen eller av ordföranden i kommunalstämman eller kommunalfullmäktige eller av ordföranden eller ledamot i kommunalnämnden eller av ledamot i häradsnämnden.

43 §.

Över förseelser, som avses i 36, 37 och 39 §§, skola länsvis upprättas förteckningar, vilka skola insändas till länsstyrelsen.

Utdrag av förteckningarna beträffande värnpliktiga, vilka länsstyrelsen finner böra påföras böter, skola översändas, å landet och i stad utan magistrat till den som ombesörjer indrivning och redovisning av böter samt i stad med magistrat till magistraten. Utdragen skola vara försedda med länsstyrelsens resolution, att de i utdragen upptagna böterna må omedelbart uttagas hos de värnpliktiga, därest de icke invända något däremot, men att, därest de vilja för uteblivandet eller försummelsen styrka laga förfall eller eljest åberopa någon omständighet, som kan leda till deras frikännande från bötesansvar, i vilken händelse de äga undfå skriftlig del av resolutionen i vad dem rörer, de skola inom trettio dagar därefter till utmätningsmannen i det distrikt eller i den stad, där delgivningen skett, ingiva de bevis, som åberopas till styrkande av deras mot böternas indrivande gjorda invändningar, vid påföljd för uraktlåtenhet därav, att böterna utan hinder av invändningarna må i laga ordning uttagas. Inkommande bevis skola ofördröjligen insändas till länsstyrelsen, som efter prövning av förekommande omständigheter meddelar beslut i saken.

Åtnöjes värnpliktig icke med länsstyrelsens beslut, varigenom böter blivit honom slutligen påförda, äger han att inom trettio dagar efter erhållen del av beslutet till länsstyrelsen ingiva sina till Konungen ställda besvär, vilka därpå av länsstyrelsen jämte eget yttrande insändas till försvarsdepartementet. Besvären må även på klagandens egen risk med posten insändas så tidigt, att de komma länsstyrelsen tillhanda inom nämnda tid.

44 §.

Åtal för förseelse, varom förmåles i 38 §, ävensom mål om utdömande av försuttet vite enligt 39 § andra stycket anhängiggöras vid allmän domstol.

45 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

VI kap.

Särskilda bestämmelser.

46 §.

Värnpliktig jämlikt denna lag åliggande tjänstgöring må icke avbrytas för undergående av förvandlingsstraff för böter.

47 §.

Konungen äger föreskriva, att bestämmelserna i denna lag icke skola tillämpas å personal, som på annan grund än värnplikt är tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten.

I vad mån fullgjord sådan tjänstgöringsskyldighet skall anses motsvara tjänstgöring enligt denna lag, bestämmer Konungen.

Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning å personal tillhörande lots- och fyrstaten.

48 §.

Konungen bestämmer, om och i vad mån samt under vilka villkor befrielse från de i denna lag föreskrivna skyldigheter må kunna tillsvidare medgivas den nomadiserande lappbefolkningen.

49 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1942, där ej annat framgår av det följande eller Konungen förordnar, att lagen helt eller delvis skall träda i kraft vid senare tidpunkt.

Genom nya lagen upphävas värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443) ävensom förordningen den 7 mars 1941 (nr 111) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

I fråga om tjänstgöringsskyldighet för värnpliktig, inskriven före år 1942, skall gälla vad i nämnda hänseende stadgats i äldre lagen, dock att, där ej Konungen annorlunda förordnar, nya lagens bestämmelser i följande fall skola tillämpas även å sådan värnpliktig:

a) Bestämmelserna i 27 § 1 och 2 mom. skola i sin helhet tillämpas å värnpliktig, som enligt hittills gällande bestämmelser hänförts till årsklass 1940 eller 1941 eller till årsgrupp 1941. Sådan värnpliktig äger dock vid fullgörandet av den i berörda paragraf föreskrivna tjänstgöringen tillgodoräkna sig den tjänstgöring, som han på grund av ovannämnda förordning den 7 mars 1941 må hava fullgjort.

b) Armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig, född år 1914 eller senare, vilken icke hänförts till årsklass eller årsgrupp som under a) sägs, skall vara

skyldig att, med tillämpning av 27 § 1 mom. A nya lagen, utöver honom enligt äldre lagen åliggande tjänstgöring, fullgöra en repetitionsövning före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret.

c) Värnpliktig, född år 1906 eller senare, vilken icke hänförs till årsklass eller årsgrupp som under a) sägs, skall vara skyldig att, med tillämpning av 27 § 1 mom. A nya lagen, i stället för honom enligt äldre lagen åliggande landstomsrepetitions- eller landstomsbefälsövning, fullgöra en efterutbildningsövning före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

Vad i 3 § andra stycket nya lagen stadgas skall äga tillämpning även beträffande värnpliktiga, som jämlikt äldre lag befunnits odugliga till krigstjänst och av sådan anledning frikallats från värnpliktens fullgörande.

Ordförande och övriga ledamöter i inskrivningsnämnder och inskrivningsrådet skola med tillämpning av 11 och 22 §§ nya lagen utses i så god tid före lagens ikraftträdande, att nämnderna och rådet kunna träda i verksamhet från och med sagda tidpunkt, dock att icke militära ledamöter i inskrivningsnämnder skola för år 1942 utses av länsstyrelserna i län, till vilka ifrågakommande landstingsområden eller städer, som ej deltaga i landsting, höra.

Mönstring, som avses i § 32 i äldre lagen, skall icke äga rum år 1941.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall hänvisningen i stället gälla sådan bestämmelse.

För denna lags ikraftträdande erforderliga närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 24 oktober 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden
PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON,
BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler här-
efter chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om ny värn-
pliktslag och anför härutinnan följande:

Inledning.

Frågan om en omläggning av inskrivningsväsendet och värnpliktsregistre-
ringen har de senaste åren stått på dagordningen. Särskilda därmed samman-
hängande spörsmål ha också efter hand upptagits till avgörande. Frågan har
nu framförts så långt, att ett i lagform utarbetat förslag i ämnet kan före-
läggas riksdagen. Till belysning av detta förslag får jag till en början lämna
följande kortfattade redogörelse för vad som hittills förekommit i saken.

I proposition den 16 februari 1940, nr 63, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen
att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för införande
snarast möjligt av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och
redovisning m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i det
vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvars-
ärenden. Riksdagen (skrivelse nr 128) biföll Kungl. Maj:ts hemställan.

På därom lämnat uppdrag lät chefen för armén utarbeta slutligt förslag till
åtgärder i saken, vilket överlämnades till Kungl. Maj:t med skrivelse den 23
december 1940. Den föreslagna organisationen innefattade en kombination
av adresseringsmaskiner och en central hålkortsanläggning, därvid adresse-
ringsmaskinerna avsågos skola uppställas vid truppförbanden och vissa andra
formationer och anstalter, medan hålkortsanläggningen skulle uppställas i
arméstaben och därstädes komma till användning för i huvudsak statistiska
ändamål. Då detta innebar en på väsentliga punkter avvikande organisation
av de värnpliktigas rullföring och redovisning i förhållande till det tidigare,
i propositionen 1940 L: 63 skisserade förslaget, underställdes frågan ånyo
riksdagens prövning. Detta skedde genom proposition den 24 januari 1941,
nr 39. Vid frågans behandling i statsrådet i samband med framläggandet av
denna proposition fann jag mig på närmare anförda skäl böra i princip lämna

förslaget om införande av maskinella anordningar vid truppförbanden och vissa därmed jämförliga organisationer min tillstyrkan. Anordnandet av den föreslagna centrala hålkortsanläggningen ansåg jag mig däremot icke beredd att utan ytterligare utredning tillstyrka. Icke heller ansåg jag möjligt att utan ytterligare utredning framlägga förslag vare sig i fråga om de med det nya redovisningssystemet förbundna lokalkostnaderna eller i fråga om kostnaderna för den personal, som erfordras för det nya redovisningssystemets handhavande. I sistberörda hänseende framhöll jag, att det vore nödvändigt att underkasta de i arméstabens förslag upptagna personalkostnaderna en grundlig översyn, syftande till att i möjligaste mån nedbringa desamma. Det borde därvid närmare övervägas, huruvida icke i samband med reformens genomförande den nuvarande rullföringsorganisationen skulle kunna ytterligare nedbringas i förhållande till vad som i förslaget förutsatts eller eventuellt jämte landstormsområdesorganisationen helt upphöra.

I propositionen upptogs sålunda till närmare behandling allenast frågan om de med det nya redovisningssystemet direkt förbundna engångskostnaderna, fränsett kostnaderna för lokaler. Dessa kostnader beräknades till sammanlagt 2,230,000 kronor, vilket belopp Kungl. Maj:t föreslog riksdagen att anvisa. Riksdagen förklarade (skrivelse nr 137), att det förebragta utredningsresultatet givit även riksdagen vid handen, att ett system för redovisning av de värnpliktiga, vilket anknötes till de särskilda fredsförbanden, torde innebära påtagliga fördelar, och fann sig därför kunna i princip bifalla förslaget om den ifrågasatta reformens genomförande i enlighet med de i propositionen angivna riktlinjerna. På grund härav anvisade riksdagen det äskade beloppet.

Genom beslut den 21 februari 1941 tillsatte Kungl. Maj:t en särskild nämnd — *försvarsväsendets rullföringsnämnd* — med uppdrag att handhava ledningen av arbetet med genomförande av det i propositionen 1941:39 föreslagna nya systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning. Till ledamöter i nämnden utsågos generalmajoren A. Bredberg, tillika ordförande, krigsrådet U. A. J. Brunskog, hovrättsrådet, numera borgmästaren T. L. Munck af Rosenschöld samt direktörerna R. Blomquist och Y. Beckman. Instruktion för nämnden fastställdes den 21 mars 1941. Enligt denna instruktion skall det åligga utredningen att utarbeta och till Kungl. Maj:t avgiva förslag till ny organisation för rullföring och redovisning av värnpliktiga och annan till försvarsväsendet knuten personal samt att under Kungl. Maj:t handhava ledningen av organisationens genomförande.

I skrivelse den 19 april 1941 anmälde chefen för armén, att han med anledning av vad jag anfört till statsrådsprotokollet i samband med framläggandet av propositionen 1941:39 låtit infordra yttrande från samtliga chefer för högre truppförband samt från samtliga inskrivningsbefälhavare beträffande möjligheten att sammanslå de befintliga rullföringsområdena inskrivningsområdesvis. I skrivelsen lämnades därjämte en redogörelse för de inkomna yttrandena. Enligt denna hade den ifrågasatta omläggningen i princip tillstyrkts av halva antalet tillfrågade myndigheter, representerande huvud-

sakligen de norra delarna av landet, medan återstoden av de tillfrågade, huvudsakligen från de södra delarna av landet, i princip avstyrkt omläggningen. Vissa myndigheter, som tillstyrkt sammanslagningen, hade förordat att övergången till en ny organisation uppsköttes till dess lugnare förhållanden inträtt. Chefens för armén skrivelse har den 29 april 1941 överlämnats till rullföringsnämnden för att tagas under övervägande vid fullgörandet av nämndens uppdrag.

Med skrivelse den 19 juni 1941 framlade rullföringsnämnden en promemoria angående de grunder, efter vilka inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen enligt nämndens mening lämpligen borde ordnas. Nämnden erinrade, att den nämnden anförtrodda omorganisationen förutsatts bli genomförd vid årsskiftet 1941—42. För att så skulle bli möjligt syntes emellertid ny värnpliktslag böra antagas av riksdagen redan hösten 1941. I promemorian upptogos även till förberedande behandling vissa värnpliktslagen berörande spörsmål vid sidan av huvudfrågorna. Jag återkommer i det följande med en närmare redogörelse för detta nämndens förslag.

På framställning av rullföringsnämnden i skrivelse den 19 augusti 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t genom brev den 29 i samma månad nämnden att ombesörja förhyrning och anskaffning av erforderlig materiel för ordnande vid försvarsväsendet av en hålkortsanläggning ävensom att i enlighet med lämnade uppgifter angående lokaler m. m. vidtaga för ändamålet i övrigt nödiga åtgärder samt ställde från vederbörligt förskottsanslag ett belopp av högst 81,500 kronor till förfogande för gäldande av de med anläggningens ordnande och drift sammanhängande kostnaderna. För täckning av de sålunda förskottsvis bestridda utgifterna ävensom för bestridande av vissa kostnader, som sammanhänga med ett av Kungl. Maj:t den 3 oktober 1941 meddelat beslut rörande åtgärder för iordningställande av lokaler erforderliga för ett till truppförbanden anknutet redovisningssystem, torde särskilda anslagsmedel böra anvisas å riksstaten. Jag ämnar i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen proposition i detta ämne.

Rullföringsnämnden har sedermera med skrivelse den 27 september 1941 framlagt förslag till ny värnpliktslag och därvid anfört i huvudsak följande: Alltsedan nämndens skrivelse den 19 juni 1941 avgivits, hade arbetet på utformningen av erforderliga ändringar i värnpliktslagen fullföljts. Enligt under hand lämnade direktiv hade därvid förslag utarbetats även beträffande sådana bestämmelser, som ej direkt hade avseende på inskrivnings- och redovisningsorganisationen, med undantag dock för bestämmelserna om de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet. Då de föreslagna förändringarna hänförde sig till ett flertal av lagens paragrafer samt utslutningar av vissa bestämmelser i gällande lag ansetts böra äga rum, hade förslaget — med utelämnande av stadgandena om tjänstgöringsskyldighet — givits formen av en helt ny värnpliktslag. I händelse förslag i de avseenden, som av nämnden lämnats åsido, ej kunde föreläggas för och antagas av riksdagen innevarande höst, syntes ändock lagbestämmelser i övriga till värnpliktslagen hörande ämnen böra utfärdas och om möjligt givas en med hänsyn till innehåll och form

definitiv natur. Endast om så skedde, bleve det möjligt att åt en ny inskrivningsförordning och andra tillämpningsförfattningar giva den säkerhet och stadga, som erfordrades för att den blivande organisationen av inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen skulle fungera ostört. Lagförslaget hade i varje grundläggande avseende utarbetats i samråd med försvarsgrenscheferna. Särskilt ingående samarbete hade ägt rum beträffande sådana stadganden, vilka icke direkt vore samhöriga med inskrivnings- och redovisningssystemet.

Över det av rullföringsnämnden framlagda förslaget hava i anledning av remiss utlåtanden avgivits av ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län ävensom Sveriges allmänna sjöfartsförening och svenska landstingsförbundet. Remissen till överståthållarämbetet, länsstyrelserna och landstingsförbundet avsåg närmast i värnpliktslagen ifrågasatta bestämmelser rörande inskrivningsnämnd och inskrivningsråd samt vad därmed äger samband. Remissen till sjöfartsföreningen var begränsad till föreslagna bestämmelser om skyldighet för rederi att vidarebefordra vissa försändelser från militär myndighet.

Förslag till de av rullföringsnämnden utelämnade bestämmelserna har utarbetats i annan ordning. Härom må följande anföras.

Genom beslut den 20 juni 1941 förordnade Kungl. Maj:t, att inom försvarsdepartementet skulle i enlighet med vissa närmare angivna riktlinjer under ledning av statssekreteraren i departementet T. G. Wärn företagas en utredning syftande till uppgörande av förslag till en plan rörande den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter under den närmaste femårsperioden jämte därtill hörande kostnadsberäkningar. Utredningen, som antagit namnet *1941 års försvarsutredning*, överlämnade den 4 oktober 1941 en promemoria med förslag till lagstiftning rörande de värnpliktigas tjänstgöringstid, om höjning av värnpliktsåldern samt om upphävande av gränsen mellan beväring och landstorm. För närmare belysning av behovet och innebörden av de föreslagna bestämmelserna om tjänstgöringstid har utredningen ur sitt blivande betänkande utbrutit de avsnitt, som beröra de värnpliktigas utbildning och vissa närliggande spørsmål, samt uppdragit dessa spørsmål till behandling i promemorian.

Över försvarsutredningens förslag hava i anledning av remiss utlåtanden avgivits av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, cheferna för armén, marinen och flygvapnet samt lantförsvarets utbildningskommission.

För innehållet i yttrandena redogöres i det följande under de särskilda avsnitt, som därav beröras. I den mån annat icke angivits ha remissmyndigheterna tillstyrkt de framlagda förslagen eller lämnat dem utan erinran.

På grund av de inkomna utlåtandena har en överarbetning av de båda lagförslagen verkställts inom försvarsdepartementet, i samband varmed bestämmelserna sammanförts i ett förslag.

I det följande kommer att lämnas dels en allmän motivering till förslaget till värnpliktslag, dels ock en specialmotivering till de särskilda däri ingående bestämmelserna. I den allmänna motiveringen komma till en början att behandlas de spörsmål, som direkt sammanhånga med värnpliktens uttagande, nämligen frågan om de värnpliktigas utbildning, som är grundläggande för bestämmandet av tjänstgöringstidens längd, och i anslutning därtill spörsmålet om de värnpliktigas avlöning samt frågorna om värnpliktsålder och om upphävande av gränsen mellan beväring och landstorm. Frågan om tjänstgöringstiden träder härvid särskilt i förgrunden, detta så mycket mera som ändringar av stor räckvidd i detta avseende komma att föreslås. Med hänsyn härtill ämnar jag först upptaga därmed sammanhängande spörsmål till behandling. I övrigt kommer den av försvarsutredningen tillämpade dispositionen att följas. I det sista avsnittet av den allmänna motiveringen avser jag att ingå på frågan om utformningen av det tekniska förfarandet vid inskrivning och redovisning av värnpliktiga. Jag har för avsikt att i sistnämnda del anknyta till rullföringsnämndens uppläggnings av ämnet.

Allmän motivering.

I. De värnpliktigas utbildning.

Arméns värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Den ökning av utbildningstiden för till linjetjänst uttagna värnpliktiga, som 1936 års härordning medförde, utgjordes — landstormsbefäls- och landstormsrepetitionsövning undantagen — av 35 dagar för huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna. Sammanlagda tjänstgöringstiden för dessa värnpliktiga kom således att bli 175 dagar. För övriga värnpliktiga i linjetjänst bibehölls utbildningstiden från 1925 års härordning oförändrad sålunda:

för värnpliktiga uttagna till underbefäl och fackmän vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna	225 dagar
för värnpliktiga uttagna till linjetjänst vid kavalleriet, artilleriet, ingenjör- och signaltrupperna	200 »
för studenter och likställda	260 »

För till ersättningsreserven eller till handräckningstjänst uttagna värnpliktiga skedde genom 1936 års härordning en ökning av tjänstgöringstiden med 40 dagar till 180 dagar. Icke vapenföra värnpliktiga skulle i fred inkallas för handräckningstjänst endast i den mån behovet av handräckningspersonal icke kunde täckas med värnpliktiga tillhörande ersättningsreserven.

Tjänstgöringstiden fördelades i regel på en *första tjänstgöring* (med inräknad regementsövning) samt en *repetitionsövning*, för underbefäl och fackmän dock två. Repetitionsövningarnas längd utgjorde 25 dagar vid infanteriet,

träng- och intendenturtrupperna och 30 dagar vid övriga truppslag. Huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet skulle före utgången av andra året efter inträdet i landstormen fullgöra en *landstormsrepetitionsövning* om 5 dagar samt studenter och likställda, till underbefäl och fackmän uttagna ävensom vissa värnpliktiga tillhörande klass A en *landstormsbefälsövning* om 12 dagar. För värnpliktiga uttagna till ersättningsreserven eller till handräckningstjänst gällde emellertid, att tjänstgöringen skulle fullgöras i en följd eller i två omgångar.

Tjänstgöringen fullgjordes av värnpliktiga i allmänhet i sommargrupp eller vintergrupp och av studenter och likställda i befälstjänst på sommarlinje eller vinterlinje. Studenter och likställda i specialtjänst fullgjorde sin tjänstgöring i särskild ordning.

Genom *förordningen den 7 mars 1941 (nr 111) med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.* har, i avvaktan på de slutliga bestämmelser i ämnet, som framdeles kunde bliva utfärdade, föreskrivits skyldighet för värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgrupp 1941, vilka uttagits till linjetjänst eller till handräckningstjänst, att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt 360 dagar, repetitionsövningar häri ej inräknade.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

Försvarsutredningen har i sin promemoria framhållit, att man vid fastställandet av de värnpliktigas tjänstgöringstid borde beakta bland annat följande allmänna krav, nämligen att tjänstgöringstiden borde få en sådan längd, att fältförbanden vore krigsdugliga omedelbart efter mobilisering, att värnpliktsbördorna borde i möjligaste mån rättvist fördelas samt att de värnpliktigas utbildning borde erhålla en så långt möjligt enhetlig organisation. Vidare måste hänsyn tagas till de särskilda kraven på upprätthållande av beredskap med under utbildning varande värnpliktiga.

För att fältförbanden efter mobilisering skola vara omedelbart — d. v. s. utan ytterligare utbildning — krigsdugliga, måste enligt utredningens mening utbildningen av de värnpliktiga föra fram till följande mål:

1. Soldaten skall vara fostrad till sådan pliktuppfyllelse, att han även under dödsfara utan tvekan fullgör sin plikt. Detta är den grund, på vilken arméns krigsduglighet ytterst vilar.

2. Soldaten måste så behärska det formella uppträdandet, att han automatiskt kan utföra de handgrepp och rörelser, som erfordras för att kunna hantera vapen och annan materiel, för att taga skydd, utföra förflyttningar på stridsfältet m. m.

3. Andra grenar av verksamheten i fält måste soldaten så behärska, att han handlar vanemässigt. Till dessa höra t. ex. förberedelser för strid, utförande av observation, ordnande av förläggning, materielens vård och förberedelser för marsch. Om icke soldaten äger kunskaper och färdigheter i dessa grenar av tjänsten i fält, kräves från befälets sida en ständig handledning och övervakning, vilket kan äventyra dess verksamhet i andra hänseenden.

4. Soldaten måste vara så tränad och härdad, att han förmår uthärda de fysiska och psykiska påfrestningar, som alltid äro förenade med verksamheten i fält. Han skall dessutom lära sig övertinna de särskilda svårigheter, som klimatet i vissa delar av vårt land erbjuder. Härfor kräves bland annat, att all personal vid förband, som skola kunna vinterorganiseras, måste vara vinterutbildad.

5. Soldatens utbildning skall vara så mångsidig, att inom de lägsta förbanden förluster åtminstone i viss utsträckning kunna ersättas genom öfverflyttning av personal mellan förbandens underavdelningar.

6. Genom förbandsutbildning måste soldaten bibringas sådana kunskaper och en sådan omdömesförmåga, att han kan uppträda i förband. Han skall även, undandragen befällets omedelbara inflytande, kunna anpassa sitt handlande efter läget och begagna de fördelar som fiendens uppträdande, terrängen eller andra omständigheter bjuda honom.

7. Utbildningen måste vara så grundlig, att kunskaperna och färdigheterna bliva bestående för lång tid framåt. Tjänstgöringstidens längd måste vidare medgiva, att ett så stort antal repetitionsövningar anordnas, att soldatens tjänstbarhet i fråga om såväl kunskaper och färdigheter som träning och härdning i erforderlig grad vidmakthålles under hela tjänstetiden. Det är jämväl nödvändigt, att såvitt möjligt fortlöpande hålla den värnpliktige underkunnig om nya reglementariska föreskrifter ävensom att bibringa honom förmågan att hantera nytillkomna vapen m. m.

Enligt utredningens mening kunde de sålunda angivna utbildningsmålen icke uppnås med den tjänstgöringstid, som nu gällde. Den vore för kort för att såväl soldatutbildning som förbandsutbildning i erforderlig omfattning skulle kunna däri inrymmas. Försvarsutredningen har vidare framhållit, att entusiasm, kamplust och offervilja otvivelaktigt kunde i viss mån uppväga brister i fredsutbildningen. Man måste emellertid i regel utgå från att dessa egenskaper i samma mått funnes hos fienden. Fredsutbildningen måste därför vara minst likvärdig med en eventuell motståndares. Detta grundläggande krav skärptes vad vår armé beträffade än mera därigenom, att vi måste räkna med att våra eventuella motståndare åtminstone i vissa avseenden komme att vara oss överlägsna i materiellt hänseende. De undersökningar ifråga om utbildningstidens längd, som utförts med utgångspunkt från nyss angivna utbildningsmål, hade lett fram till att utbildningen av flertalet värnpliktiga borde omfatta:

1) en *rekrytskola* av sådan längd, att de värnpliktiga vid skolans slut kunde under förbandsutbildning bekläda någon mindre krävande befattning för menig inom egen utbildningslinje;

2) en *soldatskola* av sådan längd, att de värnpliktiga vid skolans slut kunde bekläda alla befattningar för meniga inom egen pluton (motsvarande förband) såväl vid normal- som vinterorganisation, att de dessutom kunde bibringas sådana kunskaper och färdigheter, att de kunde ingå i andra plutoner (motsvarande förband) inom eget kompani (motsvarande förband), att de värnpliktigas utbildning kunde befästas genom förbandsutbildning under i möjligaste mån fältmässiga förhållanden, att erforderlig specialutbildning kunde komma till stånd samt att befälspersonalen kunde erhålla grundlig utbildning i truppföring;

3) ett så stort antal *repetitionsövningar*, att de värnpliktigas tjänstbarhet kunde vidmakthållas under hela den tid de vore mobiliseringsplacerade vid fältförband samt att bataljons- och högre chefer kunde erhålla grundlig utbildning i truppföring; och slutligen

4) en *efterutbildningsövning* av sådan längd, att de värnpliktiga vid tidpunkten för deras överförande till territoriella förband kunde erhålla den repetition av tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter ävensom i vissa fall den omskolning, som erfordrades för att de skulle bliva fullt användbara i dessa förband.

Enligt vad utredningen vidare anfört gäve utförda beräkningar vid handen, att vid infanteriet följande tider erfordrades för att fylla dessa krav:

för <i>rekrytskolan</i>	6 månader
för <i>soldatskolan</i> :	
för fullständigande av soldatutbildningen inom egen utbildningslinje (normalorganiserade förband)	3 »
för soldatutbildning inom annan än egen utbildningsgren ...	1 månad
för förbandsutbildning	3 månader
för vinterutbildning	2 »
	Summa 15 månader.

Med hänsyn till de betydande olägenheter och de stora kostnader, vilka skulle vara förenade med en dylik tjänstgöringstid, som gör det nödvändigt, att två årsklasser samtidigt äro under utbildning vid truppförbanden, har försvarsutredningen ansett sig böra söka en väg att inrymma rekryt- och soldatskola — i fortsättningen benämnda första tjänstgöringen — inom en tid av ett år. Utredningen har diskuterat olika möjligheter att nå detta mål. Enär soldatutbildningen — den enskilda utbildningen — utgjorde grunden för all annan utbildning, borde enligt utredningens mening en minskning av tiden för denna utbildning, som till sin huvuddel vore förlagd till rekrytskolan, ske i sista hand. Vad soldatskolan beträffade, vore det nödvändigt, att den för vinterutbildning beräknade tiden bibehölles oförändrad. Tiden för utbildning inom annan än egen utbildningslinje kunde tänkas utgå och denna utbildning ersättas av en till tiden mera begränsad orientering. Härav följde svårigheter vid ersättandet av förluster inom förbanden. Förbandens krigsduglighet vid mobilisering äventyrades dock icke. Den för förbandsutbildning beräknade tiden kunde rimligen icke minskas till mindre än 2 månader. En minskning av tiden för fullständigande av soldatutbildningen inom egen utbildningslinje nödvändiggjorde en icke önskvärd forcering av utbildningen under rekrytskolan. Det vore emellertid ofrånkomligt att minska den för detta ändamål beräknade tiden med 1 månad och förskjuta motsvarande del av under denna tid avsedd utbildning till rekrytskolan. Första tjänstgöringen komme efter en sådan minskning av tiden för utbildningen under soldatskolan att omfatta:

en rekrytskola	6 månader	
en soldatskola:		
för fullständigande av utbildningen inom egen utbildningslinje	2	»
för förbandsutbildning	2	»
för vinterutbildning	2	»

Summa för första tjänstgöringen 12 månader.

Genom att tillgodose behovet av repetitionsövningar och genom att vidtaga alla åtgärder för att göra utbildningsarbetet effektivt — främst genom att skapa en tillräcklig och kvalitativt högtstående befälskader — komme enligt utredningens mening olägenheterna av denna minskning av tiden för första tjänstgöringen att reduceras.

I de angivna tiderna för första tjänstgöringen äro inräknade de uppehåll i tjänstgöringen, som enligt vad utredningen framhållit bleve nödvändiga för ett effektivt bedrivande av utbildningen under en tjänstgöring av ifrågasvarande längd.

Det förut angivna syftet med *repetitionsövningarna* skulle enligt utredningens mening kräva ett ganska stort antal repetitionsövningar jämnt fördelade över den värnpliktiges hela tjänstetid. Av sociala och ekonomiska skäl vore det emellertid nödvändigt att begränsa antalet dylika övningar. Det syntes utredningen även önskvärt, att dessa övningar förlades till sådan tid, att den värnpliktiges ålder icke gjorde det alltför betungande för honom att lämna sin civila verksamhet. De borde därför fullgöras innan allt för lång tid förflutit efter avslutandet av första tjänstgöringen. Detta önskemål sammanföle i viss mån med det militära kravet, att i första hand så vitt möjligt bevara den värnpliktiges kvalitet under den tid, han tillhörde fältförbanden.

Enligt vad utredningen vidare framhållit erfordrades för att under repetitionsövningarna kunna organisera något så när fältstarka infanteriregementen, att minst fyra årsklasser samtidigt vore i tjänst. Därest den under utbildning varande årsklassen beräknades ingå i övningsförbanden under repetitionsövningen, krävdes alltså, att ytterligare tre årsklasser vore i tjänst. Organiserande av fältstarka förband varje år skulle kräva, att den värnpliktige ålades fullgöra tre repetitionsövningar under den tid han i mobiliseringshänseende tillhörde fältförbanden. Det syntes utredningen emellertid icke oundgängligen erforderligt, att fältstarka förband organiserades oftare än vartannat år. Detta kunde ske genom att de värnpliktiga ålades två repetitionsövningar och genom att en repetitionsövning för varannan årsklass förskötes ett år. Truppförbanden komme härigenom att ett år hava endast en årsklass, som fullgjorde repetitionsövning, och nästa år tre årsklasser. Vid vissa truppslag föreläge emellertid icke behov av fyra årsklasser för organiserande av fältstarka förband, varför någon förskjutning av repetitionsövning där icke behövde äga rum.

Utredningen har vidare funnit, att den första repetitionsövningen av tidigare anförda skäl borde förläggas till samma år som första tjänstgöringen av

slutades. Den andra repetitionsövningen borde emellertid ur utbildnings-synpunkt förläggas till en något senare tidpunkt eller ungefär till mitten av den period, under vilken den värnpliktige tillhörde fältförbanden, d. v. s. alternativt sjunde eller åttonde tjänsteåret.

Utredningen har avsett, att flertalet värnpliktiga omkring adertonde tjänste-året skola överföras i mobiliseringshänseende från fältförband till territoriella förband. De sålunda överförda värnpliktiga komme därvid att till större delen placeras vid förband med helt andra uppgifter ävensom annan beväpning och utrustning än dem, i vilka de tidigare ingått. För att de territoriella förbanden skulle kunna lösa sina uppgifter bleve det enligt utredningens mening erforderligt icke endast att återuppliva vissa av de värnpliktiga tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter utan även att omskola ett stort antal värnpliktiga för nya uppgifter. Detta krävde, att en repetitionsövning förlades till denna tid. Denna övning — motsvarande den tidigare landstomsrepetitionsövningen och i fortsättningen kallad *efterutbildningsövning* — skulle utgöra sista delen av den värnpliktiges obligatoriska utbildning i fredstid.

Utredningen har emellertid framhållit, att det föreslagna antalet repetitionsövningar icke vore tillfyllest för att helt vidmakthålla och modernisera de äldre årsklassernas utbildning. Såsom av beräkningen framginge, vore det kravet på förbandsutbildning, som fått bliva avgörande för fixerandet av antalet repetitionsövningar. De äldre värnpliktigas utbildning kunde emellertid kompletteras inom den organisation för frivillig utbildning, som utredningen i ett annat sammanhang ämnade föreslå.

För att nå det för en repetitionsövning uppställda utbildningsmålet borde man för samtliga truppslag giva repetitionsövningarna en längd av 30 dagar. Den omskolning av de värnpliktiga, som angivits vara efterutbildningsövningens viktigaste syfte, har avsetts omfatta bland annat utbildning med tunga vapen, ingående i befästningssystemen, utbildning av f. d. fältartillerister till luftvärnsartillerister och utbildning av f. d. infanterister m. fl. till manskap vid underhållsförband. Framför allt med hänsyn härtill vore det enligt utredningens mening ofrånkomligt, att även denna övning erhöle en längd av 30 dagar.

Den värnpliktiges utbildning skulle enligt angiven beräkning komma att omfatta en första tjänstgöring om 12 månader samt två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning om vardera en månad eller en sammanlagd tjänstgöringstid av 15 månader. Utredningen har framhållit, att tjänstgöringstiden vore beräknad på grundval av de krav, som måste ställas på infanteriets utbildning.

En undersökning rörande tjänstgöringstidens längd för övriga till armén hörande truppslags värnpliktiga visade, att väsentligt skiljaktiga krav icke föreläge. I anslutning härtill har utredningen anfört följande:

Den rent truppslagsbetonade utbildningen vid vissa specialtruppslag synes visserligen kunna genomföras på kortare tid än den ovan för infanteriets värnpliktiga angivna. Nya krav hava emellertid uppstått på utbildningen inom

dessa truppslag. I det moderna kriget med dess snabba växlingar är intet förband, oavsett uppgifter eller plats i organisationen, med säkerhet undandraget risken att självt bli indraget i strid. Förband ur alla truppslag måste därför kunna skydda sig mot anfall främst av pansar- och luftlandsättnings-trupper ävensom vid behov delta i bekämpningen av sådana trupper. All personal måste därför bibringas en ganska omfattande »infanteristisk» utbildning. Detta gör, att tjänstgöringstiden vid dessa truppslag icke bör göras kortare än vid infanteriet.

Ett ytterligare skäl för att låta utbildningstiden vara lika lång vid samtliga truppslag utgör den omständigheten, att samövningar mellan förband ur olika truppslag måste fortgående kunna anordnas framför allt under soldatskolan. Olika tjänstgöringstid för de olika truppslagens värnpliktiga skulle avsevärt försvåra eller omöjliggöra anordnandet av dessa samövningar.

Slutligen framträder ur social synpunkt med skärpa önskvärdheten av att skapa rättvisa ifråga om utbildningstidens längd. Lika lång tjänstgöringstid för alla måste principiellt eftersträvas.

I fråga om *tjänstgöringens förläggning under året* har försvarsutredningen ansett följande synpunkter vara att beakta.

Vad till en början första tjänstgöringens förläggning anginge, så underlättade de gynnsamma väderleksförhållandena under sommaren den enskilda utbildningen, som på grund av sin natur i huvudsak måste bedrivas utomhus. Erfarenheten visade, att en utbildning, som toge sin början på hösten eller vintern, i regel stördes av talrika sjukdomsfall bland rekryterna på grund av deras brist på träning och härdning. Det vore därför önskvärt, att vinterutbildningsskedet, som icke lämpligen kunde förläggas till annan tid än januari—mars, utgjorde avslutningen på första tjänstgöringen. Inryckning till första tjänstgöring på våren vore därför lämpligast. På grund av väderleksförhållandena särskilt i mellersta och norra Sverige syntes det icke lämpligt att påbörja den enskilda utbildningen tidigare än den 1 april. Rekrytskolan skulle vid inryckning den 1 april komma att sträcka sig över månaderna april—september och soldatskolan över månaderna oktober—mars.

Repetitionsövning borde enligt utredningens uppfattning förläggas till sådan tid på året, att övningar i större förband kunde äga rum utan att valet av övningsterräng alltför mycket inskränktes av hänsyn till besådda åkrar, växande säd o. s. v. Vidare finge väderleksförhållandena icke försvåra eller omöjliggöra nåendet av det för övningen uppställda målet. På grund av vad sålunda anförts kunde endast månaderna september—oktober och januari—mars lämpligen ifrågakomma för repetitionsövning. Även om det vore önskvärt, att övningar med vinterorganiserade fältstarka förband tid efter annan komme till stånd särskilt vid de till Norrland förlagda truppförbanden, borde repetitionsövningen dock av kostnadsskäl i regel förläggas till tiden september—oktober. För att fältstarka förband skulle kunna organiseras under övningen måste den yngsta årsklassen delta i förbandsutbildningen tillsammans med de äldre årsklasserna. Detta förhållande talade för att repetitionsövningen förlades till oktober, när den yngsta årsklassen då hunnit längre i sin utbildning och den enskilda utbildningen kunde fullföljas utan störningar. Därest övningen ändock förlades till september, syntes olägenheten

av sådana störningar kunna genom lämplig organisation av utbildningsförbanden väsentligt reduceras. Väderleksförhållandena under september vore i regel gynnsamma för utbildning. Utredningen har med hänsyn till det anförda ansett sig böra föreslå, att repetitionsövningen i regel förläggas till september månad — vid truppförband i Norrland dock vissa år till mars eller april. I sistnämnda fråga borde ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall fatta beslut.

Efterutbildningsövningens förläggning under året erbjöde ur militär synpunkt icke samma svårigheter. Den torde kunna förläggas till den för enskild utbildning lämpligaste perioden juni—augusti. Därvid borde dock iakttagas, att icke jordbrukets berättigade intressen lede onödigt intrång. Vederbörande årsklass borde i regel inkallas i två eller flera omgångar, varigenom ett bättre utbildningsresultat kunde uppnås.

En i möjligaste mån *enhetlig organisation av utbildningen* är såsom redan framhållits ur utbildningssynpunkt ett bestämt önskemål från försvarsutredningens sida. En för alla kategorier värnpliktiga gemensam inryckningsdag skulle underlätta utbildningens planläggning och organisation. Det bleve då möjligt att effektivt använda befälskadrarna för trupputbildning. Genom att de värnpliktiga befunne sig på i stort sett samma utbildningsståndpunkt skulle anordnandet av samövningar mellan olika förband underlättas. Utväljande för särskild utbildning kunde ske rationellt, då det kunde grundas på en jämförelse mellan värnpliktiga, vilka stode på samma utbildningsståndpunkt. Detta gällde framför allt utväljandet för befälsutbildning. Härtill komme, att det blivande befälet kunde erhålla sin första utbildning tillsammans med det stora flertalet värnpliktiga, varigenom de på jämlikhetens grundval kunde förskaffa sig en inblick i truppens mentalitet, vilket vore av oskattbart värde för deras framtida befälsutövning. Kravet på en för alla värnpliktiga enhetlig utbildning förutsatte, att studentexamen kunde avläggas före mars månads slut. Genomförandet av en sådan anordning krävde emellertid en omläggning av läroverkens undervisning under de sista läsåren.

I detta sammanhang må erinras, att *chefen för armén* i skrivelse den 8 april 1941 anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för att från och med år 1942 tillbakaflytta vårens studentexamina till tiden före den 1 april. I yttrande över denna framställning har *skolöverstyrelsen* framhållit bland annat, att genomförandet av detta förslag säkerligen skulle nödvändiggöra en genomgripande omläggning av hela gymnasieorganisationen. Enligt styrelsens mening skulle de fördelar, som stode att vinna ur militära synpunkter, sannolikt icke uppväga de ofrånkomliga nackdelarna ur pedagogiska och skolorganisatoriska. Styrelsen har därför hemställt, att framställningen icke måtte föranleda åtgärd.

Studenter och likställda fullgöra enligt 1936 års härordning sin tjänstgöring i omgångar i regel under ett antal på varandra följande somrar. En dylik uppdelning av första tjänstgöringen jämväl i fortsättningen skulle enligt *försvarsutredningens* mening leda till en sådan splittring av utbildningen, att ett tillfredsställande utbildningsresultat svårligen skulle kunna

uppnås. Möjligheter till rationellt utväljande av värnpliktiga för särskild utbildning m. m. skulle jämväl äventyras. Då utredningen därjämte i annat sammanhang föresloge obligatorisk befälsutbildning utöver första tjänstgöringen, skulle en tjänstgöring i omgångar komma att sträcka sig över en alltför lång tidrymd. Särskilda utbildningslinjer för studenter och likställda borde med hänsyn till det anförda i princip undvikas.

Utredningen har framhållit, att det under angivna förutsättningar skulle bliva möjligt att för det stora flertalet av de värnpliktiga organisera utbildningen på en linje enligt efterföljande diagram.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1. året				R e k r y t s k o l a					Reg. övn.		S o l d a t -	
2. året	s k o l a								1 rep. övn.			
7. eller 8. året									2. rep. övn.			
18. året						Efterutbildnings- övning						

Med den förordade organisationen av utbildningen syntes det utredningen, att följande *övningsuppehåll* under första tjänstgöringen bleve nödvändiga, nämligen en vecka vid midsommar, en vecka efter avslutandet av regementsövning (början av oktober) samt två veckor vid jul och nyår. Dessa övningsuppehåll motsvara en sammanlagd tid av omkring en månad.

Huvuddelen av de värnpliktiga borde enligt utredningens mening av utbildningshänsyn icke tagas i anspråk för »gemensam» handräckningstjänst. Antalet för handräckningstjänst avsedda värnpliktiga (besiktningsgrupp 4) vore emellertid förhållandevis ringa. För att handräckningsbehovet skulle kunna tillgodoses utan att man i alltför stor omfattning toge civil arbetskraft i anspråk, måste dessa värnpliktiga åläggas samma tjänstgöringsskyldighet som huvuddelen av de värnpliktiga. Detta krav gjorde sig gällande även ur rättvisesynpunkt. Det syntes med hänsyn till handräckningstjänstgöringens art önskvärt, att den fullgjordes i en följd eller i högst två omgångar. Mot första tjänstgöringen svarande tid borde dock alltid fullgöras i en följd. Möjlighet borde föreligga för truppförbandschef att för fullgörande av mot repetitions- och efterutbildningsövningar svarande tid inkalla nu ifrågavarande värnpliktiga i en senare omgång. Sistnämnda tjänstgöring borde dock med hänsyn till det arbete, som i allmänhet komme att åläggas de för handräckningstjänst avsedda, vara fullgjord innan alltför lång tid förflutit efter inskrivningen. I varje fall borde den icke fullgöras efter utgången av fjärde året efter inskrivningen. Truppförbandscheferna erhöles på detta sätt möjlighet att utnyttja disponibel arbetskraft alltefter föreliggande behov.

Överbefälhavaren har i sitt yttrande framhållit, att en försvarsordning, som nödtorftigt tillgodosåge såväl kraven på utbildning, fast organisation och erforderlig beredskap som kraven på social rättvisa, måste grundas på en första tjänstgöringstid om minst 18 månader. I full utsträckning kunde dessa krav dock tillgodoses först genom en för alla gällande första tjänstgöringstid om två år. Då det gällde en ny försvarsordning, måste frågan om tjänstgöringstiden emellertid behandlas även med hänsyn till försvarsordningens övriga områden och till den ekonomiska ram, inom vilken denna måste begränsas. Inom denna ram måste sålunda bland annat jämväl plats beredas för kostnaderna för den materiel och den fast anställda kader, som vore erforderlig för krigsorganisationen. Därest det skulle visa sig icke vara möjligt att tillgodose de framförda kraven på ökad tjänstgöringstid utan att åsidosätta kraven på medel för materielanskaffning och kader, ville överbefälhavaren icke motsätta sig en begränsning tills vidare av tjänstgöringstiden på sätt försvarsutredningen föreslagit.

Med syftning på förhållandena vid samtliga försvarsgrenar har överbefälhavaren erinrat, att försvarsutredningen syntes utgå från att de värnpliktigas första tjänstgöring borde tillmätas efter de krav, som måste ställas på de värnpliktigas utbildning. Härtill ville överbefälhavaren göra det tillägget, att hänsyn måste tagas även till erforderlig beredskap. Dessa båda krav borde betraktas i ett sammanhang.

Överbefälhavaren har, såvitt nu är i fråga, närmare utvecklat sina synpunkter på följande sätt:

Försvarsutredningen utgår — — — ifrån att längden av första tjänstgöringen bör tillmätas efter behovet av utbildning. Vid fastställandet av detta behov utgår den från kravet på social rättvisa genom en för alla lika lång tjänstgöring, ett krav vilket har ett icke ringa berättigande.

Emellertid frångår försvarsutredningen detta krav i fråga om dem, som uttagas till plutonchefs- och motsvarande utbildning samt till specialtjänst. Härigenom missgynnas dessa. För de övriga avprutas utbildningstiden och göres beredskapstjänsten villkorlig. Härigenom berövas försvaret stora värden, som eljest skulle hava vunnits bland annat i form av bättre beredskap. Skillnaden mellan första tjänstgöringstidens användande för beredskapstjänst och utbildning bör göras individuell. För den, som visat sig hava förutsättningar att utbildas till befäl, bör tiden för första tjänstgöringen användas till utbildning, de övriga bilda de förband, som utgöra den första beredskapen. En god beredskap består, såsom förut berörts, icke blott däri, att trupp är i tjänst eller kan inkallas vid behov, utan även däri, att den förbandsutbildning, som är erforderlig för de menigas krigsduglighet, direkt kommer beredskapsförbanden tillgodo. Helst böra därför vissa utbildningsförband utgöra beredskapsförband.

Med avseende på de värnpliktigas vid armén och kustartilleriet första tjänstgöring anser försvarsutredningen, att en utbildningstid av 15 månader är erforderlig för fyllande av de krav, som måste uppställas för att truppförbanden skola omedelbart efter mobilisering vara i stånd att fylla sina uppgifter. Utan att binda mig för den fördelning av utbildningstiden mellan soldatskola och rekrytskola, som försvarsutredningen anser lämplig, ger jag min anslutning till det resultat vartill försvarsutredningen härvid kommit.

Försvarsutredningen föreslår emellertid med hänsyn till de betydande olägenheter och stora kostnader, vilka skulle vara förenade med en dylik tjänstgöringstid, en första tjänstgöringstid av endast 12 månader. Denna nedskärning är betänkelig, särskilt som ökad utbildningstid icke föreslås för den kategori av befäl, som är avsedd för tjänstgöring som gruppchefer och motsvarande. Denna befälskategori är arméns talrikaste, och den kommer enligt förslaget att i krig praktiskt taget uteslutande bestå av personal med endast 12 månaders utbildning. De som i fält skola fullgöra gruppchefsbefattningar få därför icke tillfälle till praktiskt utövande av sin blivande krigsfunktion annat än under de korta repetitionsövningarna och komma att sakna erfarenhet i trupputbildning.

Huru starka än de motiv kunna vara, som föranlett första utbildningstidens nedpressande till 12 månader, bör dock utsägas, att denna tid ur militär synpunkt icke är tillräcklig för att nå det mål, som av försvarsutredningen uppställles. För utbildningen vid armén av såväl meniga som gruppchefer anser jag en tid av minst 15 månader i genomsnitt erforderlig.

Försvarsutredningen framhåller, att repetitionsövningarna främst hava till syfte att vidmakthålla de kunskaper och färdigheter, som bibringats den värnpliktige under första tjänstgöringen, ävensom att lära honom de nya vapen och reglementariska föreskrifter, som kunna tillkomma.

I detta uttalande kan jag icke instämma. Frånsett den efterutbildning, som försvarsutredningen föreslår och vartill jag senare återkommer, tjäna dessa övningar främst truppförbandsutbildningen. De förband, vilka i krig hava de viktigaste uppgifterna, böra i fred samövas med den ungefärliga styrka och sammansättning, som de skola hava i krig. Endast härigenom kunna truppförbands- och högre chefer lära känna förbanden och deras prestationsförmåga. Vikten av att detta sker årligen kan icke skattas nog högt. Enligt försvarsutredningens förslag skulle så endast vartannat år kunna bliva fallet vid flertalet truppslag. För arméns krigsduglighet anser jag därför önskvärt, att antalet repetitionsövningar ökas till tre. Om kravet på samma tjänstgöringstid för alla vidhålles, bör därför utbildningstiden ökas med 30 dagar för samtliga värnpliktiga. Av såväl militära som sociala skäl synes den tredje repetitionsövningen i likhet med den andra böra äga rum före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret.

Utän att ingå på hållbarheten i de uttalanden i fråga om repetitionsövningarnas inpassande i utbildningen i övrigt, som försvarsutredningen gör, har jag mot lagbestämmelsen om tiden för repetitionsövningarna intet att erinra.

Mot försvarsutredningens förslag till efterutbildning och tidsbestämmelserna för dess anordnande har jag i huvudsak intet att erinra. Tiden för densamma torde kunna medgiva, att även vissa truppförbandsövningar, avsedda att giva en uppfattning om ifrågavarande truppförbands värde, kunna anordnas. För att bedöma huruvida det föreslagna sättet för efterutbildningens anordnande är det lämpligaste torde erfarenheterna från ett tillämpande av försvarsutredningens förslag böra avvaktas.

Den omskolning av vissa flottans och flygvapnets äldre värnpliktiga, som enligt förslaget skall ske, är i och för sig en olägenhet. Flera värnpliktiga böra därför icke tagas i anspråk för tjänst vid dessa försvarsgrenar än som är oundgängligt. Undersökning bör göras, om icke genom anlitande av civil arbetskraft antalet av för tjänst i anspråk tagna värnpliktiga vid dessa försvarsgrenar kunde inskränkas. Ett villkor för att omskolningen skall medhinnas på avsedd tid är att tjänstgöringsföreskrifterna för de olika försvarsgrenarna så långt möjligt överensstämja. Genom en längre utbildningstid skulle den betydande fördelen vinnas, att även flottans och flygvapnets värnpliktiga kunde bibringas en viss allmän arméutbildning, vilket skulle väsent-

ligt höja deras användbarhet för ianspråktagande vid armén under senare delen av värnpliktstiden.

I sitt yttrande över utredningens förslag har *chefen för armén* framhållit, att de värnpliktigas tjänstgöringstid måste givas sådan längd, att fältförbanden vore krigsdugliga omedelbart efter mobilisering. Detta vore ett krav av grundläggande betydelse vid bestämmandet av tjänstgöringstiden. Rättvisesynpunkten vid fördelningen av värnpliktsbördorna utgjorde även en betydelsefull faktor, främst då det gällde att åstadkomma en ur den enskildes synpunkt välvillig inställning till försvaret och dess pålagor. Att i vissa fall göra avsteg från denna princip vore dock ofrånkomligt. Sålunda måste liksom nu vissa värnpliktiga påläggas längre tjänstgöringstid än vad som vore nödvändigt uttaga av huvuddelen värnpliktiga. Den enhetliga organisationen av de värnpliktigas utbildning vore vidare ur övningssynpunkt synnerligen eftersträfvansvärd. Vad beträffar de särskilda kraven på upprätthållande av beredskap med under utbildning varande värnpliktiga har framhållits, att denna årsklass icke borde påräknas för sådan uppgift tidigare än efter 6 månaders tjänstgöring. Den på grundval av nämnda faktorer framlagda målsättningen för de värnpliktigas utbildning liksom fördelningen av uppgifter på rekryt-skola, soldatskola, repetitionsövningar och efterutbildningsövning syntes väl avvägd. — I fråga om första tjänstgöringens längd hade *chefen för armén* den meningen, att denna i enlighet med det av utredningen först behandlade alternativet borde utgöra minst 15 månader. För närvarande gjorde sig emellertid praktiska svårigheter — ur befäls- och lokalsynpunkt — gällande, när första tjänstgöringen sträckte sig utöver året och följaktligen två årsklasser samtidigt komme att undergå utbildning. Främst med hänsyn härtill hade *arméchefen* intet att erinra mot den föreslagna tiden av 12 månader. Han ansåge sig dock icke nu böra taga ställning till frågan, hur denna tid skall fördelas på utbildningens olika undergrenar.

Vad repetitionsövningarna angår, har *chefen för armén* erinrat, att efterutbildningsövningen avsåges förlagd till annan tidpunkt än den för repetitionsövning. Härav följde, att fältstarka förband kunde organiseras endast vartannat år. Ett dylikt förhållande måste enligt hans uppfattning komma att menligt påverka främst förbands- och befälsutbildningen. Därest det ansåges nödvändigt att av sociala skäl ävensom kostnadsskäl begränsa antalet repetitionsövningar på föreslaget sätt, funnes från *arméchefens* sida intet att erinra mot att andra repetitionsövningen förlades alternativt till sjunde eller åttonde året.

Till åsikten att utbildningstidens längd borde vara densamma vid samtliga truppslag har *arméchefen* givit sin fulla anslutning.

I vad rörde önskvärheten av att erhålla en i möjligaste mån enhetlig organisation av utbildningen har av *chefen för armén* framhållits att, om tiden för studentexamen icke kunde flyttas, konsekvensen bleve den, att vederbörande värnpliktsgrupp först påföljande år efter studentexamens avläggande kunde påbörja sin värnpliktstjänstgöring, något som ur flera synpunkter vore beklagligt.

Lantförsvarets utbildningskommission har funnit den av försvarsutredningen föreslagna tiden för första tjänstgöringen väl knapp för att de krav, som måste ställas på utbildningen, skulle kunna fyllas. Av i huvudsak samma skäl, som låge till grund för förslaget, och med hänsyn till möjligheterna att ytterligare rationalisera utbildningen, hyste kommissionen dock den uppfattningen, att det vore nödvändigt och möjligt att begränsa tiden för den första tjänstgöringen till 12 månader. Även i fråga om möjligheten att differentiera utbildningstiden för olika truppslag är kommissionen ense med försvarsutredningen. Med hänsyn till de möjligheter, som enligt kommissionens uppfattning föreläge i avseende å förbättrade tillvägagångssätt vid uttagningen och tilldelningen av värnpliktiga till stridsvagnsförbanden samt signal- och ingenjörtrupperna samt rationalisering av utbildningsmetoderna, och de förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen, vilka torde föreligga hos de värnpliktiga, som avsåges bliva tilldelade dessa förband eller trupper, har kommissionen ansett, att med frågan om längre utbildningstid för dessa värnpliktiga borde tills vidare anstå.

Kommissionen ville beträffande utbildningen inom annan utbildningslinje än egen under soldatskolan framhålla, att det icke syntes uteslutet, att den härför avsedda tiden komme att medgiva något mera än — såsom utredningen förutsatt — en till tiden begränsad orientering.

I fråga om studenter och likställda har kommissionen ansett, att dessa intill den under deras första tjänstgöring infallande repetitionsövningen borde såsom hittills vara organiserade i särskilda utbildningsenheter. Det hade nämligen visat sig, att endast genom en sådan anordning deras särskilda förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen kunde på ett rationellt sätt tillvaratagas.

Av olika skäl, som kommissionen komme att framlägga i sitt betänkande, har kommissionen vidare funnit, att inryckningsdagen för studenter och likställda lämpligen borde bestämmas till den 15 maj. En av de fördelar, vilka härigenom vunnes, vore att de kunde genom placering som instruktörer eller biträdande instruktörer vid de utbildningsenheter, som den 1 april skulle organiseras för utbildning av då inryckande värnpliktiga, få tillfälle till praktisk tjänstgöring på trupp, varigenom en väsentlig och ofta påtalad brist i deras utbildning — avsaknad av trupputbildningsarbete på verklig trupp — bleve avhjälpt. Att genom en sådan anordning även studenternas förmåga som truppförare — deras huvudsakliga uppgift — skulle befästas och utvecklas torde vara uppenbart.

I övrigt innehålla remissyttrandena i hithörande hänseenden icke några erinringar.

C. Utbildning till värnpliktigt befäl.

I 1936 års härordning förutsattes, att befälsutbildning av de värnpliktiga skall i viss utsträckning äga rum. För detta ändamål har kategorien underbefäl och fackmän vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna 50 dagar samt kategorien studenter och likställda vid samma truppslag 85 dagar längre tjänstgöringsskyldighet än huvuddelen av de värnpliktiga. Vid övriga trupp-

slag finns icke någon kategori underbefäl och fackmän. Alla värnpliktiga i allmänhet hava där en utbildningstid av 200 dagar och studenter och likställda ytterligare 60 dagar. Vid dessa truppslag förutsattes i regel befälsutbildning beträffande värnpliktiga endast av studenter och likställda.

Utbildningen vid infanteriet samt träng- och intendenturtrupperna av kategorien underbefäl och fackmän avser att skapa gruppchefs ställföreträdare (ersättare) och utbildningen av studenter och likställda plutonchefs ställföreträdare (ersättare) och gruppchefer (vid trängtrupperna jämväl plutonchefer). Vid övriga truppslag är målsättningen i vad rör utbildningen av studenter och likställda i stort sett motsvarande. På grund av den för befälsutbildning alltför korta utbildningstiden kan endast medhinnas en ytlig första utbildning i truppföring — begränsad till en utbildningslinje (t. ex. gevärstjänst eller kulsprutetjänst). Vissa värnpliktiga tillhörande ovan nämnda kategorier hava utbildats i specialtjänst.

Någon befälsutbildning av värnpliktiga utöver den ovan angivna äger icke rum i fredstid. Krigsorganisationen inrymmer däremot reservofficers- och reservunderofficersskolor, vid vilka värnpliktigt befäl erhåller kompletterande utbildning. Vid de förra erhålla de, som under fredsutbildningen visat sig vara de bästa befälsämnen, i regel studenter och likställda, fortsatt utbildning till plutonchefer och värnpliktiga officerare, vid de senare bibringas de därefter mest framstående fortsatt utbildning till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) och värnpliktiga underofficerare. Skolorna omfatta vardera sex månader, varav tre månaders tjänstgöring vid trupp i officers- respektive underofficersbefattning.

Försvarsutredningen har framhållit, att det redan under fredsutbildningen visat sig, att endast en del studenter och likställda tillgodogöra sig utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare). Erfarenheterna från de senaste åren gäve dessutom vid handen, att stora delar av det värnpliktiga befälet vid organiseringen av fältförbanden icke uppfyllde de stora fordringar, som måste ställas på befäl i ifrågasvarande befattningar.

På grund av den blivande krigsorganisationens ökade omfattning vore det enligt utredningens mening ofrånkomligt, att de värnpliktiga toges i anspråk som befäl i väsentligt större utsträckning än för närvarande. Sålunda måste bland annat behovet av plutonchefer (motsvarande chefer) till övervägande del fyllas med värnpliktigt befäl. Detta förhållande ställde helt nya krav på utbildningen av det värnpliktiga befälet. Bland annat måste utbildning av för ifrågasvarande befattningar lämpliga värnpliktiga äga rum redan i fredstid.

På utbildningen av det värnpliktiga befälet har utredningen uppställt följande allmänna krav, nämligen att de värnpliktiga skola vid mobilisering kunna utan kompletterande utbildning placeras i de befattningar, för vilka de äro avsedda, att de skola äga någon förmåga i trupputbildning samt att de skola kunna tillfälligt placeras som befäl vid andra förband inom eget truppslag, med annan beväpning och annat stridsförfarande än det egna, ävensom bibringas någon förmåga att upprätthålla närmast högre befattning än den, för vilken de äro avsedda.

Utredningen, som närmast behandlat förhållandena vid infanteriet, har emellertid anmärkt, att i stort sett motsvarande synpunkter gjorde sig gällande i fråga om övriga truppslag.

Utbildningen av gruppchefer syntes utredningen kunna inrymmas i den föreslagna första tjänstgöringen om ett år, under förutsättning att utväljandet av befälsämnen skedde med omsorg. Genom att detta utväljande kunde verkställas av truppförbandschefen vid rekrytskolans slut, i stället för såsom tidigare varit fallet genom inskrivningsmyndigheternas försorg, skapades förutsättningar för ett gott resultat i detta hänseende. Till gruppchefsutbildning utvalda värnpliktiga borde utbildas vid en parallellt med soldatskolan bedriven gruppchefsskola.

Utbildningen av plutonchefer och plutonchefs ställföreträdare (ersättare) kunde emellertid — enligt vad utredningen anfört — icke medhinnas under första tjänstgöringen. Det bleve därför ofrånkomligt, att blivande plutonchefer och plutonchefs ställföreträdare (ersättare) bibringades ytterligare utbildning utöver den, som de erhållit under första tjänstgöringen. Vid en avvägning av den tjänstgöringstid, som vore erforderlig för denna utbildning, utgjorde erfarenheterna från motsvarande utbildning under beredskapsåren en god utgångspunkt. Det system för utbildning av värnpliktiga officerare (plutonchefer) och underofficerare (plutonchefs ställföreträdare), som hittills inrymts i krigsorganisationen och som tillämpats under de sistförflutna åren, hade visat sig motsvara ganska högt ställda krav. Av en motsvarande utbildning bedriven i omedelbar anslutning till en ettårig första tjänstgöring funnes anledning förvänta ett gott resultat. Utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) skulle i enlighet härmed kräva en tid av sex och utbildningen till plutonchef en tid av tolv månader utöver första tjänstgöringen.

Till fortsatt utbildning borde enligt utredningens mening främst sådana värnpliktiga beordras, som vore villiga att underkasta sig sådan och som samtidigt uppfyllde de höga krav, som måste ställas på blivande värnpliktiga officerare och underofficerare. Därest behovet icke kunde fyllas med lämpliga värnpliktiga, som frivilligt anmälde sig till ifrågavarande utbildning, måste emellertid tvångsvis uttagning ur hela årsklassen kunna ske.

För att samtliga värnpliktiga i konkurrens med varandra skulle få tillfälle att söka sig fram till befälsutbildning och för att de blivande plutoncheferna o. s. v. skulle i tid kunna förvärva sig den kunskap om truppens mentalitet, som vore den första förutsättningen för en effektiv befälsföring, vore det enligt utredningens uppfattning önskvärt, att alla kunde påbörja första tjänstgöringen vid samma tidpunkt och gemensamt genomgå rekrytskola.

Utredningen har funnit, att den föreslagna befälsutbildningen av de värnpliktiga borde i sina huvuddrag organiseras på följande sätt:

Efter den för alla värnpliktiga gemensamma rekrytskolan om sex månader sker uttagning för utbildning till gruppchef och plutonchef. För utbildning till gruppchefer uttagna värnpliktiga utbildas under nästföljande halvår truppförbandsvis på gruppchefsskola. Värnpliktiga avsedda att utbildas till plutonchefer (eller plutonchefs ställföreträdare) sammanföras under samma tid för utbildning truppförbandsvis på förberedande plutonchefsskola.

Före gruppchefsskolans och den förberedande plutonchefsskolans slut, d. v. s. före utgången av första tjänstgöringen, verkställer inskrivningsnämnden efter förslag av vederbörande truppförbandschef uttagning av de värnpliktiga, som visat sig äga förutsättningar för fortsatt utbildning. Vid denna uttagning avses även ifrågakomma elever i gruppchefsskolan, vilka visat sig särskilt framstående. De sålunda uttagna fullgöra tjänst som gruppchefer och instruktörer för de nyinryckta värnpliktiga under omkring två månader och sammanföras därefter till en i regel truppförbandsvis anordnad plutonchefsskola om tre månader för utbildning till plutonchefer (eller plutonchefs ställföreträdare). Under därpå följande regementsövning fullgöra de värnpliktiga trupptjänst i regel som plutonchefs ställföreträdare.

På grundval av resultatet vid plutonchefsskolan sker i samma ordning som nyss är sagt den slutliga uttagningen av de värnpliktiga, som skola erhålla utbildning till plutonchefer och värnpliktiga officerare. Denna utbildning äger rum på för truppslaget gemensam officersaspirantskola, vilken tager sin början efter ovan angiven regementsövning och har en längd av ett halvt år.

Officersaspirantskolan föreslås anordnad jämväl såsom sommarlinje under tiden april—augusti. Skolan blir en månad kortare än vinterlinjens skola, vilket emellertid kompenseras av dels att vinterlinjen måste inrymma ett övningsuppehåll vid jul och nyår, dels att tiden april—augusti är en ur flera synpunkter för utbildning väsentligt gynnsammare tid. Genom anordnande av sommarlinje beredas de värnpliktiga någon lättnad ur studiesynpunkt.

I händelse av missnöje med uttagning för utbildning till värnpliktig officer eller underofficer — en åtgärd som givetvis innebär ett allvarligt ingrepp i den enskildes liv — böra besvär kunna anföras hos det inskrivningsråd, som av försvarsväsendets rullföringsnämnd föreslagits till inrättande.

Vissa skäl kunde, enligt vad utredningen vidare framhållit, tala för att utbildningen vid officersaspirantskolorna centraliserades till en för hela armén gemensam skola efter mönster av krigsskolan. Härigenom skulle vinnas bland annat, att eleverna erhöles vidgad syn på de olika truppslagens verksamhet, varigenom samverkan truppslagen emellan komme att befrämjas. Vidare skulle kvalificerade lärarkrafter kunna rationellt utnyttjas. Med hänsyn till kursernas storlek bleve emellertid ett dylikt förfaringssätt otympligt. Den trots allt relativt korta tiden för utbildning till plutonchef och värnpliktig officer måste inriktas på det för truppslaget väsentliga. Med hänsyn härtill borde utbildningen decentraliseras till de olika truppslagen. Det syntes dock önskvärt, att vissa tillämpningsövningar under slutet av officersaspirantskolan kunde bedrivas gemensamt för två eller flera truppslag.

Till utbildning vid gruppchefsskola måste enligt av utredningen gjorda beräkningar med hänsyn till mobiliseringsbehovet av gruppchefer i regel uttagas omkring 28 procent och till förberedande plutonchefsskola efter samma grunder omkring 9 procent av den värnpliktiga årskontingenten vid varje truppförband. Antalet elever i plutonchefsskolan borde omfatta omkring 8 procent och i officersaspirantskolan omkring 4 procent av de värnpliktiga i varje årsklass. Dessa ungefärliga procentsatser innefattade jämväl de officers- och reservofficersaspiranter, som kunde hava blivit antagna.

Försvarsutredningen har i anslutning till det anförda yttrat följande:

Utbildningen till befäl enligt föreslagna riktlinjer torde i stort sett fylla de allmänna krav, som förut angivits. Viss utbildning är emellertid ofrånkomlig för att vidmakthålla och modernisera förvärvade kunskaper och färdig-

heter i syfte att säkra användbarheten under hela värnpliktstiden. Det torde vara fullt klart, att detta med vår tids snabba utveckling på taktikens och teknikens område icke är möjligt med mindre än att de värnpliktiga åläggas repetitionsövningar med ganska korta tids mellanrum. Erfarenheter härvidlag saknas, men en repetitionsövning för varje tre- eller fyraårsperiod torde vara önskvärd. Det synes emellertid icke rimligt eller möjligt att ålägga det värnpliktiga befälet en obligatorisk tjänstgöring av denna omfattning under hela värnpliktstiden. Med hänsyn till sociala skäl och till strävan att nå en något så när rättvis fördelning av värnpliktsbördorna torde det bliva nödvändigt att begränsa tjänstgöringsskyldigheten, i vad rör repetitionsövningar (och efterutbildningsövning), till vad som föreslagits för huvuddelen av de värnpliktiga. Detta kräver emellertid åtgärder, som syfta till att stimulera det värnpliktiga befälets intresse för att bibehålla förvärvade kunskaper och färdigheter. Genom att anknyta en frivillig befälsutbildning till den obligatoriska utbildningen och genom att stipulera viss frivillig utbildning för erhållande eller för bibehållande av viss militär grad kunna möjligheter skapas att bevara kvaliteten hos åtminstone den ambitiösa delen av det värnpliktiga befälet.

Utbildningstidens längd och fördelning under obligatorisk utbildning för det värnpliktiga befälet i enlighet med utredningens förslag framgår av nedanstående diagram.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1. året				Rekrutskola					Reg- övn.	Gruppchefs-		
2. året		skola		Plutonchefsskola					Reg- övn.	Förbered. pluton-		
3. året		chefsskola							(1. rep. övn.)			
7. eller 8. året		skola (vinterlinje)		(sommarlinje)					1. rep. övn.			
Omkring 18. året ..						Efterutbildnings- övning			2. rep. övn.			
						1.	2.	3.	omgången			

..... Trupptjänstgöring i befälsbefattning.

Beträffande befordran av det värnpliktiga befälet i fredstid har utredningen uttalat, att denna principiellt torde böra ske på sådant sätt, att den obligatoriska utbildningen förde den värnpliktige fram till en militär grad närmast lägre än den, som han komme att erhålla i sin krigsbefattning, d. v. s. i den befattning, för vilken han erhållit utbildning. En värnpliktig, som t. ex. erhållit gruppchefsutbildning och icke fullgjort mer än sin obligatoriska tjänstgöring, skulle sålunda under fredstid bli befordrad till korpral men icke till högre grad. Vid mobilisering krigsplacerades han som gruppchef och konstituerades som sådan till furir efter viss tjänstgöring vid fältförband. Denna princip syntes böra frångås endast då särskilda skäl föreläge. I det föreslagna utbildningssystemet torde sålunda undantag få anses

berättigat främst i fråga om befordran till värnpliktig officer. Av psykologiska skäl och med hänsyn till att en ganska lång sammanhängande tjänstgöring krävdes av den, som uttagits för officersutbildning, syntes officersbefordran böra ske redan i fredstid. I den mån en frivillig ytterligare utbildning ledde till ökad användbarhet och högre kompetens, syntes den värnpliktige även böra tilldelas den häremot svarande tjänstegraden. I avsikt att stimulera till frivillig utbildning borde också dylik befordran ske redan i fredstid. Befordran mellan två tjänstgöringsomgångar borde av praktiska skäl i regel äga rum vid slutet av den tidigare tjänstgöringsomgången. Befordran borde vidare ske likartat inom samtliga truppslag.

Med utgångspunkt från det nu sagda har utredningen föreslagit, att befordran skall ske i följande ordning:

I gruppchefsskola godkänd elev befordras vid skolans slut till vicekorpral samt vid slutet av första repetitionsövningen till korpral. Elev, som genomgått förberedande plutonchefsskola och icke kvalificerat sig för vidare utbildning men som tillgodogjort sig utbildningen till gruppchef, befordras på samma sätt. Värnpliktig korpral, som före andra repetitionsövningen genom frivillig tjänstgöring eller genom viss frivillig befälsutbildning uppnått viss högre kompetens, kan vid tjänstgöringens (utbildningens) slut befordras till furir.

Elev, som genomgått gruppchefsskola eller förberedande plutonchefsskola och kvalificerat sig för fortsatt utbildning på plutonchefsskola, befordras vid gruppchefsskolans (förberedande plutonchefsskolans) slut till vicekorpral och efter gruppchefstjänstgöringens slut till korpral. Befordran till furir sker vid den sammandragna plutonchefsskolans slut, d. v. s. före tjänstgöringen som plutonchefs ställföreträdare under regementsövningen. Värnpliktig furir, som före andra repetitionsövningen genom frivillig tjänstgöring eller genom viss frivillig befälsutbildning uppnått viss högre kompetens, kan vid den sistnämnda tjänstgöringens (utbildningens) slut befordras till sergeant.

Värnpliktig, som genomgått officersaspirantskola, befordras till sergeant vid första repetitionsövningens början (tredje året). Vid repetitionsövningens slut erhålla de, som skola bli värnpliktiga officerare, förordnande till värnpliktig fänrik, att gälla från och med den 1 september nästföljande år. Befordran sker alltså vid samma tidpunkt som för dem, som skola bli officerare på aktiv stat eller i reserven. Värnpliktig fänrik, som före sextonde utbildningsåret genom frivillig tjänstgöring eller genom frivillig befälsutbildning uppnått viss högre kompetens (såsom kompanichef), kan vid tjänstgöringens slut befordras till löjtnant och sedermera — efter viss ytterligare befälsutbildning före tjuguförsta utbildningsåret — till kapten.

I fråga om det värnpliktiga befälets avlöningsförmåner har utredningen anfört följande synpunkter.

Det syntes erforderligt, att värnpliktiga, som bibringades utbildning till befäl och därefter erhöle förordnande med befäls grad, vid tjänstgöring — även frivillig sådan — i denna grad finge rimlig kompensation för det ökade ansvar, som ålades dem. En avlöning efter grad vore ägnad att stimulera de värnpliktigas intresse och stärka det värnpliktiga befälets ansvarskänsla.

För att systemet med tvångsvis uttagning för utbildning till befäl under viss tid utöver den, som avsåges för huvuddelen av de värnpliktiga, skulle finna en sund tillämpning, vore det vidare nödvändigt, att de värnpliktiga, som uttoges för sådan utbildning, ekonomiskt kompenserades härför. Den

värnpliktige måste hava en bestämd känsla av att staten verkligen behöfve hans militära kvalifikationer. Utginge icke sådan kompensation, riskerades att de värnpliktiga avsiktligt sökte undanhålla sin förmåga för att icke tvångsvis bliva uttagna till förlängd tjänstgöringstid.

Frågan om det värnpliktiga befålets avlöningsförmåner behandlas mera ingående i det följande.

Överbefälhavaren har i fråga om uttagning av värnpliktiga för utbildning till plutonchefs- och motsvarande befattningar främst framhållit, att ett uttagande av dylika till längre tjänst än övriga vore ur synpunkten av försvarsväsendets effektivitet synnerligen önskvärt, så länge första tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga understege 2 år. Den föreslagna tiden för första utbildningen syntes tillräcklig beträffande de värnpliktiga, som avsåges genomgå officersaspirantskolan. I fråga om den fortsatta utbildningen ville överbefälhavaren understryka behovet av att tillfällen till frivillig utbildning genom statens försorg bereddes ifrågavarande värnpliktiga.

I förevarande avseenden har *chefen för armén* uttalat, att han ansåge ofrånkomligt, att den blivande krigsorganisationens ökade omfattning måste leda till att de värnpliktiga i väsentligt större utsträckning än för närvarande toges i anspråk som befäl. De allmänna krav på utbildningen av det värnpliktiga befålet, som av utredningen framlagts, syntes väl avvägda. Arméchefen anslöt sig i övrigt helt till det sätt, på vilket dessa krav omsatts i tidsbestämmelser för de olika kategorierna värnpliktigt befäl. Till de föreslagna procentsiffrorna för uttagningen av elever till de olika skolorna ansåge han sig dock icke för närvarande kunna taga ställning. Då den obligatoriska tjänstgöringen ur rättvisesynpunkt måste begränsas mera än ur saksynpunkt eljest vore önskvärt, gällde det att så mycket som möjligt stimulera intresset för fullgörandet av frivillig tjänstgöring.

Vid uttalandet av de blivande bestämmelserna om befordran borde beaktas, att det värnpliktiga befålet — i underbefäls- eller underofficersgrad — icke borde nå befordran i snabbare takt än som vore möjligt för samma befälskategorier på stat.

Redan i detta sammanhang må nämnas *chefens för flygvapnet* uttalande i sitt remissyttrande, att det ur psykologisk synpunkt icke vore lämpligt, att en väsentligt ökad tjänstgöringstid skulle föreläggas värnpliktiga, som under den första delen av sin utbildningstid i jämförelse med kamraterna visat större vilja att tillgodogöra sig utbildningen och mera intresse för tjänsten. I samma yttrande hava anförts betänkligheter mot att vissa värnpliktiga skulle kunna uppnå kaptens grad. Detta skulle icke verka uppmuntrande på dem, som helt ägnat sig åt den militära banan men likväl icke kunde uppnå motsvarande tjänsteställning.

D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Nu gällande värnpliktslag och inskrivningsföreskrifvning föreskriva uttagning av vissa studenter och likställda för utbildning i specialtjänst. Denna

uttagning avser utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, läkarbiträde, veterinär, fälttygtekniker, värnpliktig i intendenturbefattning samt expeditionsbiträde. Uttagning i specialtjänst sker i huvudsak efter studieriktning med beaktande av de värnpliktigas fysiska förutsättningar.

Försvarsutredningen har ansett sig böra föreslå, att uttagning för utbildning i specialtjänst skedde främst med hänsyn till studieriktning och omfattade uttagning endast för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare, veterinär, fälttygtekniker och krigskassör.

Utredningen har vidare framhållit, att erfarenheterna från de sistförflutna årens beredskapstjänstgöring i fråga om vissa av ovan nämnda personalgruppers kvalitet gäve vid handen, att allvarliga brister föreläge i vad rörde framför allt den militära utbildningen. Helt naturligt hade den begränsade utbildningstiden icke kunnat inrymma såväl rent militär utbildning som fackutbildning och facktjänstgöring i tillräcklig omfattning. Detta hade emellertid fått allvarliga följder för användbarheten av ifrågakvarande personal. Mot bakgrunden härav hade utredningen funnit skäl undersöka, i vad mån det vore erforderligt att ålägga ifrågakvarande kategorier utbildning utöver den, som kunde inrymmas inom den för huvuddelen av de värnpliktiga föreslagna tjänstgöringstiden om 15 månader.

På grund av att fackutbildningen av ifrågakvarande värnpliktiga till stor del byggde på deras egna studier, vore det enligt utredningens mening nödvändigt att anpassa fullgörandet av värnpliktstjänstgöringen efter dessa. Detta medförde, att tjänstgöringen för flertalet av ifrågakvarande värnpliktiga i regel måste fullgöras i flera omgångar och komme att sträcka sig över en ganska lång tidrymd. I fråga om utbildningen av de olika kategorierna gjorde sig i övrigt följande synpunkter gällande.

Läkare.

De befattningar vid fältförbanden, som de värnpliktiga läkarna komma att få bestrida, äro bland annat läkare vid regementsstab och bataljonsstab (mot-svarande stab) samt läkare vid sjukvårdsförband.

Försvarsutredningen har anfört, att under en första tjänstgöring av ett år kunde inrymmas dels grundläggande militär utbildning omfattande soldat- och befälsutbildning under sammanlagt 9 månader, dels en likaledes grundläggande fackutbildning under omkring 3 månader. Ytterligare fackutbildning vore emellertid erforderlig av följande skäl. Flertalet läkare erhöle varken under studietiden eller sedermera i samband med civil praktik tillräcklig utbildning i kirurgi. Praktisk färdighet i detta ämne vore emellertid nödvändig för alla läkare i fält. På grund härav syntes det ofrånkomligt att giva samtliga värnpliktiga läkare erforderlig praktisk utbildning i krigskirurgi. Dessutom fordrades någon sjukvårdstaktisk skolning för att de skulle kunna fylla sina uppgifter i fält. För denna undervisning i krigskirurgi och för den taktiska utbildningen erfordrades en sammanlagd tid av omkring 3 månader.

Det föreläge vidare — enligt vad utredningen framhållit — ett bestämt krav på att de värnpliktiga läkarna göras fullt förtroga med tjänsten vid

militära förband, sedd ur läkarens synvinkel. Sådan erfarenhet vunnes varken under militärutbildningen eller under fackutbildningen. De värnpliktiga läkarnas utbildning måste därför kompletteras med facktjänstgöring. Under repetitionsövningarna (och efterutbildningsövningen) beräknades de värnpliktiga läkarna få tillfälle att delta i tjänsten under fältmässiga förhållanden, med placering i befattningar motsvarande dem, som de skulle bekläda i fält. Erfarenhet rörande det rent fredsmässiga rutinarbetet vid truppförbanden utgjorde emellertid en nödvändig grund för tjänsten i fält såväl i fråga om den rena sjukvårdstjänsten som i fråga om förvaltningstjänsten. Sådan erfarenhet kunde vinnas endast under tjänstgöring i självständig befattning såsom ansvarig läkare vid truppförband. För denna tjänstgöring syntes en tid av omkring 3 månader vara tillfyllest. Med hänsyn till önskvärdheten av att vidmakthålla de värnpliktiga läkarnas militära kunskaper ävensom till läkarvården vid truppförbanden syntes det utredningen önskvärdt, att sistnämnda tjänstgöring kunde fullgöras i två eller tre omgångar.

Utbildningen till värnpliktig läkare skulle sålunda kräva en tid av 6 månader utöver den, som föreslagits för huvuddelen av de värnpliktiga eller sammanlagt 21 månader. Utbildningstidens indelning enligt utredningens förslag framgår av följande redogörelse, som avser ett normalfall.

Efter avlagd studentexamen bibringas den värnpliktige soldatutbildning under omkring 6 månader — sommarhalvåret. Efter uttryckning från denna utbildning påbörjas de medicinska studierna.

Under tiden juni—augusti under andra eller tredje året erhålla de värnpliktiga befälsutbildning under omkring 3 månader.

Sedan de värnpliktiga därefter under sina universitetsstudier avslutat den kliniska tjänstgöringen i medicin och kirurgi, utom i vad denna omfattar tjänstgöring som assistent, undergå de värnpliktiga fackutbildning omfattande dels en fackutbildningskurs om 3 månader och dels tjänstgöring som läkarassistent vid kirurgisk avdelning å sjukhus under 3 månader. Fackutbildningen kan fullgöras i en eller två omgångar.

Den därefter följande facktjänstgöringen omfattar sammanlagt 6 månader, av vilka 3 motsvara repetitionsövningarna och efterutbildningsövningen för vanliga värnpliktiga. Facktjänstgöringen bör kunna uppdelas på högst sex omgångar och fördelas över hela värnpliktstiden. Facktjänstgöringen torde böra fullgöras dels vid truppförbanden på vanligt sätt och dels i trupptjänst under repetitionsövningarna.

Läkarnas utbildning skulle sålunda enligt utredningens förslag omfatta:

Soldat- och befälsutbildning.

Rekrytskola	6 månader
Befälsutbildning	3 »

Fackutbildning.

Fackutbildningskurs	3 »
Tjänstgöring vid kirurgisk avdelning	3 »

Facktjänstgöring.

Fördelad på högst sex omgångar under hela värnpliktstiden	6 »
---	-----

Summa 21 månader.

Tandläkare.

Värnpliktiga tandläkare skola vid mobilisering tjänstgöra antingen som läkarassistenter eller som tandläkare vid olika förband.

Den soldat- och befälsutbildning, som måste bibringas ifrågavarande värnpliktiga, kunde enligt *försvarsutredningens* mening givas samma omfattning och borde fullgöras på samma sätt som utbildningen för de till värnpliktiga läkare uttagna, d. v. s. under sammanlagt 9 månader. Fackutbildningen skulle fullgöras efter avlagd tandläkarexamen och inrymma en fackutbildningskurs om 3 månader och 3 månaders tjänstgöring vid kirurgisk avdelning. Sistnämnda tjänstgöring hade till ändamål att bibringa de värnpliktiga sådana kunskaper i krigskirurgi, att de kunde biträda vid operationer och förbandsläggning. Fackutbildningen borde fullgöras i en eller två omgångar. Det vore vidare nödvändigt, att de värnpliktiga tandläkarna bibringades erfarenhet rörande den militära tandvården. Denna erfarenhet förvärvades bäst under facktjänstgöring som tandläkare vid truppförband. En tid av tre månader för ifrågavarande tjänstgöring syntes vara tillräcklig. Den mot repetitionsövningarna och efterutbildningsövningen svarande tjänstgöringen borde i regel fullgöras som facktjänstgöring under ordinarie höst- eller vinterrepetitionsövning. Denna tjänstgöring borde så långt möjligt ske under fältmässiga former. Facktjänstgöringen, som sålunda komme att omfatta 6 månader, borde med hänsyn till dels önskemålet att vidmakthålla tandläkarnas militära kunskaper dels tandvården vid truppförbanden fullgöras i omgångar och fördelas över hela värnpliktstiden. De värnpliktiga tandläkarnas utbildning skulle alltså komma att ske i omgångar, som till längd och antal motsvarade utbildningsomgångarna för de värnpliktiga läkarna.

Apotekare.

Målet för utbildningen av de värnpliktiga apotekarna är att bibringa dem de kunskaper och färdigheter, som erfordras för tjänstgöring såsom apotekare vid fältförband eller vid militärapotek i hemorten.

Enligt *försvarsutredningens* mening kunde soldat- och befälsutbildningen av ifrågavarande värnpliktiga sammanfalla med den för läkare och tandläkare föreslagna och sålunda omfatta sammanlagt 9 månader. Fackutbildningen föreslås omfatta 6 månader, varav en fackutbildningskurs om 3 månader samt där- efter 3 månaders utbildning i avsikt att bibringa de värnpliktiga ökade kunskaper rörande läkemedelsutrustning och organisation ävensom i gasskyddstjänst. Utbildningen i gasskyddstjänst möjliggjorde tillförande till sjukvårdsförbanden av personal med specialutbildning i detta ämne. Med utbildning i förvaltningstjänst kunde de värnpliktiga apotekarna placeras som materielredogörare vid sjukvårdsförbanden, vilket ur många synpunkter vore fördelaktigt. Facktjänstgöringen för de värnpliktiga apotekarna syntes böra omfatta sammanlagt 6 månader, varav 3 månader skulle motsvara repetitions- och efterutbildningsövningarna. Facktjänstgöringen, som borde fullgöras i omgångar fördelade på hela värnpliktstiden, borde fullgöras dels vid militärapoteket i Stockholm eller vid garnisonssjukhusen dels ock i de befatt-

ningar vid sjukvårdsförband, som de värnpliktiga apotekarna avsåges skola upprätthålla i fält. De värnpliktiga apotekarna skulle alltså komma att fullgöra sin tjänstgöring i omgångar i stort sett i likhet med de värnpliktiga läkarna och tandläkarna.

Veterinärer.

De värnpliktiga veterinärerna avses i fält skola placeras i befattningar som veterinärer vid bland annat infanteriregements- och divisionsstaber, såsom plutonchefer vid hästsjukvårdsplutoner och som chefer för sjukstallavdelningar.

Försvarsutredningen har framhållit, att dessa värnpliktiga under en första tjänstgöring av ett år kunde erhålla soldatutbildning och grundläggande befälsutbildning vid kavalleriet och artilleriet under sammanlagt 9 månader ävensom fackutbildning under 3 månader. Fackutbildningen borde fullgöras — inom ett år efter det den praktiska tjänstgöringen vid veterinärhögskolan avslutats — vid fackutbildningskurs om 3 månader anordnad vid truppförband. Repetitionsövningarna och efterutbildningsövningen syntes böra fullgöras som facktjänstgöring. Därunder finge de värnpliktiga tillfälle att under fältmässiga förhållanden tjänstgöra som veterinärer i befattningar motsvarande dem, som de skulle bekläda i fält. Därutöver syntes facktjänstgöring böra fullgöras under sammanlagt omkring 6 månader antingen vid truppförband, där aktiv veterinär funnes, eller, för undergående av specialutbildning, vid veterinäranstalt såsom veterinärhögskolan eller statens veterinärbakteriologiska anstalt, vid hälsovårdsnämnd i större stad, i veterinärinspektionen eller i andra institutioner av denna art. Facktjänstgöringen syntes med hänsyn såväl till den värnpliktiges intressen som till veterinärvården vid truppförbanden böra fullgöras i omgångar fördelade på hela värnpliktstiden.

Utbildningen av de värnpliktiga veterinärerna skulle sålunda komma att som ett typfall omfatta:

Soldatutbildning.

Rekrytskola vid kavalleriet	6 månader
-----------------------------------	-----------

Soldat- och befälsutbildning.

Tjänstgöring vid artilleriet	3 »
------------------------------------	-----

Fackutbildning.

Fackutbildningskurs	3 »
---------------------------	-----

Facktjänstgöring.

Tjänstgöring vid truppförband m. m.	6 »
--	-----

Repetitionsövningar	2 »
---------------------------	-----

Efterutbildningsövning	1 månad
------------------------------	---------

Summa 21 månader.

Fälttygtekniker.

Fälttygtekniker skola vid mobilisering tjänstgöra som arméingenjörer vid arméförvaltningens tygdepartement och vid staber och förband.

Enligt vad *försvarsutredningen* uttalat, kunde inom ett års första tjänst-

göring inrymmas soldatutbildning (rekrytskola) vid luftvärnsartilleriet eller ingenjörtrupperna (väg- och vattenbyggnadsfacket) under 6 månader, efter förvärvande av vissa kunskaper i teknik, grundläggande fackutbildning under 2 månader samt facktjänstgöring under 4 månader. Fackutbildningen och facktjänstgöringen skulle i regel fullgöras vid arméförvaltningens tygdepartement (eller vid fälttygskola). För att vinna kompetens som arméingenjör fordrades i regel efter avlagda tekniska examina ytterligare fackutbildning i form av specialkurser samt befälsutbildning under en sammanlagd tid av omkring 3 månader. Det föreläge vidare ett bestämt krav, att blivande värnpliktiga arméingenjörer erhöles tillfälle att studera tjänsten vid truppförbanden och vinna erfarenheter i fråga om materielens användning i praktiken. De borde härvid placeras såsom biträden åt tygofficer eller ordinarie arméingenjör. För ifrågavarande tjänstgöring torde 3 månader vara en lämpligt avvägd tid. Värnpliktiga, som avsåges skola utbildas till »kontrollingenjörer», skulle dock fullgöra motsvarande tjänstgöring vid tygdepartementet. Repetitionsövningarna och efterutbildningsövningen skulle fullgöras som facktjänstgöring i arméingenjörbefattning vid staber eller förband (tygdepartementet) under möjligast fältmässig tillämpning.

Fälttygteknikernas utbildning skulle alltså komma att omfatta:

Soldatutbildning.

Rekrytskola vid luftvärnsartilleriet eller ingenjörtrupperna ... 6 månader

Fackutbildning.

Grundläggande utbildning vid tygdepartementet 2 »

Facktjänstgöring.

Praktik vid tygdepartementet, dess förråd, fabriker m. m. ... 4 »

Befälsutbildning och fortsatt fackutbildning.

Specialkurser med befälsutbildning 3 »

Facktjänstgöring.

Praktik vid truppförbanden o. s. v. 3 »

Repetitionsövningar 2 »

Efterutbildningsövning 1 månad

Summa 21 månader.

Krigskassörer.

Värnpliktiga uttagna för utbildning till krigskassörer avses vid mobilisering skola användas som krigskassörer vid staber och förband.

Försvarsutredningen har framhållit, att en ettårig första tjänstgöring kunde inrymma soldatutbildning vid intendenturtrupperna under 6 månader och fackutbildning som krigskassör under lika lång tid. För att den värnpliktige skulle kunna fylla sina uppgifter som krigskassör i fält vore det emellertid nödvändigt, att han bibringades erfarenhet om tjänsten vid militär kassaförvaltning. En facktjänstgöring om 6 månader syntes för detta kunna vara tillfyllest. Denna tjänstgöring borde fullgöras såsom biträde åt regementskassör och förläggas till sommarhalvåret i direkt anslutning till fackutbildning. Repetitionsövningarna samt efterutbildningsövningen skulle full-

göras jämväl som facktjänstgöring, så långt möjligt under fältmässig tillämpning.

Krigskassörernas utbildning skulle alltså enligt utredningens förslag omfatta:

Soldatutbildning.

Rekrytskola vid intendenturtrupperna 6 månader

Fackutbildning.

Krigskassörskola 6 »

Facktjänstgöring.

Biträde åt regementskassör 6 »

Repetitionsövningar 2 »

Efterutbildningsövning 1 månad

Summa 21 månader.

Försvarsutredningen har i förevarande delar slutligen anfört:

Av det anförda framgår, att i specialtjänst uttagna värnpliktiga böra åläggas 6 månaders tjänstgöring utöver den, som föreslagits för huvuddelen av de värnpliktiga. De komma sålunda icke att i likhet med en del av de i befälstjänst uttagna åläggas extra tjänstgöring av sammanlagt 12 månader. Flertalet av de värnpliktiga i specialtjänst komma emellertid att få sin tjänstgöring utsträckt över hela värnpliktstiden, vilket i och för sig måste betraktas såsom oförmånligt. Då å andra sidan deras extra tjänstgöring endast är hälften så lång som den, som kan ifrågakomma för värnpliktiga i befälstjänst, till vilken kategori flertalet av dem säkerligen eljest skulle komma att hänföras, synes icke någon orättvisa därigenom ske.

Detta system för utbildningen av i specialtjänst uttagna värnpliktiga erbjuder, samtidigt som det tillgodoser kravet på en grundlig utbildning av de värnpliktiga, stora fördelar för tjänsten vid truppförbanden. Facktjänstgöringen kan nämligen ifråga om flertalet av ifrågavarande kategorier nyttiggöras vid förbanden.

I fråga om befordran av och avlöningsförmåner för i specialtjänst uttagna värnpliktiga göra sig stort sett samma synpunkter gällande som beträffande det värnpliktiga befalet. Den facktjänstgöring, som åger rum efter fullgjorda 15 månaders tjänstgöring, bör dock fullgöras med förordnande som värnpliktigt befattningshavare med fänriks, löjtnants eller kaptens tjänsteställning.

Överbefälhavaren har i denna del anfört samma synpunkter som beträffande de värnpliktiga, som uttagits till fortsatt befälsutbildning.

Chefen för armén har i sitt yttrande uttalat, att frågorna om specialutbildningens förläggande till visst eller vissa truppslag och om inordnande av vissa ytterligare kategorier värnpliktiga under begreppet specialtjänst borde hållas öppna. I övrigt har arméchefen anslutit sig till utredningens förslag.

E. Beredskapsövning.

Försvarsutredningen har framhållit, att frågan om upprätthållande av viss *beredskap* med under utbildning varande värnpliktiga eller med värnpliktiga, vilka fullgjort första tjänstgöring, i förevarande sammanhang påkallade uppmärksamhet. Redan år 1939, före utbrottet av det nu pågående kriget,

hade beslutats, att vid vissa infanteriförband skulle bildas särskilda beredskapsförband. För att kunna genomföra denna beredskap utan att mera nämnvärt störa utbildningsarbetets fortgång inom armén hade befunnits erforderligt att införa skyldighet för värnpliktiga, som uttagits till linjetjänst vid armén eller till ersättningsreserven, att under fredstid, där Kungl. Maj:t med hänsyn till krigsberedskapen så prövade nödigt och i den ordning Kungl. Maj:t bestämde, fullgöra en beredskapsövning om trettio dagar. Sådan övning skulle fullgöras före utgången av fjärde året efter inskrivningsåret och drabbade sålunda endast de yngre årsklasserna. År 1940 hade skyldigheten att göra beredskapsövning utsträckts till att gälla jämväl kustartilleriets värnpliktiga.

De skäl, som på sin tid talat för införande av en beredskapsövning och för vilka närmare redogjorts i Kungl. Maj:ts proposition nr 232 till 1939 års lagtima riksdag, ägde enligt utredningens mening alltjämt och nu i ökad grad sin giltighet. Den organisation, som av utredningen komme att föreslås, innefattade även en förstärkning av beredskapsförbanden. För att säkerställa beredskapen under erforderlig tid måste övningens längd, där så i det särskilda fallet erfordrades, kunna ökas till högst 180 dagar. Alltjämt avsåges dock övningen skola begränsas till de yngre årsklasserna. Skyldigheten att fullgöra densamma borde sålunda begränsas till tiden intill dess ett och ett halvt år förflutit från det den värnpliktige avslutat sin första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) eller, då fråga vore om värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, från det han avslutat sin fortsatta tjänstgöring. För att säkerställa beredskapen jämväl vid flottan och flygvapnet syntes skyldigheten att fullgöra beredskapsövning böra erhålla generell giltighet. Givetvis borde dock i det särskilda fallet inkallelsemöjligheten icke begagnas i större utsträckning än omständigheterna påkallade.

Överbefälhavaren har härom anfört i huvudsak följande:

Genom den tid för första tjänstgöring, som försvarsutredningen föreslår, kommer för beredskapstjänst erforderlig utbildad trupp icke att stå till förfogande under halva året, och även under återstoden av året måste värnpliktiga för bestridande av vissa slag av beredskapstjänst särskilt inkallas, därest så erfordras. Särskilt vid kustartilleriet och luftvärnet, där högre grad av beredskap alltid måste fordras, är detta förhållande en betänklig svaghet. De värnpliktiga kunna nämligen i allmänhet icke anses fullt användbara för beredskapstjänst, innan de utbildats under 6 månader, och därefter, i fråga om egentliga fälttrupper, endast om de ingå i trupp, i vilken jämväl värnpliktiga med fullständig första utbildning ingår. I syfte att mildra denna brist, som kan medföra allvarlig fara för rikets säkerhet, därest icke i tid erforderliga inkallelser ske, har försvarsutredningen berett möjlighet till en särskild beredskapsövning om högst 180 dagar. Skyldigheten att fullgöra denna övning skall dock endast tagas i anspråk, där Konungen så prövar nödigt.

Otvivelaktigt ligger ett icke ringa värde däri, att lagen ger anvisning om, att dylika inkallelser förutsättas komma att ske i viss utsträckning. Det ersätter emellertid icke den ständiga tillgången till i tjänstgöring varande, för beredskapstjänst fullt användbar trupp.

Beslutet att inkalla värnpliktiga till beredskapstjänst kan vara så svårt att

åvägbringa, att det lätt kommer för sent. Detta särskilt med hänsyn till att de vid en aktuell fara inkallade förbanden måste vara förut samövade. Ett av villkoren för, att beredskapen skall kunna tillgodoses genom inkallelse vid behov är sålunda, att de blivande beredskapsförbanden för en inkallelse kunnat i erforderlig grad sammangjutas. Då denna förutsättning icke torde kunna under alla förhållanden anses säkerställd, anser jag den föreslagna anordningen icke betryggande ur beredskapssynpunkt.

Därest Kungl. Maj:t emellertid godtager den syn på beredskapsproblemet, som försvarsutredningen framlägger, anser jag icke erforderligt att utsträcka tiden för beredskapsövningens längd till mer än 180 dagar. Inkallelse för ytterligare behov kan ju ske enligt § 28.

Chefen för armén har erinrat om att de värnpliktiga först efter ett halvt års utbildning kunna tjänstgöra i krigsorganiserade förband. Vid sådant förhållande måste enligt hans mening jämväl med hänsyn till kravet att vid truppförbanden ständigt äga tillgång till en utbildad årsklass, avsedd att vid behov kunna användas såsom beredskapstrupp, en tjänstgöringstid om ett och ett halvt år anses såsom minimum. Utredningen hade icke ansett sig kunna föreslå längre tid för första tjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga än 360 dagar. På grund härav kunde en ständig beredskap med användning av i utbildning varande årsklasser icke erhållas. Den beredskapstjänstgöring om 180 dagar, som enligt utredningens förslag skulle kunna åläggas de värnpliktiga, syntes emellertid skapa tillfredsställande möjligheter att åstadkomma en tillfällig beredskap, då så kunde befinnas erforderligt. Med hänsyn till beredskapskravet syntes sålunda den föreslagna anordningen tillgodose de militära önskemålen.

I övrigt ha i förevarande hänseende icke gjorts några erinringar.

Flottans värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Enligt gällande värnpliktslag utgör utbildningstiden för värnpliktiga vid flottan, uttagna till linjetjänst, 340 dagar för dem, som äro inskrivna å sjömanshus, och 200 dagar för övriga värnpliktiga. Tjänstgöringen skall fullgöras antingen i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år eller ock, där Kungl. Maj:t till följd av särskilda omständigheter prövar nödigt, i två omgångar, av vilka den ena tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år och den andra fullgöres före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Studenter och likställda samt sjökaptener och likställda skola fullgöra tjänstgöring om 260 dagar i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år. Enligt 1941 års förut omnämnda provisoriska bestämmelser äro emellertid värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgrupp 1941 skyldiga att tjänstgöra 360 dagar, repetitionsövningar oräknade.

Försvarsutredningen har framhållit, att i den försvarsorganisation, som nu vore under förberedande, tjänstgöringstiden för flottans värnpliktiga —

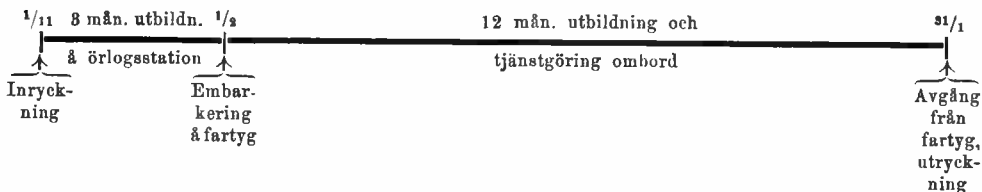
efterutbildningsövningen inberäknad — liksom för övriga försvarsgrenar avsåges fastställd till 15 månader. Med hänsyn till de för tjänsten vid flottan speciella förhållandena borde dessa tjänstgöringsmånader fördelas på annat sätt än vad för exempelvis armén förutsattes vara fallet. I det följande återgives den av försvarsutredningen lämnade redogörelsen för huru tjänstgöringstiden bör utnyttjas för olika värnpliktskategorier vid flottan.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

a) Sjömanshusinskrivna värnpliktiga.

Denna kategori värnpliktiga, som är den för bemanningen av örlogsfartygen viktigaste, borde enligt *försvarsutredningens* mening i sin helhet uttagas för tjänstgöring vid flottan. Efter fullgjord fredstjänstgöring avsåges dessa värnpliktiga hela sin värnpliktstid vara tilldelade marinen.

På grund av dels svårigheten att vid flottan anordna repetitionsövningar av kortare varaktighet med större kontingenter, dels ock svårigheten för denna personalkategori, som i huvudsak är sysselsatt i sjöfart, att under en bestämd, kortare tidrymd kunna tillfälligt lämna ordinarie sysselsättning, förutsattes inga repetitionsövningar och ingen efterutbildningsövning äga rum, utan hela tjänstgöringstiden skulle uttagas i en följd. Härvid syntes tjänstgöringen lämpligen böra fullgöras enligt följande schema:

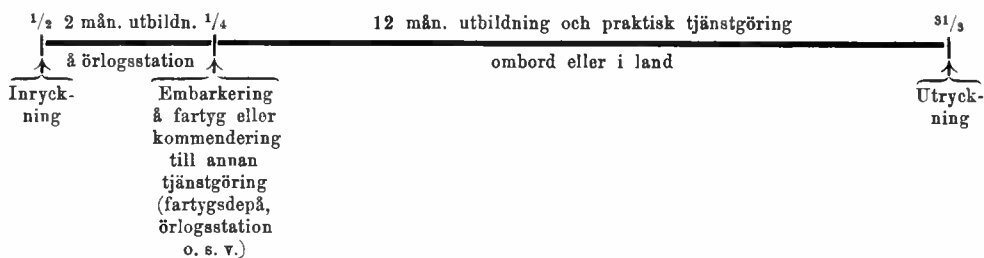
b) Övriga värnpliktiga (icke sjömanshusinskrivna värnpliktiga).

Enär antalet av en årsklass sjömanshusinskrivna värnpliktiga icke vore tillräckligt stort för att medgiva upprätthållandet av rustade sjöstridskrafter i tillräcklig omfattning, vore det enligt *försvarsutredningens* mening alltså erforderligt att komplettera årskontingenten till flottan med andra värnpliktiga, vilka vid inskrivningen skulle uttagas till tjänstgöring vid marinen.

Dessa värnpliktiga avsåges efter fullgjord första tjänstgöring kvarstå vid flottan för krigsbehovets fyllande under ett antal år, som förslagsvis kunde angivas till 10 men som tid efter annan måste regleras med hänsyn till det antal sjömanshusinskrivna värnpliktiga, som kunde beräknas vara disponibelt för krigstjänstgöring. Sistnämnda antal vore beroende förutom av årsklassernas storlek även av handelsflottans behov av arbetskraft för upprätthållande av sjöfarten och måste med hänsyn härtill vid olika tidpunkter revideras. Enär de värnpliktiga sålunda efter viss tid skulle avses för annan krigstjänstgöring än den de ursprungligen utbildats för, borde de i samband med överförandet från flottan till annan försvarsgren (armén) undergå om-

skolning. Härför avsåges en tid av 1 månad, vilken skulle utnyttjas för efterutbildningsövning vid armétruppförband.

Enär sammanlagda fredstjänstgöringen beräknades till 15 månader, måste på grund av vad nyss sagts första tjänstgöringen för här avsedda värnpliktiga komma att omfatta 14 månader eller en månad mindre än för de sjömanshusinskrivna värnpliktiga. Tjänstgöringen kunde äga rum exempelvis enligt följande schema:

Utredningen har vidare framhållit, att det beroende på särskilda förhållanden kunde visa sig lämpligare, att större eller mindre del av årsklassen inryckte vid annan tidpunkt av året än här förutsatts. Det kunde enligt utredningens mening ej undvikas, att den förberedande utbildningen till följd av den därför utmäta kortare tiden icke för nu ifrågakommande kategori bleve så grundlig som sjömanshusinskrivna värnpliktigas utbildning vid påbörjandet av den praktiska tjänstgöringen.

I det föregående åsyftas de flottan tilldelade värnpliktiga, som äro lämpade för vapentjänst. De för handräckningstjänst avsedda värnpliktiga borde enligt försvarsutredningens mening i likhet med de sjömanshusinskrivna värnpliktiga fullgöra hela fredstjänstgöringen i en följd. Av sammanlagda tjänstgöringstiden, 15 månader, beräknades för utbildning åtgå högst 2 månader, varefter återstoden skulle fullgöras under praktisk tjänstgöring å örlogsstationer, varv och örlogsdepåer m. m. Inryckningstiderna borde förläggas på lämpligaste sätt med hänsyn till övrig utbildningsverksamhet å örlogsstationerna.

Överbefälhavaren har i hithörande delar anfört:

Den tjänstgöringstid om 15 månader, som försvarsutredningen föreslår för flottans värnpliktiga, synes för de värnpliktigas utbildning vara tillräcklig. Ur synpunkten att ordna ett lämpligt avlösningsystem, som medger hållande av en genomsnittligt hög beredskap, bör tjänstgöringstiden dock icke sättas lägre än 18 månader. En längre värnpliktstid än 15 månader medför dessutom den fördelen, att flottans krav på värnpliktiga utöver de sjömanshusinskrivna minskas. Med en tjänstgöringstid av upp till 24 månader för de sjömanshusinskrivna är det möjligt att avse endast värnpliktiga av denna kategori för de året runt rustade fartygen, vilket med hänsyn till beredskapen vore betydelsefullt.

En tjänstgöringstid av 18 månader kan emellertid i stort sett betraktas såsom godtagbar. Inryckningen kan härvid ske två gånger om året med sex månaders mellanrum och med halva årsklassen varje gång. Med 18 månaders tjänstgöringstid kommer alltid $1\frac{1}{2}$ årsklass att vara i tjänstgöring. Under denna förutsättning har man tillfälle att utbilda de värnpliktiga i land och å

fartygsdepå eller skolförband, sammanlagt omkring 6 månader, innan de insättas ombord å den verkliga beredskapsstyrkan (kustflottan) för ett års sammanhängande tjänstgöring. Beredskapen skulle härigenom bliva bättre tillgodosedd än genom försvarsutredningens förslag.

Chefen för armén har i förevarande avseende anfört bland annat följande:

Gentemot den föreslagna principen att specialutbildade eller på grund av civil sysselsättning för den militära organisationen värdefulla värnpliktiga under hela sin tjänstetid skola tillhöra den försvarsgren eller den underavdelning därav, där de erhållit sin grundläggande utbildning, kan ur min synpunkt givetvis ingen erinran anföras. — — —

Den årliga omskolningen vid armén av ett stort antal värnpliktiga, som fått sin utbildning vid flottan eller flygvapnet, är icke eftersträfvansvärd. Önskvärt vore, att de årliga fredskontingenterna kunde nedskäras så, att samtliga flottan och flygvapnet tilldelade värnpliktiga utan vidare skulle kunna utnyttjas för krigsorganisationen. Därigenom skulle omskolningen av äldre värnpliktiga för tjänstgöring vid armén kunna undvikas samtidigt som de årliga utbildningskontingenterna till arméns truppslag kunde ökas. Den speciella fredstjänsten vid flottan och flygvapnet torde emellertid icke medgiva en nedskärning av nämnda årskontingenter i så hög grad, som vore önskvärt såväl med hänsyn till vad ovan anförts som även på grund av den sammanlagda värnpliktskontingentens framtida minskning. På grund härav synes den föreslagna överföringen till armén med åtföljande omskolning av äldre värnpliktiga icke kunna undvikas. Jag vill emellertid i detta sammanhang icke underlåta att framhålla vikten av att den årliga värnpliktskontingenten till flottan och flygvapnet nedskäres så långt möjligt är. Möjligheterna att i största utsträckning för varvs- och verkstadstjänst m. m. ersätta de värnpliktiga med civil personal böra i samband därmed undersökas.

Liknande synpunkter på frågan om överföringen av värnpliktiga från en försvarsgren till en annan ha framlagts även av *överbefälhavaren*.

C. Utbildning av sjökaptener och likställda.

Värnpliktiga sjökaptener, styrmän och maskinister borde enligt *försvarsutredningens* mening hela den tid, de kvarstå i värnpliktsåldern, tillhöra flottan.

a) Värnpliktiga sjökaptener.

Av denna kategori antagas för närvarande årligen en del till reservofficersaspiranter (reservkadetter). Antalet aspiranter utfylles i övrigt med dels sjökaptener, som avlagt sin examen vid navigationsskola efter det att de fullgjort sin värnpliktstjänstgöring, dels f. d. stammanskap, som genomgått navigationsskolas sjökaptensklass. Utbildningen till reservofficer med dessa förkunskaper omfattar för närvarande omkring 15 månader.

Utredningen har uttalat, att det syntes mest rationellt att utnyttja tjänstgöringstiden för de värnpliktiga sjökaptener, som ej hava för avsikt att bliva reservofficerare, genom att därunder utbilda dem till värnpliktiga officerare. Denna utbildning borde ske helt och hållet parallellt med reservofficersutbildningen, och de värnpliktiga sjökaptenerna borde därunder följaktligen genomgå sjökrigsskolans reservofficerslinje.

De värnpliktiga sjökaptenerna skulle enligt utredningens förslag efter avslutad 15 månaders utbildning bliva värnpliktiga officerare samt borde som

sådana vara skyldiga att fullgöra två repetitionsövningar om vardera 2 månader (60 dagar), en senast under sjunde året och en senast under tolfte året efter inskrivningsåret. Den första repetitionsövningen skulle fullgöras av vederbörande såsom värnpliktig fänrik, den andra såsom värnpliktig löjtnant.

b) Värnpliktiga styrmän och maskinister.

Dessa kategorier värnpliktiga hade av utredningen ansetts böra liksom för närvarande erhålla sådan utbildning, att de kunna fullgöra tjänst i underofficersbefattning å däck respektive i maskinrum å flottans fartyg. På grund av den längre tjänstgöringstiden om 15 månader borde utbildningen härför kunna ytterligare förbättras i förhållande till den nuvarande.

De värnpliktiga styrmännen och maskinisterna skulle efter avslutad 15 månaders utbildning bliva värnpliktiga underofficerare samt borde som sådana vara skyldiga att fullgöra 2 repetitionsövningar enligt samma grunder som för de värnpliktiga officerarna vore angivet.

D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Av försvarsutredningen har avsetts, att flottan vid inskrivningarna årligen skulle tilldelas, förutom sjöofficers-, marinintendents- och mariningenjöraspiranter, jämväl ett antal värnpliktiga studenter och likställda, tillhörande ett flertal olika kategorier, nämligen ingenjörer och kemister, intendent, läkare, tandläkare samt artilleritekniker (tygtekniker). Gemensamt för dessa studenter och likställda vore, att tjänstgöringstiden skulle uppdelas i dels militär utbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring eller specialtjänstgöring.

Utredningen har framhållit, att tjänstgöring och utbildning m. m. för aspiranter komme att av utredningen närmare behandlas i dess slutliga betänkande under de särskilda befälskårerna. Beträffande övriga studenter och likställda borde tjänstgöringen ordnas enligt följande principiella linjer:

Det syntes utredningen vara betydelsefullt, att den första militära utbildningen bleve så fast och grundlig som möjligt med hänsyn till att dessa värnpliktiga i sin facktjänstgöring framdeles i allmänhet avsåges för befattningar, som innebure viss befälsställning eller ställde krav på särskilda kvalifikationer. Det vore ur denna synpunkt lämpligt att för samtliga låta den grundläggande utbildningen vara förlagd till sjökrigsskolan tillsammans med den första utbildningen för de samma år antagna befälsaspiranterna. Denna utbildning borde omfatta en tid av 2 månader. I fråga om den fortsatta utbildningen gjorde sig i viss mån olika synpunkter gällande för olika kategorier. För att giva de värnpliktiga läkarna en grundläggande kännedom om tjänsten även vid kustartilleriet avsåges, att deras militära utbildning under ytterligare 2 månader skulle förläggas till detta vapen. En följande sommar skulle såväl läkare som värnpliktiga av övriga hithörande kategorier genomgå en ny utbildningsperiod om 2 månader, avsedd att bibringa dem en viss erfarenhet om den militära tjänsten ombord å örlogsfartygen. Fackutbildning och facktjänstgöring om sammanlagt 9 månader för läkare och 11 månader för övriga skulle

därefter påbörjas vid tidpunkt under ett påföljande år, som med hänsyn till den civila utbildningens avslutande vore den för varje kategori lämpligaste. Den dittills fullgjorda tjänstgöringstiden komme sålunda att uppgå till 15 månader. I fråga om artilleritekniker (tygtekniker) syntes ovannämnda tjänstgöring ombord icke vara lika erforderlig. För dessa kunde i stället fackutbildning och facktjänstgöring ske direkt.

I anslutning till vad av utredningen anförts rörande arméns värnpliktiga har utredningen framhållit, att vissa av de ifrågavarande kategorierna syntes böra åläggas skyldighet att för underhållande av sina färdigheter inom det militära specialområde, de tillhörde, samt för vinnande av kännedom om utvecklingen på såväl detta område som inom marinen i övrigt fullgöra viss ytterligare tjänstgöring. Denna syntes böra bestämmas till högst 6 månader, vilken tid borde kunna i omgångar, exempelvis tre om vardera 2 månader, fördelas på hela värnpliktstiden.

Vad särskilt angår de värnpliktiga läkarna, syntes den sålunda förutsatta utökningen av tjänstgöringstiden för dem medföra, att de befattningar, som tidigare besatts med marinläkarstipendiater på och över stat, hädanefter kunde besättas med värnpliktiga läkare.

I fråga om expeditionsbiträden, expeditionstekniker och gasskyddstekniker borde de allmänna bestämmelserna om tjänstgöringstidens längd tillämpas.

E. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap.

Försvarsutredningen har funnit, att flaggkorpraler, korpraler och 2. klass sjömän, vilka efter avslutad anställning vid flottans stam redovisas såsom värnpliktiga, under hela den återstående värnpliktstiden borde tillhöra flottan. För att möjliggöra deras fortsatta användbarhet och vidmakthållandet av deras yrkesskicklighet borde de undergå en repetitionsövning om en månad, motsvarande efterutbildningsövningen vid armén. Denna repetitionsövning borde infalla vid 35 års ålder. Huruvida inkallelsen därvid borde ske med hela årskontingenten på en gång eller i mindre omgångar borde bedömas från fall till fall och regleras genom i kommandoväg utfärdade bestämmelser. Frågan om skyldighet att fullgöra en sådan repetitionsövning utgjorde en del av spörsmålet, i vad mån fast anställning överhuvud finge tillgodoräknas vederbörande såsom fullgjord värnpliktstjänstgöring. Såsom försvarsväsendets rullföringsnämnd vid utarbetandet av sitt förslag till ny värnpliktslag syntes hava förutsatt, torde detta spörsmål lämpligast finna sin lösning i inskrivningsförordningen. Utredningen fann sålunda icke av omständigheterna påkallat att nu närmare ingå därpå.

Chefen för armén har i anslutning till vad utredningen härutinnan anført framhållit, att den föreslagna repetitionsövningen för f. d. fast anställt manskap vid flottan, kustartilleriet och flygvapnet syntes ägnad att underhålla och förbättra under utbildningen förvärvade kunskaper och färdigheter och därigenom att öka det f. d. fast anställda manskapets krigsanvändbarhet. Huruvida skyldighet att fullgöra 30 dagars extra tjänstgöring borde åläggas även motsvarande personalkategori vid armén, syntes böra upptagas till behandling i samband med pågående arbete med inskrivningsförordningen.

Kustartilleriets värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Enligt gällande värnpliktslag utgör utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet 200 dagar, fördelade på en första tjänstgöring om 170 dagar med början under inskrivningsåret eller nästföljande år samt med en repetitionsövning om 30 dagar före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Studenter och likställda skola tjänstgöra sammanlagt 260 dagar, fördelade på en första tjänstgöring om 230 dagar, som tager sin början under inskrivningsåret och antingen fullgöres i en följd eller uppdelas på inskrivningsåret och nästföljande år, samt en repetitionsövning om 30 dagar före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Även för kustartilleriets del gälla 1941 års provisoriska bestämmelser om 360 dagars tjänstgöringstid, repetitionsövningar häri ej inräknade, för årsklass 1940 och årsgрупп 1941.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

Tjänstgöringstiden för huvuddelen av kustartilleriets värnpliktiga har av försvarsutredningen liksom för övriga försvarsgrenar beräknats till sammanlagt 15 månader. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts beträffande arméns värnpliktiga borde denna tjänstgöring omfatta en första tjänstgöring om 12 månader, två repetitionsövningar om vardera 1 månad samt en efterutbildningsövning om 1 månad.

För att tillgodose mobiliseringsbehovet av värnpliktiga borde kustartilleriet tilldelade värnpliktiga under hela sin värnpliktstid tillhöra kustartilleriet. En efterutbildningsövning, förlagd till en relativt sen tidpunkt av värnplikts-tiden, finge härigenom stor betydelse för återupplivandet av de värnpliktigas tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter. Det måste emellertid förut-sättas, att de värnpliktiga, då de uppnått en viss ålder, icke alltid vore lämpade att bestrida de befattningar, för vilka de tidigare utbildats. Det kunde också tänkas, att organisatoriska eller andra skäl gjorde det nödvändigt eller lämpligt att avse de värnpliktiga för annan tjänst än den, för vilken de tidigare utbildats. Efterutbildningsövningen vid kustartilleriet finge därför liksom vid armén jämväl till uppgift att medgiva omskolning av de värnpliktiga för eventuella nya uppgifter.

I fråga om värnpliktstjänstgöringens inpassande under året och under värnpliktstiden gjorde sig enligt vad utredningen anförde vid kustartilleriet i stort sett samma synpunkter gällande som vid armén. Första tjänstgöringen syntes sålunda böra förläggas till tiden april—mars, med början första värnplikts-året. Repetitionsövningarna borde förläggas till september månad under andra (eller möjligen tredje) respektive sjunde eller åttonde året. Efterutbildnings-övningen slutligen borde fullgöras under perioden maj—augusti. De värnpliktiga borde härvid kunna inkallas i två eller flera omgångar. Övningen borde fullgöras senast omkring adertonde värnpliktsåret, men möjlighet borde finnas för tidigare inkallelse till sådan övning, därest behov av omskolning av de värnpliktiga av organisatoriska eller andra skäl skulle föreligga vid en tidigare tidpunkt.

I överensstämmelse med det anförda skulle värnpliktstjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga vid kustartilleriet komma att gestalta sig enligt följande diagram:

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1. året									F ö r s t a (Reg- övn.)			t j ä n s t -
2. året (ev. 3. året)									g ö r i n g	1. rep- övn.		
7. eller 8. året										2. rep- övn.		
18. året (omkring; eventuellt tidigare)												Efterutbildningsövning

De för handräckningstjänst avsedda värnpliktiga, som jämväl vid kustartilleriet borde hava en tjänstgöringstid av 15 månader, borde enligt utredningens mening fullgöra denna tjänstgöring på motsvarande sätt som vid armén. Den borde sålunda fullgöras i en följd eller i högst två omgångar. Mot första tjänstgöringen svarande tid borde fullgöras i en följd. All tjänstgöring borde vara fullgjord före utgången av fjärde året efter inskrivningen. Nu nämnda värnpliktiga borde under hela sin värnpliktstid tillhöra kustartilleriet.

Rörande innehållet i *överbefälhavarens* yttrande i förevarande avseende må hänvisas till den redogörelse, som lämnats i samband med behandlingen av utbildningen vid armén.

C. Utbildning till värnpliktigt befäl.

Kustartilleriets behov av befäl måste i avsevärd omfattning tillgodoses genom utbildning av härför lämpliga värnpliktiga. I stort sett har detta hittills skett endast genom utbildning till värnpliktigt underbefäl av värnpliktiga studenter och likställda. Med hänsyn till det avsevärt ökade behovet av underbefäl måste enligt *försvarsutredningens* mening härutinnan den ändringen vidtagas, att jämväl bland övriga värnpliktiga ett antal måste uttagas och utbildas till värnpliktigt underbefäl.

För samtliga, som uttoges för utbildning till underbefäl, gällde emellertid, att tjänstgöringstiden förutsattes bli densamma som för övriga värnpliktiga. Underbefälsutbildningen skulle sålunda avslutas vid slutet av de värnpliktigas första tjänstgöring, varefter de värnpliktiga under repetitionsövningarna (efterutbildningsövningen) avsåges att tjänstgöra i underbefälsbefattningar.

Utredningen har avsett, att kustartilleriets behov av övrigt befäl — d. v. s. officerare och underofficerare — liksom hittills skulle i första hand — förutom genom stampersonal — tillgodoses genom frivillig utbildning. Det har sålunda förutsatts, att officerare i reserven alltjämt skulle huvudsakligen rekryteras genom utbildning av värnpliktiga studenter och likställda, sedan

dess fullgjort vederbörlig värnpliktstjänstgöring. Vad beträffar underofficerare i reserven, har utredningens avsikt varit att tillgodose behovet härav genom anordnande av särskilda årliga utbildningskurser för sådant stammanuskap, som genomgått fullständig underbefälsutbildning och som avser att lämna den aktiva tjänsten men dessförinnan önskar förskaffa sig kompetens för utnämning till underofficer i reserven. Anställning såsom underofficer i reserven skulle även utan vidare kunna vinnas av den, som genomgått fullständig underofficersskola.

Därest nu angivna vägar för fyllande av behovet av officerare och underofficerare i reserven icke skulle giva tillfredsställande resultat, måste man enligt utredningens mening även för kustartilleriets del tillgripa utvägen med tvångsvis uttagning av värnpliktiga för utbildning till värnpliktiga officerare eller underofficerare i huvudsaklig överensstämmelse med vad som härutinnan föreslagits för arméns vidkommande.

För *överbefälhavarens* yttrande i denna del har redogjorts i det föregående avsnittet om arméns värnpliktiga.

D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Härutinnan skulle enligt *försvarsutredningens* mening i stort sett gälla samma synpunkter som beträffande motsvarande kategorier vid armén.

Även här må hänvisas till de i det föregående återgivna delarna av *överbefälhavarens* yttrande.

E. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap.

Manskap vid kustartilleriet, vilket efter avslutad stamanställning övergår till att vara värnpliktiga, borde enligt *försvarsutredningens* mening för vidmakthållande av sin användbarhet åläggas att fullgöra värnpliktstjänstgöring om en månad, motsvarande efterutbildningsövningen. Denna övning borde fullgöras på motsvarande sätt och tid som för övriga värnpliktiga, vilket borde beaktas vid utfärdande av föreskrifter om tillgodoräknande av fast anställning såsom värnpliktstjänstgöring.

F. Beredskapsövning.

Försvarsutredningen har framhållit, att med föreslagen första tjänstgöring för de värnpliktiga om 12 månader och denna tjänstgörings påbörjande omkring den 1 april någon beredskap — med rustade förband — icke kunde åstadkommas förrän tidigast omkring den 1 oktober. Endast en årsklass värnpliktiga vore vid denna tidpunkt i tjänstgöring, varför jämväl omfattningen av den möjliga beredskapen bleve högst begränsad. För att utan omgång och vidlyftiga åtgärder möjliggöra en ökad beredskap borde värnpliktslagens bestämmelser även vid kustartilleriet medgiva inkallelse (kvarhållande) under 6 månader — utöver eljest föreskriven tjänstgöringsskyldighet i fredstid — av de två yngsta årsklasserna.

Överbefälhavaren har härutinnan anlagt samma synpunkter som på beredskapsövningen vid armén.

Flygvapnets värnpliktiga.

A. Gällande bestämmelser.

Enligt 1936 års värnpliktslag utgör utbildningstiden vid flygvapnet för värnpliktiga i allmänhet 210 dagar. Tjänstgöringen skall fullgöras antingen i en följd eller, där Kungl. Maj:t till följd av särskilda omständigheter prövar nödigt, i två omgångar, av vilka den ena tager sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år och den andra fullgöres före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. För studenter och likställda utgör utbildningstiden sammanlagt 260 dagar. Denna tjänstgöring skall fullgöras antingen i en följd med början under inskrivningsåret eller i två omgångar, av vilka den ena tager sin början under inskrivningsåret och den andra fullgöres före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Här må emellertid erinras om de ovan i olika sammanhang nämnda provisoriska bestämmelserna om 360 dagars tjänstgöringstid — repetitionsövningar ej inräknade — för årsklass 1940 och årsgрупп 1941.

B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet.

Försvarsutredningen har uppställt såsom önskemål, att utbildningstiden skulle erhålla tillräcklig längd, att antalet i tjänst i fred vid förbanden skulle bli tillräckligt, att antalet årliga inryckningar skulle begränsas till det minsta möjliga samt att beredskapen skulle bli tillfredsställande tillgodosedd.

Utbildningstiden för flygvapnets värnpliktiga borde enligt utredningens mening på grund av tjänstgöringens speciella natur uppdelas i allmän militärutbildning samt fackutbildning och fortsatt tjänstgöring. För allmän militärutbildning krävdes en utbildningstid av omkring 1½ månad; återstående del av utbildningstiden skulle ägnas åt fackutbildning och fortsatt tjänstgöring. Med den nu gällande utbildningstiden skulle alltså för fackutbildning och fortsatt tjänstgöring återstå endast omkring 5½ månader. Erfarenheterna — särskilt från beredskapstiden — hade klart ådagalagt, att denna utbildningstid vore alltför kort för att de värnpliktiga skulle kunna bli förtrogna med flygmaterielen och för att de skulle kunna insättas i sina krigsbefattningar. Flygmaterielen hade under årens lopp blivit alltmera komplicerad; härigenom hade flygstationstjänsten — framförallt i fält — kommit att ställa högre krav på den personal, som skulle underhålla och klargöra materielen. Vid sidan av flygstationstjänsten måste de värnpliktiga dessutom tilldelas vissa andra allmänna uppgifter vid en flygstation i fält såsom luftbevakning, luftvärn och luftskydd ävensom markstridstjänst, vaktjänst m. m. Härför krävdes viss utbildning utöver den rena fackutbildning, som direkt sammanhängde med flygmaterielens skötsel och vård.

I anslutning härtill har utredningen uttalat, att det för att de värnpliktiga skulle kunna bibringas en tillfredsställande utbildning enligt vad erfaren-

heten utvisat krävdes en utbildningstid av ett år. Detta gällde i första hand värnpliktiga i linjetjänst men borde jämväl äga tillämpning på värnpliktiga, som avsåges för handräckningstjänst. Tillgången på värnpliktiga, som avsåges för handräckningstjänst, vore för övrigt så begränsad, att behovet av denna kategori värnpliktiga knappast syntes kunna fyllas med mindre än att utbildningstiden bleve ettårig.

För att flyg- och flygstationstjänsten samt tjänsten i övrigt vid flygförbanden skulle kunna förlöpa med minsta möjliga störningar borde enligt vad utredningen anfört antalet årliga inryckningar begränsas till det minsta möjliga. Härigenom begränsades nämligen antalet utbildningskurser för de värnpliktiga. Vid ettårig utbildningstid vore det ur denna synpunkt lämpligast, att antalet inryckningar kunde begränsas till en per år. Med hänsyn till kravet på hög personell beredskap kunde emellertid de värnpliktigas inryckning icke ordnas på detta sätt. Antalet årliga inryckningar kunde och borde dock begränsas därigenom, att värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst inryckte samtidigt med övriga värnpliktiga.

Utredningen har vidare funnit, att in- och utryckningstiderna borde väljas så, att flygförbanden ständigt erhöle godtagbar personell beredskap. Inryckningarna borde vidare infalla under en tidsperiod på året, då förbandens verksamhet normalt vore minst omfattande. Med hänsyn härtill borde varje årsklass uppdelas i två omgångar, av vilka den ena inryckte den 1 oktober och den andra den 15 november. (Vid krigsflygskolan, där verksamheten i viss mån skiljer sig från verksamheten vid övriga förband, borde inryckningstiderna vara den 15 april respektive den 1 juni).

Därest inryckningstiderna ordnades på detta sätt, komme — vid en ettårig utbildningstid — den andra omgången av den utbildade årsklassen att kvarstå i tjänst under den tid, då den första hälften av den nyinryckande årsklassen skulle genomgå allmän militärutbildning. Först när denna militärutbildning avslutats och ifrågavarande värnpliktiga fördelats till fackutbildning på förbanden, skulle den nya årsklassens sista omgång inrycka. Den allmänmilitära utbildningen för hela årsklassen skulle vara avslutad före jul- och nyårsuppehållet. Därigenom kunde fackutbildningen efter nämnda uppehåll bedrivas gemensamt med hela årsklassen, vilket i sin tur skulle medföra minskade störningar i den samtidigt pågående flyg- och flygslagsutbildningen.

För att möjliggöra tillämpningsövningar i högre, fältstarka förband samt för att medgiva uppsättning av vissa under dessa övningar erforderliga markförband (basförband), borde enligt utredningens mening erforderligt antal värnpliktiga tillhörande de senast utbildade årsklasserna kunna inkallas till två repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Därmed tillgodosåges jämväl behovet för beredskapens skärpande under ifrågavarande tid. Repetitionsövningarna borde kunna fullgöras i ett sammanhang eller var för sig för att därigenom möjliggöra smidig anpassning till verksamheten inom vapnet. Repetitionsövningarna borde vara fullgjorda före utgången av sjätte året efter inskrivningen.

Huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga i linjetjänst, vilka sannolikt efter

tionde året efter inskrivningen komme att överföras till armén, borde i samband härmed undergå erforderlig utbildning med hänsyn till sina ändrade tjänstgöringsförhållanden under krig. Härför erfordrades en efterutbildningsövning om 30 dagar, vilken sannolikt borde äga rum under elfte eller tolfte året efter inskrivningen.

Överbefälhavaren har i denna del anfört:

Beträffande de värnpliktiga vid flygvapnet har chefen för flygvapnet i likhet med försvarsutredningen förordat en första tjänstgöringstid av ett år. Av denna tid användes 1½ månad för allmän militär utbildning och återstoden för yrkesutbildning. Utbildningstiden har kunnat hållas nere, därför att de värnpliktiga vid flygvapnet i allmänhet icke användas till mera ansvarsfulla befattningar utan i regel tjänstgöra under ledning av stampersonal. Icke ens om första tjänstgöringstiden utsträcker till 1½ år, skulle utbildningsmålet kunna sättas så högt, att stampersonal i nämnvärd omfattning kunde ersättas med värnpliktiga. De värnpliktigas tjänstgöring i krig är vidare i allmänhet sådan, att den under utbildning varande årsklassen kan användas i krigsförbanden redan innan utbildningen slutförts. Flygvapnets förband ha sålunda även utan användning av äldre årsklasser viss beredskap, ehuru denna varierar under utbildningsåret.

Sett allenast med hänsyn till förhållandena vid flygvapnet skulle sålunda en första tjänstgöringstid av ett år för de värnpliktiga måhända vara tillfyllest. Förlängning till 1½ års första tjänstgöring skulle emellertid medföra den fördelen med hänsyn till arméns personalbehov, att den årliga kontingenten vid flygvapnet kunde minskas, möjligen med en tredjedel. Man kunde även tänka sig, att flygvapnets värnpliktiga först finge genomgå en sex månaders rekrytskola vid armén för att därefter med god soldatmässig underbyggnad göra en ettårig yrkesutbildning vid flygvapnet. Därvid förutsattes dock, att flygvapnets värnpliktiga liksom nu vid inskrivningen uttagas för tjänst vid flygvapnet. En sådan utbildning skulle medföra den stora fördelen, att flygvapnets värnpliktiga finge bättre militär utbildning och lättare kunde omplaceras, då de icke längre erfordras vid flygvapnet.

Här må även erinras om de vid behandlingen av flottans värnpliktiga återgivna eller omnämnda delarna av yttrandena från *överbefälhavaren* och *chefen för armén*.

C. Utbildning till biträdande ingenjörer.

Värnpliktiga, som uttagas till biträdande ingenjörer, äro avsedda att tjänstgöra i denna befattning i flygförvaltningen, vid flygförbanden och vid flygverkstäderna i krig. Härför kräves god kännedom om flygmaterielen. Med hänsyn till de tekniska förkunskaper dessa värnpliktiga avses skola besitta, syntes det *försvarsutredningen*, att utbildningstiden dock liksom för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga kunde begränsas till 360 dagar jämte sedvanliga repetitionsövningar. Därest den tid, inom vilken repetitionsövningar vid flygvapnet senast borde vara fullgjorda, utsträcktes till åttonde året, torde några särbestämmelser i värnpliktslagen för de biträdande ingenjörerna icke erfordras. Dessa värnpliktiga avsåges icke skola överföras till armén.

D. Utbildning till värnpliktigt befäl.

Försvarsutredningen har härom anfört, att flygvapnets behov av befäl — bland annat underofficerare — avsevärt ökats framförallt genom införandet

av ny organisation av de basförband, vilka skola uppsättas i krig. I dessa förband funnes ett flertal befattningar — såsom t. ex. stabsunderofficer samt chef för vakt- och beredskapsavdelning — vilka, med hänsyn till befattningens art samt det ansvar och den befälsställning, som vore förenad med densamma, borde besättas av underofficerare. Därest man härför avsåge underofficerare på stat, skulle följden bliva *dels* avsevärt ökade kostnader för avlöning, *dels* fördröjning av vapnets uppsättning — stora svårigheter föreläge nämligen att utbilda tillräckligt antal underofficerare på stat. Även om man avsåge underofficerare i reserven, skulle resultatet bliva fördröjning av vapnets uppsättning, ty svårigheterna att kunna utbilda tillräckligt antal funnes även för denna kategori.

De påpekade olägenheterna skulle emellertid enligt utredningens mening i stort sett kunna undvikas, om för ifrågavarande befattningar avsåges värnpliktiga underofficerare. Därigenom skulle man även vinna erforderlig elasticitet i personalorganisationen. Utredningen ville med hänsyn till det anförda förorda, att av flygvapnets värnpliktiga ett erforderligt antal härför lämpliga efter fullgörandet av den första tjänstgöringen (360 dagar) uttoges för ytterligare 6 månaders tjänstgöring och härunder utbildades till värnpliktiga underofficerare. Ifrågavarande värnpliktiga borde därefter fullgöra tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar före utgången av respektive fjärde, åttonde och tolfte åren efter inskrivningsåret. Befordran (konstituering) av härtill lämpliga värnpliktiga borde äga rum till värnpliktig furir efter det den till aderton månader förlängda första tjänstgöringen avslutats samt till värnpliktig underofficer tidigast efter det den första repetitionsövningen fullgjorts, varvid särskilt borde beaktas, att befordran icke skedde före jämnåriga underbefäl på stat eller i reserven.

E. Utbildning till flygförare, bombfällare och flygskyttar.

Försvarsutredningen har framhållit, att man för att minska antalet aktiv personal och reservpersonal vid flygvapnet och sålunda erhålla eftersträvad elasticitet i organisationen borde på frivillighetens väg uttaga härför lämpliga värnpliktiga till flygförare, bombfällare och flygskyttar. För att bibringa dessa personalgrupper den utbildning, som erfordrades för att de skulle kunna ingå i krigsflygförbanden, krävdes emellertid längre utbildningstid än för huvuddelen av flygvapnets värnpliktiga. Erfarenheten hade givit vid handen, att för utbildning till flygförare och bombfällare krävdes omkring 630 dagar samt för utbildning till flygskytt omkring 540 dagar.

Flygförare och bombfällare måste, enligt vad utredningen vidare anför, för att underhålla under utbildningstiden förvärvade kunskaper och färdigheter samt för att hålla jämna steg med flygmaterielens utveckling fullgöra ett flertal repetitionsövningar under en relativt långt utsträckt tid. Repetitionsövningarnas längd borde icke sättas lägre än 45 dagar; antalet repetitionsövningar borde vara 4, som lämpligen skulle fullgöras vart tredje år efter inskrivningsåret.

För värnpliktig, som uttagits till flygskytt, föreläge icke samma behov av

repetitionsövningar. Det syntes utredningen tillräckligt, om dessa värnpliktiga fullgjorde sammanlagt 3 repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Repetitionsövningarna borde för att medgiva smidig anpassning till utbildning och övningar vid flygvapnet få fullgöras i två eller tre omgångar.

Med hänsyn till att nu ifrågavarande personal uttoges efter ansökan, borde bestämmelserna om deras tjänstetid icke inflyta i värnpliktslagen, vilken ju reglerade den tvångsvis skeende uttagningen.

Värnpliktiga tillhörande armén och marinen, som genomgått fullständig utbildning till flygförare eller bombfällare, borde enligt utredningens mening överföras till flygvapnet. Värnpliktiga av kategorien flygförare, bombfällare och flygskyttar borde under hela sin tjänstgöringstid kvarstå vid flygvapnet.

F. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap.

Värnpliktig, som varit fast anställd vid flygvapnet under sammanlagt minst två år, borde enligt försvarsutredningens uppfattning för att underhålla under utbildningen förvärvade kunskaper och färdigheter fullgöra en repetitionsövning om 30 dagar, vilken lämpligen borde förläggas till senast tionde året efter avgången från aktiv tjänst. Beträffande denna grupp av värnpliktiga gällde vad förut sagts beträffande motsvarande kategorier vid flottan och kustartilleriet. Dessa värnpliktiga borde icke överföras till armén.

Departements-
chefen.

I samband med tillsättandet av 1941 års försvarsutredning erinrade jag i anförande till statsrådsprotokollet, att 1936 års försvarsorganisation varit föremål för en rad partiella reformer. Jag anförde vidare, att det framstode såsom önskvärt, att vid snaraste lämpliga tillfälle en överblick företoges över den samlade försvarsorganisationen. Med utgångspunkt från dennas nuvarande sammansättning skulle man därefter söka fastställa de linjer, efter vilka den fortsatta utvecklingen av försvarsorganisationen under de närmaste åren borde löpa. Jag förordade därför igångsättande av en grundlig och enhetlig utredning rörande hela det frågekomplex, som sammanhänger härmed, och Kungl. Maj:t beslöt i enlighet med min hemställan.

Försvarsutredningens arbete har sedermera bedrivits med sådan skyndsamhet, att utredningen inom förhållandevis kort tid torde kunna framlägga ett fullständigt förslag. Med hänsyn till det nära sambandet mellan frågan om den tilltänkta försvarsorganisationens utformning samt de centrala värnpliktsfrågorna hade det givetvis varit önskvärt, att sistnämnda frågor kunnat infogade i sitt sammanhang föreläggas riksdagen till prövning. Vägande skäl hava emellertid nödgat mig att frångå denna ordning och redan nu påkalla beslut rörande värnplikten.

De grundläggande bestämmelserna rörande värnplikten sammanhånga även med andra frågor än de i egentlig mening krigsorganisatoriska. Nämnda bestämmelser utgöra tillsammans med stadgandena angående det tekniska förfarandet vid inskrivning och redovisning av värnpliktiga det huvudsakliga innehållet i gällande värnpliktslag. I det föregående har redogjorts för riksdagens beslut i början av innevarande år att i princip godkänna ett till de

särskilda fredsförbanden anknutet system för värnpliktsredovisningen samt för de åtgärder, som i anslutning därtill vidtagits. Till hithörande frågor återkommer jag i det följande med en närmare redogörelse. Målet har alltifrån början varit att genomföra den nya och mera effektiva organisationen för inskrivningsväsendet och värnpliktsredovisningen från och med nästkommande årsskifte. Med detta mål för ögonen har rullföringsnämnden — med utelämnande av stadganden om de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet — framlagt förslag till ny värnpliktslag. Nämnden har i anslutning därtill understrukit behovet av såvitt möjligt till innehåll och form definitiva lagbestämmelser såsom grund för en ny inskrivningsförordning och andra tillämpningsförfattningar, vilka endast om sådana lagbestämmelser meddelades kunde erhålla den säkerhet och stadga, som erfordrades för att den planerade organisationen på området skulle fungera ostört. Vad nämnden sålunda anfört synes mig äga sin riktighet. Det har emellertid för mig liksom för försvarsutredningen framstått såsom i hög grad önskvärt, att ett fullständigt förslag till värnpliktslag förelägges riksdagen. Blott genom att se värnpliktslagens i varandra ingripande stadganden i ett sammanhang torde man vinna möjlighet att rätt bedöma alla dess detaljer. Vissa av de förslag jag i det följande framlägger, exempelvis förslaget om uttagning av vissa värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning, inverka på lagen även i de delar, rörande vilka rullföringsnämnden framlagt förslag. Med hänsyn till angivna förhållanden har det synts mig nödvändigt, att redan nu framläggas förslag även om övningstiden för de värnpliktiga och om övriga för värnplikten grundläggande frågor.

Även andra skäl peka i samma riktning. I fråga om utbildningstiden gälla nu provisoriska bestämmelser, avseende allenast värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgрупп 1941. Därest förslag om slutgiltiga föreskrifter härutinnan icke nu skulle kunnat antagas, hade med största sannolikhet förslag om en ny provisorisk förordning rörande årsklass 1941 måst framläggas redan vid början av nästa riksdag för att längre fram under samma riksdag följas av förslag till definitiva bestämmelser i ämnet. Det är emellertid uppenbart, att vad som under beredskapstiden vunnits i fråga om förbättrad utbildning snarast möjligt bör befästas. Detta måste ske genom att kommande årsklasser erhålla en i fastare former bedriven, tillräckligt effektiv utbildning. Vad vidare angår den höjning av värnpliktsålderns övre gräns, som i det följande förordas, bör denna givetvis, om den skall ske, göras vid årsskiftet, då de värnpliktiga, som under år 1941 fyllt 46 år, enligt hittills gällande regler skulle upphöra att vara värnpliktiga. Även sloandet av gränsen mellan beväring och landstorm, varom jag i det följande framlägger förslag, bör lämpligen äga rum vid ett årsskifte. I sistnämnda hänseenden hade sålunda för undvikande av onödigt dröjsmål förslag under alla omständigheter måst föreläggas innevarande års riksdag.

Slutligen må här erinras om önskvärdheten av att de värnpliktiga tillräckligt långt i förväg få kännedom om de förpliktelser, som komma att åvila dem. Särskilt gäller detta i fråga om uttagningen till officers- eller under-

officersutbildning, vilken avses skola ske första gången bland värnpliktiga, som för närvarande fullgöra sin första tjänstgöring.

Jag övergår härefter till en granskning av 1941 års försvarsutrednings nu föreliggande förslag.

Enligt de förut nämnda provisoriska bestämmelserna om utbildningstiden har denna för de yngsta värnpliktiga — årsklass 1940 och årsgrupp 1941 — förlängts till 360 dagar, repetitionsövningar häri ej inräknade. Vid framläggandet av propositionen om sådan förlängning anförde jag, att de under senare år gjorda erfarenheterna syntes mig klart ådagalägga, att större krav än förut måste ställas på de värnpliktigas utbildning. Jag framhöll emellertid, att jag icke var beredd att då fatta slutlig ståndpunkt till frågan om övnings- tidens längd i den blivande försvarsorganisationen.

Erfarenheten har visat nödvändigheten av att fältförbanden äro krigs- dugliga omedelbart efter mobilisering. I likhet med försvarsutredningen och chefen för armén finner jag kravet härå vara av grundläggande betydelse vid bestämmandet av de värnpliktigas tjänstgöringstid. För att detta krav skall kunna tillgodoses är det ofrånkomligt att avsevärt förlänga den övnings- tid, som föreskrives i gällande värnpliktslag.

De undersökningar, som gjorts inom försvarsutredningen, ha lett fram till att första tjänstgöringen borde bestämmas till sammanlagt 15 månader. Utredningen har emellertid erinrat om de betydande olägenheter och de stora kostnader, vilka skulle vara förenade med en tjänstgöringstid av sådan längd. Bland annat skulle en dylik övningstid nödvändiggöra, att två års- klasser samtidigt vore under utbildning vid truppförbanden. Med hänsyn härtill har utredningen funnit sig böra anvisa en väg att inrymma första tjänstgöringen inom en tid av 12 månader. Genom att tillgodose behovet av repetitionsövningar och genom att effektivisera utbildningsarbetet skulle man enligt utredningens mening kunna reducera olägenheterna av minskningen i övningstiden. Från samma utgångspunkter har chefen för armén och lant- försvarets utbildningskommission funnit sig böra lämna den föreslagna tiden av 12 månader utan erinran. Jämväl cheferna för marinen och flygvapnet ha anslutit sig till försvarsutredningens förslag i denna del. Överbefäl- havaren har uttalat, att en försvarsordning, som nödtorftigt tillgodosåge kraven såväl på utbildning, fast organisation och erforderlig beredskap som på social rättvisa måste grundas på en första tjänstgöringstid om minst 18 månader. I full utsträckning kunde dessa krav enligt hans mening tillgodoses först genom en för alla gällande första tjänstgöringstid om 24 månader. Därest det skulle visa sig icke vara möjligt att tillmötesgå dessa yrkanden utan att åsidosätta kraven på medel för materielanskaffning och personal- kader, ville överbefälhavaren dock icke motsätta sig en begränsning tills vidare av tjänstgöringstiden i enlighet med försvarsutredningens förslag.

För min del finner jag de av överbefälhavaren anförda synpunkterna på frågan om första tjänstgöringens längd förtjäna noggrant övervägande. Där- vid kan man givetvis icke undanskjuta det av honom berörda spörsmålet om

avvägningen mellan å ena sidan de kostnader, som sammanhånga med övnings-tidens längd, samt å andra sidan utgifterna för materielanskaffningen och för den fast anställda kadern. Jag vill understryka, att en utsträckning av de värnpliktigas första tjänstgöring till att omfatta mer än ett år leder till mycket avsevärda merkostnader. De av försvarsutredningen och chefen för armén framhållna praktiska svårigheter — med hänsyn till behovet av såväl befäl som lokaler — vilka skulle vara förknippade med en första tjänstgöring av längre varaktighet än 12 månader, måste även vålla betänkligheter. Vad angår kravet på rättvisa vid utkrävandet av värnplikten, synes mig detta icke få drivas ända därhän, att huvuddelen av de värnpliktiga åläggas en väsentligt förlängd övningstid, därför att en sådan måste utkrävas av ett mindre antal av dem. Det av överbefälhavaren hävdade kravet på upprätthållande av erforderlig beredskap bör även enligt min mening i viss utsträckning tillgodoses genom anlåtande av värnpliktiga, som fullgöra sin första tjänstgöring. Dessa böra dock icke för sådant ändamål åläggas en även i fredstid obligatorisk, förlängd tjänstgöring. Beredskapskravet bör — där ej 28 § i värnpliktslagen blir tillämplig — i mån av behov kunna tillgodoses genom användande av den särskilda beredskapsövning, som jag i det följande ämnar föreslå. Vid prövning av samtliga på saken inverkan omständigheter har jag kommit till den uppfattningen att försvarsutredningens förslag i denna del är väl avvägt. Jag ansluter mig därför till förslaget om en första tjänstgöring om 12 månader. Redan genomförandet av detta förslag, varigenom 1941 års provisoriska beslut om första tjänstgöringens längd skulle befastas, innebär en avsevärd men i rådande tidsläge oundviklig ökning av den börda, som enligt gällande lag åvilar den värnpliktige.

I fråga om repetitionsövningarna, vilka för arméns och kustartilleriets del av försvarsutredningen föreslagits till två, har överbefälhavaren framhållit, att de främst tjäna truppförbandsutbildningen. För att fältstarka förband skulle kunna organiseras varje år, vilket vore önskvärt för upprätthållande av arméns krigsduglighet, borde antalet repetitionsövningar ökas till tre. Överbefälhavaren har funnit en sådan ökning önskvärd. Även chefen för armén har understrukit olägenheterna med försvarsutredningens förslag i denna del. I likhet med försvarsutredningen finner jag emellertid, att hänsyn måste tagas även till sociala och ekonomiska skäl samt att i följd därav antalet repetitionsövningar bör begränsas till två. Repetitionsövnings längd bör framdeles även i fall, då den för närvarande är 25 dagar, bestämmas till 30 dagar. Vad angår föreslagen efterutbildningsövning delar jag försvarsutredningens mening. Sistnämnda övning har i 1936 års härordning sin motsvarighet i landstornsövningen, som dock är av väsentligt kortare varaktighet. Den omskolning av flertalet värnpliktiga, som är efterutbildningsövningens viktiga syfte, kräver emellertid en ökning av tiden för övningen till 30 dagar.

Den sammanlagda utbildningstiden skulle sålunda sättas till 15 månader (450 dagar).

Såsom överbefälhavaren och chefen för armén framhållit, är omskolningen av vissa flottans och flygvapnets värnpliktiga i och för sig en olägenhet. Även

enligt min mening böra därför icke flera värnpliktiga än som är oundgängligt tagas i anspråk vid dessa försvarsgrenar.

I anslutning till vad försvarsutredningen föreslagit, vilket icke i yttrandena mött gensaga, bör samma tjänstgöringstid — om än med något olika fördelning — föreskrivas för de värnpliktiga i allmänhet oberoende av vilket trupp-slag eller vilken försvarsgren de tillhöra. Utan att de militära önskemålen åsidosättas kan sålunda härvidlag grundsatsen om en såvitt möjligt rättvis fördelning av värnpliktsbördorna tillämpas. I annat avseende måste emellertid avsteg från denna grundsats göras.

Redan gällande värnpliktslag pålägger vissa värnpliktiga längre tjänstgöringstid än som uttages av flertalet. Jag syftar här på studenter och likställda, sjökapten och likställda samt på andra värnpliktiga, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackmän. Vad närmast angår studenter och likställda, har det, såsom försvarsutredningen påpekat, redan under fredsutbildningen visat sig, att endast en del av dessa tillgodogöra sig utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare). Därtill kommer, att enligt erfarenheterna från beredskapstiden det värnpliktiga befälet vid organiseringen av fältförbanden i stor utsträckning icke hållit måttet.

Den planerade krigsorganisationens ökade omfattning kommer enligt försvarsutredningens mening att nödvändiggöra, att värnpliktiga tagas i anspråk såsom befäl i väsentligt större utsträckning än för närvarande. Sålunda måste bland annat behovet av plutonchefer och motsvarande chefer till övervägande del fyllas med värnpliktigt befäl. Utbildningen till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) har av utredningen beräknats kräva en tid av sex och utbildningen till plutonchef en tid av tolv månader utöver första tjänstgöringen. Till sådan fortsatt utbildning skulle i mån av behov tvångsvis uttagning kunna ske.

Det av försvarsutredningen sålunda förordade avsteget från rättvisepri-n-cipen skulle givetvis innebära ett allvarligt intrång i de ifrågakommande värnpliktigas levnadsförhållanden och i många fall för dem medföra avsevärda olägenheter. Den enskildes intresse måste dock vika för riksförsvarets ofrånkomliga krav. Jag föreslår därför, att lämpliga värnpliktiga må uttagas till fortsatt officers- eller underofficersutbildning i överensstämmelse med utredningens förslag. Uttagningen bör göras av inskrivningsnämnd efter förslag av vederbörande förbandschef. Befrielse från sådan uttagning bör enligt min mening endast i särskilda undantagsfall kunna medgivas värnpliktig, som eljest avsetts för fortsatt utbildning. Frågan härom skall närmare behandlas i specialmotiveringen till 6 §.

Vad chefen för flygvapnet anfört därom, att vissa psykologiska skäl talade emot en tvångsuttagning till fortsatt utbildning torde till en viss grad äga sin riktighet. Dessa skäl synas mig dock få mindre räckvidd, om de till sådan utbildning uttagna på sätt försvarsutredningen föreslagit erhålla skälig ekonomisk kompensation. Till frågan härom återkommer jag i annat sammanhang.

Jag kan icke dela chefens för flygvapnet betänkligheter mot att vissa

värnpliktiga skulle kunna uppnå kaptens tjänstegrad. Redan nu kan ju sådan grad uppnås av landstormsbefälet, vilket i försvarsutredningens slutliga betänkande torde komma att föreslås ersatt med värnpliktigt befäl med frivillig efterutbildning.

Enligt min mening är det av största vikt, att de värnpliktiga såvitt möjligt samtidigt och under likartade förhållanden fullgöra sin värnplikt. Endast på detta sätt möjliggöres ett rättvist och lämpligt, på inbördes jämförelse grundat uttagande av värnpliktiga till särskild utbildning samt en enhetlig och planmässig organisation av utbildningsarbetet. Det synes mig även betydelsefullt, att de värnpliktiga få tillfälle att i inbördes konkurrens söka nå fram till befälsutbildning och att det blivande befälet redan från början och från grunden blir förtroget med truppens läggning och sätt att reagera samt med fordringarna på en god befälsföring. De värnpliktiga böra av dessa skäl som regel påbörja tjänstgöringen vid samma tidpunkt och gemensamt genomgå rekryt-skola. Tjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga måste taga sin början vid ingången av april månad för att med utgången av mars nästföljande år kunna slutföras i och med genomgången vinterutbildning. Då det antal värnpliktiga, som behöver uttagas för utbildning till plutonchefer eller plutonchefs ställföreträdare (ersättare) avsevärt överstiger tillgången på för dylik utbildning lämpliga studenter och med dem likställda, måste särskild utbildning av sistnämnda värnpliktiga te sig såsom olämplig och för utbildningsarbetet störande. Det kan därför ifrågasättas, om ej studentexamen bör tillbakaflyttas till tiden före värnpliktstjänstgöringens början. Om åtgärder i sådan riktning icke vidtagas, blir följden, att studenterna, såsom chefen för armén påpekat, få uppskjuta påbörjandet av sin militärtjänstgöring till året efter examen, vilket främst ur den enskildes synpunkt skulle vara olägligt. Då det synes angeläget, att denna fråga på tillfredsställande sätt ordnas, har chefen för ecklesiastikdepartementet efter samråd med mig föranställt om förnyad undersökning rörande möjligheterna att tillrättalägga formerna för studentexamens avläggande på sådant sätt, att de olägenheter för den enskilde, som ett bibehållande av den nuvarande examensordningen skulle vid en övergång till det nya värnpliktssystemet komma att medföra, icke skola behöva uppstå. Lösningen av detta skolorganisatoriska spörsmål inverkar icke på värnpliktslagens utformning, vadan i detta sammanhang något slutligt avgörande i frågan icke torde behöva träffas. Den undersökning i ämnet, som enligt vad nyss sagts pågår, innefattar även möjligheterna att genom provisoriska åtgärder komma till rätta med dessa organisatoriska svårigheter redan under nästkommande kalenderår. Härvid kan måhända ändamålsenligheten av det av lantförsvarets utbildningskommission antydda alternativet bliva prövad.

I fråga om vissa av de i specialtjänst uttagna värnpliktiga ha, såsom försvarsutredningen framhållit, allvarliga brister gjort sig gällande under de senaste årens beredskapstjänstgöring. Med hänsyn härtill har utredningen funnit erforderligt föreslå, att av dessa värnpliktiga skall i omgångar uttagas högst 6 månaders tjänstgöring utöver den för huvuddelen av de värnpliktiga

föreskrivna. Å ena sidan skulle flertalet värnpliktiga i specialtjänst få sin tjänstgöring utsträckt över hela värnpliktstiden, vilket i och för sig måste betraktas som oförmånligt. Å andra sidan skulle emellertid den fortsatta utbildningen för dessa värnpliktiga omfatta endast halva tiden av den extra tjänstgöringen för de till officersutbildning uttagna. För min del ansluter jag mig till utredningens förslag i denna del. Dess genomförande skulle — utan att medföra någon oskälig extra börda för de därav berörda — tillgodose kravet på en förbättrad utbildning för dessa värnpliktiga och samtidigt medföra betydande fördelar för tjänsten vid truppförbanden. Sådan förlängd tjänstgöring bör enligt min mening i fall av behov kunna utkrävas även av värnpliktiga, som uttagits till biträdande ingenjörer vid flygvapnet.

Den av försvarsutredningen föreslagna utvidgningen av gällande bestämmelse om beredskapsövning synes mig utgöra ett betydelsefullt led i strävandena att säkerställa försvarsberedskapen även under tid, då tillämpning av 28 § icke bör ifrågakomma. Jag vill därför tillstyrka en sådan utvidgning. Självklart är likväl, att den befogenhet, som härigenom tillagts Kungl. Maj:t, icke kommer att användas i annat fall än då det utrikespolitiska läget ger bestämd anledning härtill. Meningen med anordningen är i själva verket, att beredskapsövningen skall till en viss gräns ersätta längre gående åtgärder.

I de hänseenden, som här ej särskilt angivits, kan jag i stort sett ansluta mig till försvarsutredningens förslag. Till vissa hithörande spörsmål ämnar jag återkomma i samband med behandlingen av försvarsutredningens slutliga förslag. Jag förutsätter, att hinder icke möter för genomförande av de smärre jämkningar i det nu föreliggande förslaget, som kunna visa sig erforderliga och som falla inom den nya lagens ram.

II. De värnpliktigas avlöning.

Under fredstjänstgöring utgår enligt nu gällande bestämmelser [kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjö-rullförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m. med däri sedermera gjorda ändringar, den senaste genom kungörelse den 16 maj 1941 (nr 284)] penningbidrag till värnpliktig med en krona om dagen. Förutsättning härför är dock, att krigsavlöningsreglementet ej skall tillämpas. Denna ersättning utgår, oavsett om den värnpliktige nått befälsgrad eller ej. Utöver penningbidraget utgår under sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv till värnpliktig vid marinen, som inkallats till beredskapstjänstgöring, sjötjänstbidrag enligt samma grunder och med samma belopp som tillämpas beträffande sjötillägg till fast anställd personal av motsvarande tjänstegrad, dock lägst med en krona.

Enligt krigsavlöningsreglementets föreskrifter utgår avlöning till värnpliktig personal efter grad, varigenom ersättningen till den värnpliktige kommer att motsvara måttet av det ansvar, som ålägges honom.

Försvarsutredningen har i denna del anfört:

Någon höjning av det nyligen fastställda penningbidraget för de värnpliktiga i gemen synes icke nu böra ifrågakomma. Det föreslagna systemet

med tvångsvis uttagning av vissa värnpliktiga för utbildning till befäl under viss längre tid torde såsom redan i det föregående framhållits, därest det i tillämpningen skall visa sig effektivt, såsom komplement kräva, att de sålunda uttagna ekonomiskt kompenseras för de särskilda bördor, som påläggas dem. Under hänvisning härtill har i en promemoria, som åberopats av chefen för armén i skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 maj 1941 angående vissa myndiganden i fråga om utbildningen av värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 och årsgrupp 1941 m. m., ifrågasatts, att till de för dylik utbildning uttagna skulle såsom kompensation utgå vissa premier. Såsom lämpliga belopp härför hava föreslagits 600 kronor åt den, som ålagts en med 180 dagar förlängd tjänstgöring, och 1,500 kronor åt den, som ålagts en med 360 dagar förlängd tjänstgöring. Premiernas storlek har beräknats med utgångspunkt från ett belopp av 100 kronor i månaden för de första sex månaderna och 150 kronor i månaden under den återstående utbildningstiden. Vad sålunda föreslagits synes utredningen vara välmotiverat. Såsom villkor för erhållande av premie torde böra uppställas krav på godkänd examen i plutonchefsskola respektive officersaspirantskola. Då avsikten med premien är att underlätta den värnpliktiges återgång till civil verksamhet efter avslutande av militärutbildningen, bör utbetalning ske först i samband med sådan återgång och sålunda för dem, som beordras genomgå officersaspirantskola, icke redan vid plutonchefsskolans slut. Premie bör icke utgå till värnpliktig, som erhåller kommendering till krigsskolan.

Frågan om ersättning till det värnpliktiga befälet kan emellertid ses även ur annan synpunkt än nyss är sagt. Det ökade ansvar, som tjänstegraden medför, samt den omständigheten, att det ur militär synpunkt måste anses önskvärt, att de befälsutbildade värnpliktiga fullgöra frivillig tjänstgöring, tala för att dessa värnpliktiga även under tid, då krigsavlöningsreglementet icke är tillämpligt, erhålla högre avlöning än värnpliktiga i allmänhet. I nyssnämnda promemoria har även denna sida av saken berörts. Det har däri framhållits, att enkla och rättvisa normer skulle uppnås, om nu ifrågasvarande grupper av värnpliktiga vid tjänstgöring i fredstid tillerkändes lön enligt krigsavlöningsreglementet, därvid terminslön skulle beräknas enligt den lägre tariffen. Utredningen anser för sin del, att krigsavlöningsreglementet icke bör göras direkt tillämpligt i fall, som nu sagts. Däremot kan det tänkas, att avlöningen bestämmes till visst belopp för månad, motsvarande vad som skulle hava utgått enligt krigsavlöningsreglementet, därest detta varit tillämpligt. Ifrågasättas kan att låta dylik högre avlöning utgå redan från tidpunkten för vederbörandes befordran till vicekorpral. Denna befordran har avsetts skola infalla vid gruppchefsskolans (förberedande plutonchefsskolans) slut, d. v. s. vid slutet av första tjänstgöringen och före påbörjandet av den fortsatta befälsutbildningen. De till sådan utbildning uttagna värnpliktiga skulle emellertid redan genom den förutnämnda premien erhålla särskild ersättning avseende den fortsatta tjänstgöringstiden. Vid sådant förhållande torde den högre lönen böra utgå först från tiden för befordran till sergeant. Med tillämpning av det sagda skulle i månadslön utgå till:

värnpliktig	sergeant	$(45 + 3 \times 15 =)$	90	kronor,
»	fänrik	$(60 + 3 \times 20 =)$	120	»
»	löjtnant	$(75 + 3 \times 25 =)$	150	»
»	kaptän	$(90 + 3 \times 30 =)$	180	»

samt

Försvarsutredningen har emellertid förklarat sig icke vara beredd att i förevarande sammanhang avgiva ett formligt förslag till bestämmelser rörande de värnpliktigas avlöning. Detta spörsmål borde i stället göras till föremål

för särskild utredning i annan ordning, varefter förslag i frågan syntes böra föreläggas 1942 års riksdag. Härvid borde även förutom nyssnämnda frågor upptagas spörsmålet om avlöningsförmånerna för de värnpliktiga i specialtjänst (läkare m. fl.), vilkas tjänstgöring avsåges skola kunna fördelas över hela värnpliktstiden.

Departements-
chefen.

Såsom jag redan i det föregående antytt, böra de till fortsatt befälsutbildning uttagna värnpliktiga och värnpliktiga i specialtjänst med förlängd tjänstgöringstid erhålla skälig kompensation för de särskilda uppoffringar, som krävas av dem. Frågan om sådan kompensation synes emellertid, såsom försvarsutredningen förutsatt, böra underkastas närmare utredning. Det är min förhoppning, att denna fråga skall inom den närmaste tiden kunna bringas i sådant skick, att det skall bliva möjligt att underställa 1942 års riksdag förslag i ämnet.

III. Ändring av värnpliktsåldern.

Enligt gällande värnpliktslag är varje svensk man värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller 20 år, till och med det, under vilket han fyller 46 år.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 februari 1941 med förslag rörande vissa organisationsändringar inom armén hemställde *chefen för armén*, att med hänsyn till personalbehovet i den nya krigsorganisationen värnpliktsålderns övre gräns måtte höjas med ett år. Genomförandet härav föreslogs skola äga rum den 1 januari 1942. De skäl, som föranledde nyssberörda framställning, göra sig enligt *försvarsutredningens* mening med ännu större styrka gällande i fråga om den organisation av vårt försvarsväsende, som för närvarande är under förberedande. Utredningen har fördenskull föreslagit, att i 1 § i den nya värnpliktslagen stadgas, att svensk man är värnpliktig till och med det år, under vilket han fyller 47 år.

Chefen för flygvapnet har i sitt yttrande framhållit, att den föreslagna höjningen av värnpliktsålderns övre gräns för flygvapnets vidkommande icke syntes påkallad men att vapnet icke hade anledning motsätta sig förslaget.

Någon erinran mot försvarsutredningens förslag i denna del har i övrigt icke gjorts i remissyttrandena. *Chefen för armén* har emellertid uttalat, att en sänkning av värnpliktsålderns nedre gräns från 20 till 19 år efter återgång till fredsförhållanden syntes böra tagas under övervägande.

Departements-
chefen.

Jag ansluter mig i förevarande del till utredningens förslag. Värnpliktsålderns övre gräns bör sålunda även enligt min mening utsträckas från 46 till 47 år. Däremot är jag icke beredd att nu taga ståndpunkt till det av *chefen för armén* väckta spörsmålet om sänkning av dess nedre gräns med ett år.

IV. Upphävande av skillnaden mellan beväring och landstorm.

Försvarsutredningen har härutinnan anfört följande:

Landstormens tillkomst i vår försvarsorganisation motiverades med behovet av trupper för hemortsförsvaret. För att säkerställa, att vid behov ett snabbt uppbådande av landstormen skulle kunna ske, skedde en stark decentralisering av landstormens mobiliseringsorganisation till landstormsområdena. Samtidigt spärrades användningen av landstormsförbanden utom eget och närmast angränsande inskrivningsområden genom särskilt lagstaddande. För att möjliggöra en rörligare användning av landstormsförbanden upphävdes emellertid detta stadgande i samband med 1936 års försvarsreform.

Utvecklingen har numera gått i den riktningen att en stor del av landstormsförbanden icke längre hava sina främsta uppgifter inom hemortsförsvaret utan på den avgörande krigsskådeplatsen.

Det har vidare av skilda skäl befunnits lämpligt att i krigsorganisationen införa truppförband, i vilka värnpliktig personal tillhörande såväl beväringen som landstormen blandats. För framtiden avses detta system vad underhållstrupperna angår komma att tagas i anspråk i ännu större utsträckning än hittills. Så avses huvuddelen av trängens kuskar och bilförare skola utgöras av värnpliktiga tillhörande årsklasser, som med nuvarande system skulle tillhöra landstormen, under det att det värnpliktiga befälet vid samma trängförband kommer att utgöras av personal, vilken enligt nu gällande ordning skulle hänföras till såväl beväring som landstorm. Därtill kommer, att de rena linjeförbanden ofta hava behov av att såsom specialister få disponera ett växlande antal av årsklasser, som nu ingå i landstormen.

Mobiliseringen av landstormen har hittills ägt rum genom inskrivningsbefälhavarens försorg och skild från mobiliseringen av linjeförbanden. Nu avses, att uppdelning av samtliga värnpliktiga skall ske truppslagsvis och att de olika regementena skola ombesörja mobilisering av samtliga värnpliktiga inom vederbörligt område.

Slutligen har man vid planläggandet av den nya rullförlingsorganisationen utgått från att rullförling och mobiliseringsförberedelser för beväring och landstorm borde sammanföras.

Vad sålunda anförts gäve enligt utredningens mening vid handen, att den ursprungligen klara gränsen mellan beväring och landstorm småningom alltmera utsuddats. De goda skäl, på vilka gränsdragningen från början kunde stödjas, hade sedermera i allt väsentligt förlorat sitt berättigande. Vid sådant förhållande och då det framstode såsom ett militärt önskemål att ernå större smidighet i användningen av de årsklasser värnpliktiga, som nu hänföras till landstormen, har utredningen för sin del föreslagit, att gränsen mellan beväring och landstorm upphäves. Utredningen har erinrat, att genom gränsens slopande även skulle vinnas betydande förenklingar såväl i författningarnas uppställning och formulering som vid deras tillämpning.

Utvecklingen har på senare år nödvändiggjort en allt friare disposition av de värnpliktiga av olika kategorier. Upphävandet av uppbådsindelningen inom beväringen och av vissa bestämmelser, som i hög grad begränsade möjligheten att använda landstormen, äro steg i sådan riktning. Med hänsyn till landstormens avsedda användning under nutida krigsförhållanden samt be-

*Departements-
chefen.*

hovet av att kunna utnyttja värnpliktig personal tillhörande landstormen för uppgifter och i befattningar vid fältförbanden är den nuvarande gränsen mellan beväring och landstorm icke längre möjlig att upprätthålla. Jag vill därför tillstyrka utredningens förslag härutinnan.

V. Inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen.

Nuvarande organisation.

Rekryteringen av de olika truppförbanden och motsvarande enheter är i allt väsentligt territoriell och bygger på landets indelning i inskrivningsområden och militärområden. De värnpliktiga tillhöra således det truppförband (motsvarande enhet), inom vars rekryteringsområde de äro kyrkobokförda. Avsteg från principen förekomma dock. Sålunda tillhöra studenter och likställda, oavsett var de äro bosatta, det truppförband, som de tilldelats vid inskrivningen. Flygvapnets till linjetjänst uttagna värnpliktiga fördelas vid inskrivningen till flygförband med hänsyn till kyrkobokföringsorten men kvarstå sedermera vid de förband, som de vid inskrivningen kommit att tillhöra, oberoende av flyttning.

Beväringen tillhörande sjömanshusinskrivna värnpliktiga intaga i rekryteringsavseende en särställning. Dessa värnpliktiga, vilka i regel tilldelas marinen, tillhöra den örlogsstation, inom vars rekryteringsområde sjömanshuset är beläget. Även i fråga om nämnda värnpliktiga tillämpas sålunda principen om territoriell rekrytering. Att märka är dessutom, att tillhörigheten till sjömanshus är beroende av den värnpliktiges kyrkobokföringsort. Sjökapten och likställda tilldelas vid inskrivningen viss örlogsstation och tillhöra denna, även om de flytta utom dess rekryteringsområde.

A. Inskrivningsväsendet.

Inskrivning av de värnpliktiga verkställes av två i väsentligt avseende skilda organisationer. Den ena — här nedan kallad det gemensamma inskrivningsväsendet — ombesörjer inskrivning till samtliga försvarsgrenar av alla värnpliktiga, som icke äro inskrivna på sjömanshus. Den andra — här nedan kallad marinens särskilda inskrivningsväsende — omhänderhar inskrivning av de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga.

1. Det gemensamma inskrivningsväsendet.

Översikt.

Det gemensamma inskrivningsväsendet är baserat på den ovan berörda territoriella indelningen. På förslag av chefen för armén utfärdar Kungl. Maj:t årligen i kommandoväg bestämmelser angående den uttagning och tilldelning av värnpliktiga till truppslag och tjänster, som skall äga rum inom varje inskrivningsområde. I vissa fall ansluta bestämmelserna emellertid ej till inskrivningsområdena utan till militärområdena, varvid det åligger fördelningscheferna att lämna närmare föreskrifter beträffande uttagningen och tilldelningen inom vederbörliga militärområden. Eftersom inskrivningen av

värnpliktiga sker rullföringsområdesvis, måste de för ett inskrivningsområde bestämda tilldelnings- och uttagningskontingenterna av inskrivningsbefälhavaren fördelas på honom underlydande rullföringsområden.

För varje rullföringsområde eller i vissa fall för del därav skall finnas en inskrivningsnämnd. Denna verkställer vid förrättningar på skilda platser inom rullföringsområdet inskrivning av de värnpliktiga samt i fråga om huvuddelen av dessa även uttagning och tilldelning till truppslag och tjänster. Beträffande uttagningen av vissa kategorier värnpliktiga är däremot inskrivningsnämnden blott förslagsgivande organ. Inskrivningen fullföljes och avslutas i en andra instans, inskrivningsrevisionen. En revision skall finnas för varje inskrivningsområde.

Förberedelserna till inskrivningsförrättning utföras enligt författningar och praxis i huvudsak i inskrivningsbefälhavarens expedition. Där granskas vidare inskrivningsnämndernas verksamhet och vidtagas omfattande förberedelser till inskrivningsrevisionens sammanträde. Enligt av Kungl. Maj:t i kommandoväg utfärdade bestämmelser upprättas i sammanhang härmed förslag beträffande fördelning av inskrivningsområdets studenter och likställda. Sedan fördelningschefen uppgjort förslag till fördelning på honom underlydande inskrivningsområden av värnpliktiga, vilka av inskrivningsnämnderna uttagits till handräckningstjänst, uppgör varje inskrivningsbefälhavare i sin tur mera detaljerade förslag i sådant avseende. Genom inskrivningsbefälhavarens försorg verkställs efterinskrivning av värnpliktiga, som uteblivit från inskrivningsförrättning. Slutligen förberedes inskrivningsrevisionens arbete i de flesta andra avseenden, såsom i fråga om uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän och för tjänstgöring vid vissa truppförband, skjutskolor m. m. och i fråga om behandlingen av samvetsömma.

Inskrivningsrevisionens verksamhet omfattar i huvudsak uttagning och tilldelning av värnpliktiga i de avseenden, i vilka inskrivningsnämnderna och inskrivningsbefälhavaren uppgjort förslag, samt handläggning av ärenden i fråga om samvetsömma och av besvärsmål. Efter avslutandet av inskrivningsrevisionens sammanträde omhändertagas handlingarna av inskrivningsbefälhavaren, genom vilkens försorg handlingarna fullständigas. Vissa handlingar översändas därefter till respektive rullföringsbefälhavare, som lämna erforderliga meddelanden till de värnpliktiga och ombesörja värnpliktsregistreringen.

Ett flertal myndigheter medverka alltså vid inskrivningsförfarandet. Förutom Kungl. Maj:t deltaga i handläggningen av inskrivningsärendena följande militära myndigheter: chefen för armén i samarbete med övriga båda försvarsgrenschefer, samtliga fördelningschefer (likställda), samtliga inskrivningsbefälhavare och samtliga rullföringsbefälhavare. Själva inskrivningen äger rum i två instanser: en inskrivningsnämnd för varje rullföringsområde och en inskrivningsrevision för varje inskrivningsområde. Slutligen må nämnas pastorsämbetenas och mantalsskrivningsförrättarnas åligganden beträffande inskrivningsväsendet. Till inskrivningsbefälhavarna insändas årligen uppgifter angående det beräknade antalet nästa år inskrivningsskyldiga värn-

pliktiga inom församlingarna, vilka uppgifter vidarebefordras till chefen för armén och sedermera läggas till grund för Kungl. Maj:ts bestämmelser angående uttagning och tilldelning av värnpliktiga. Till inskrivningsbefälhavarna insändas även årligen inskrivningslistor, upptagande årets inskrivningsskyldiga värnpliktiga. Dessa listor ligga till grund för inskrivningsförberedelserna inom inskrivningsbefälhavarnas expeditioner. Efter inskrivningarnas avslutande återställas listorna, vederbörligen kompletterade, till respektive pastors-ämbeten.

Inskrivningsnämnd.

Enligt värnpliktslagen skall en inskrivningsnämnd finnas för varje rullföringsområde. För större rullföringsområde må, där Konungen så bestämmer, finnas två eller flera inskrivningsnämnder, var och en för viss del av rullföringsområdet. Jämlikt denna bestämmelse har föreskrivits, att Stockholms stadsrullföringsområde skall hava 3 och Göteborgs stadsrullföringsområde 2 inskrivningsnämnder. Som rullföringsområdenas antal är 78, finnas alltså 81 inskrivningsnämnder.

Inskrivningsnämnd består av en regementsofficer såsom ordförande samt två inom rullföringsområdet bosatta icke militära personer, vilka jämte ett lika antal suppleanter väljas varje gång för två år av landstinget eller, där rullföringsområde utgöres av stad, som ej lyder under landsting, av stadsfullmäktige. En ledamot och en suppleant avgå årligen. Omfattar rullföringsområde landsdelar, hörande under olika landsting, eller landsdel och stad, som ej lyder under landsting, väljas särskilt för varje sådan landsdel eller stad två ledamöter i nämnden jämte lika antal suppleanter. De icke militära ledamöterna eller suppleanterna deltaga i nämndens förrättningar endast i vad angår det område, för vilket de blivit valda. Nämnden biträdes av läkare samt av rullföringsbefälhavaren eller i de fall, Konungen bestämmer, annan officer.

I mån av tillgång utses till ordförande i inskrivningsnämnd regementsofficer på aktiv stat; i regel beordras dock regementsofficer i reserven. Som läkare utses militärläkare. Militära chefer beordra även viss personal att biträda nämnden, i regel sjukvårdsunderbefäl och erforderliga skrivbiträden. Krono- eller polisbetjäning skall vara närvarande vid inskrivningsförrättning för att upprätthålla ordning och lämna erforderliga upplysningar om de inskrivningsskyldiga.

Inskrivningsförrättningarna påbörjas i regel under första hälften av februari och skola vara avslutade före den 1 april. Man räknar med att omkring 50 värnpliktiga kunna inskrivas varje förrättningsdag. Arbetskapaciteten torde i regel bliva beroende av den tid, som åtgår för läkarundersökningarna. Antalet förrättningsställen avpassas bland annat så att de värnpliktiga, som skola undergå prövning, jämnt fördelas på de olika förrättningsdagarna och så att de värnpliktigas färder icke bliva längre än som påkallas därav. Värnpliktiga från en och samma församling böra såvitt möjligt inskrivas på samma förrättningsställe.

Inskrivningsnämnds åligganden äro angivna i § 19 värnpliktslagen. Som förut nämnts är inskrivningsnämnd i vissa avseenden endast förslagsgivande organ. Sålunda avgiver nämnden förslag beträffande uttagning av värnpliktiga för särskild tjänstgöring vid vissa truppförband och vissa skolor ävensom för utbildning till underbefäl eller fackmän. Beträffande studenter och likställda samt värnpliktiga, vilka uttagits till handräckningstjänst, antecknas lämpligheten för olika slags utbildning eller tjänstgöring. Rörande värnpliktiga, som anmäla samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, har inskrivningsnämnden endast att vidtaga vissa förberedande åtgärder.

Inskrivningsrevision.

För vart och ett av de 21 inskrivningsområdena skall finnas en inskrivningsrevision, bestående av landshövdingen eller, i händelse denne har förfall eller ämbetet är ledigt, landssekreteraren i det län, till vilket största delen av området hör, såsom ordförande, inskrivningsbefälhavaren samt minst tre andra ledamöter, av vilka minst en från varje till området hörande län eller ej under landsting lydande stad. Sistnämnda ledamöter, vilkas antal för varje till området hörande län eller icke under landsting lydande stad bestämmes av Kungl. Maj:t, utses, jämte lika antal suppleanter, för ett år av landstinget eller för stad, som ej lyder under landsting, av stadsfullmäktige.

Revisionen biträdes av en militärläkare och en civil läkare. Inskrivningsbefälhavaren beordrar dessutom lämplig officer att biträda revisionen.

Revisionen sammanträder på kallelse av ordföranden, dock icke tidigare än den 21 april.

Före revisionens sammanträde vidtagas omfattande förberedelser, vilka, såsom förut nämnts, huvudsakligen utföras i inskrivningsbefälhavarens expedition. Dessa förberedelser äro av samma art som dem, vilka bruka ankomma på en föredragande.

Inskrivningsrevisionen upptager besvär över inskrivningsnämnds beslut och kontrollerar även i övrigt dess verksamhet. Därjämte åligger det såsom förut nämnts inskrivningsrevisionen att verkställa den uttagning, varom inskrivningsnämnderna avgivit förslag, samt beträffande studenter och likställda ävensom värnpliktiga, vilka uttagits till handräckningstjänst, verkställa erforderlig uttagning för olika slags utbildning eller tjänstgöring samt tilldelning till förband eller truppslag. Slutligen har revisionen att fatta beslut rörande värnpliktiga, vilka anmält samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Beträffande uttagning och tilldelning brukar enligt stadgad praxis varje inskrivningsbefälhavare uppgöra förslag. Vanligen beslutar revisionen helt i överensstämmelse med detta.

Över inskrivningsrevisionens beslut får besvär ej anföras. Hava minst två ledamöter uttalat avvikande meningar, skall beslutet emellertid underställas Konungens prövning.

Efter inskrivningsrevisionens sammanträde upprättar varje rullföringsbefälhavare ett sammandrag över utfallet av inskrivningarna inom rullföringsområdet. Detta sammandrag översändes till inskrivningsbefälhavaren,

som bearbetar uppgifterna från de olika rullföringsområdena till ett sammandrag för hela inskrivningsområdet. Detta tillställs fördelningschefen, som vidarebefordrar ett exemplar därav till chefen för armén.

2. *Marinens särskilda inskrivningsväsende.*

Marinens inskrivningsväsende är baserat på sjömanshusen, som äro sammanförda till sjöruddföringsområden. Dessa sammanfalla med marindistriktet med undantag för det inom Gotlands marindistrikt liggande Visby sjömanshus, som hänföres till Stockholms sjöruddföringsområde.

För varje sjömanshus skall finnas en inskrivningsnämnd med likartad sammansättning och samma uppgifter som inskrivningsnämnden för rullföringsområde. Inskrivningarna vid sjömanshusen kontrolleras och avslutas av inskrivningsrevisionen, om vars befattning med sjömanshusinskrivna värnpliktiga gäller i stort sett samma regler som beträffande dess befattning med övriga värnpliktiga. Beträffande förberedelserna till inskrivningsförrättning vid sjömanshus är att märka, att inskrivningslistor upprättas av sjömanshusombudsmännen och att övriga förberedande åtgärder, såsom upprättande av inskrivningslängd, verkställas av sjöruddföringsbefälhavaren. Denne förbereder även inskrivningsrevisionens sammanträde.

B. *Värnpliktsregistreringen.*

Liksom fallet är med inskrivningsväsendet har även beträffande värnpliktsregistreringen två skilda organisationer uppstått och utvecklats vid sidan av varandra, den gemensamma värnpliktsregistreringen för huvuddelen av de värnpliktiga och marinens särskilda värnpliktsregistrering för värnpliktiga, inskrivna å sjömanshus.

1. *Den gemensamma värnpliktsregistreringen.*

Den gemensamma värnpliktsregistreringen ansluter till indelningen av riket i rullföringsområden. För varje sådant område finnes en rullföringsbefälhavare med rullföringsexpedition. Samtliga värnpliktiga — utom beväringen tillhörande, å sjömanshus inskrivna — registreras vid det rullföringsområde, inom vilket de äro kyrkobokförda. Registreringen är ordnad enligt kortsystem.

I samband med värnpliktsinskrivningen överlämnas till vederbörande rullföringsbefälhavare vissa registreringshandlingar och i övrigt för registreringen erforderliga uppgifter. I enlighet med dessa slutföres det grundläggande registreringsarbetet. Registreringshandlingarna hållas aktuella och fullständiga efter hand dels genom meddelanden från de värnpliktiga själva i samband med mönstring och genom adressanmälan, dels genom uppgifter, som insändas av vissa civila myndigheter, såsom pastorsämbeten och undervisningsanstalter, dels i samband med de värnpliktigas tjänstgöring genom militärbefällets försorg.

För landstormens organisering är riket indelat i landstormsområden. Denna indelning ansluter till indelningen i rullföringsområden på så sätt

att varje rullföringsområde i allmänhet är uppdelat på två, i vissa fall tre eller fyra landstormsområden. På Gotland utgör rullföringsområde tillika landstormsområde. För landstormsområde finnes en landstormsområdesbefälhavare med landstormsområdesexpedition. På Gotland är rullföringsbefälhavare tillika landstormsområdesbefälhavare. Samtliga landstormen tillhörande värnpliktiga registreras — förutom vid vederbörligt rullföringsområde — även vid det landstormsområde, inom vilket de äro kyrkobokförda. Denna registrering är huvudsakligen grundad på handlingar, översända från vederbörande rullföringsbefälhavare.

Förutom vid rullföringsområde registreras vissa värnpliktiga även vid truppförband och motsvarande enheter. Sålunda registreras samtliga klass B tillhörande värnpliktiga vid det truppförband eller den motsvarande enhet, som de tilldelats. Enahanda är förhållandet med manskap, tillhörande truppförbandets reserv. Registreringen, som huvudsakligen grundar sig på från vederbörande inskrivnings- och rullföringsbefälhavare översända uppgifter och meddelanden, omhänderhaves av personalen vid regementsexpeditionerna eller motsvarande expeditioner. Vidare registreras vissa i specialtjänst uttagna, klass B tillhörande värnpliktiga hos särskilda myndigheter, såsom läkare hos generalfältläkaren samt fälttygtekniker och gasskyddstekniker hos generalfälttygmästaren.

Vid tjänstgöring för utbildning registreras de värnpliktiga vid vederbörliga utbildningsenheter. Denna registrering grundas på handlingar, översända av vederbörande rullföringsbefälhavare, de så kallade avlämningshandlingarna. Vid inryckningen till tjänstgöring sker, där så erfordras, en reglering av värnplikts- och tjänstgöringsförhållandena. Vid utryckningen införas erforderliga upplysningar angående utbildning och användbarhet, ändrade värnpliktsförhållanden m. m. i avlämningshandlingarna och inskrivningsböckerna.

I och för tjänstgöring för rikets försvar krigsplaceras de värnpliktiga på vederbörliga krigsförband. Krigsredovisningen ordnas för samtliga värnpliktiga centralt vid krigsförbandens depåer, varjämte krigsförbanden förses med erforderliga fältredovisningshandlingar. I övrigt sker registreringen i huvudsak enligt samma grunder som vid tjänstgöring för utbildning i fred.

Den egentliga registreringen handhaves sålunda av rullföringsbefälhavarna samt i viss omfattning av landstormsområdesbefälhavare, truppförbandschefer och vissa särskilda myndigheter. Ledningen och kontrollen över värnpliktsregistreringen utövas närmast av inskrivningsbefälhavaren. I övrigt handläggas med registreringen sammanhängande ärenden — förutom av Kungl. Maj:t — av cheferna för högre truppförband eller i deras ställe av militärområdesbefälhavarna samt av chefen för armén och övriga försvarsgrenschefer. De högre myndigheterna erhålla överblick över värnpliktsstillgången genom den s. k. årsredovisningen, som angiver värnpliktsläget vid varje årsskifte, samt genom särskilt infordrade uppgifter och rapporter.

Den grundläggande årsredovisningshandling utgöres av »januariuppgiften». Denna uppgöres särskilt för landstormen och särskilt för arméns, marinens och flygvapnets beväring. Januariuppgifterna, som upprättas av

rullföringsbefälhavarna, sammanställas inskrivningsområdesvis av inskrivningsbefälhavaren och därefter militärområdesvis genom försorg av chefen för vederbörligt högre truppförband, varefter de årligen före den 1 april insändas till chefen för armén.

»Januarirapporten» utgör ett sammandrag av uppgifterna i januariuppgiften för beväringen och januariuppgiften för landstormen och är närmast avsedd att belysa de olika årsklassernas storlek och förändringar på grund av tillkomst och avgång under det förflutna året. Januarirapporterna uppgöras och sammanställas i huvudsak enligt de för januariuppgifterna gällande grunderna.

Vid försvarsstaben utarbetas värnpliktsstatistiken. Det statistiska arbetet utföres vid försvarsstabens värnpliktsstatistikdetalj, som lyder närmast under försvarsstabens expedition. Statistiken grundas på inkomna uppgifter, sammanhängande antingen med årsredovisningen eller med värnpliktsregistreringen i övrigt. De inkomna uppgifterna granskas, rättas vid behov samt sammanställas och bearbetas statistiskt på sådant sätt, att överblick över det inkomna materialet vinnes.

2. Marinens särskilda värnpliktsregistrering.

Registreringen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga, tilldelade marinen och flygvapnet, äger rum vid sjörullföringsexpeditionerna. Härvid råder en intim samverkan mellan sjörullföringsbefälhavaren och sjömanshusombudsmännen.

Vid överföring av de värnpliktiga till landstormen överflyttas registreringen till rullföringsområde.

Vissa grupper av värnpliktiga, tillhörande klass B, registreras förutom vid sjörullföringsområde även vid örlogsstation och — om de avlagt viss examen — även hos annan myndighet, såsom marinöverläkaren.

Årsredovisning lämnas av sjörullföringsbefälhavare efter liknande grunder som gälla för årsredovisning från rullföringsområde.

Försvarsväsendets rullföringsnämnds förslag.

Försvarsväsendets rullföringsnämnd har i sina förut nämnda promemorior föreslagit en fullständig omläggning av grunderna för inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen.

A. Inskrivningsväsendet.

1. Ett inskrivningsväsende för samtliga värnpliktiga.

Med avseende å frågan, huruvida icke marinens särskilda inskrivningsväsende skulle kunna uppgå i det gemensamma inskrivningsväsendet, har rullföringsnämnden till en början anfört i huvudsak följande:

Det antal värnpliktiga, som årligen inskrives genom försorg av marinens särskilda inskrivningsväsende, uppgår i medeltal till endast omkring 1,500 man.

Det är en betydande organisation, som tages i anspråk för inskrivning av detta relativt ringa antal värnpliktiga. — — — Vid 5 mindre sjömanshus förrättas inskrivningen av det gemensamma inskrivningsväsendets inskrivnings-

nämnder, i vissa fall biträdda av vederbörande sjörullföringsbefälhavare i stället för rullföringsbefälhavaren. För vart och ett av de övriga 25 sjömanshusen tillsättes däremot en särskild inskrivningsnämnd.

Vad beträffar inskrivningsrevisionens verksamhet, omfattar denna ett inskrivningsområde med inom detsamma belägna sjömanshus. De ärenden, som handläggas inom ett och samma sjörullföringsområde vid de sjömanshusvis verkställda förrättningarna eller av sjörullföringsbefälhavaren, komma sålunda att utskiftas på ett flertal revisioner. Inskrivningsverksamheten inom Stockholms sjörullföringsområde granskas sålunda av fem inskrivningsrevisioner, var för sin del av området.

Omfattningen av den inskrivning, som äger rum vid sjömanshusen, framgår av följande uppgifter, hämtade från 1941 års inskrivningsförrättningar.

Vid 6 sjömanshus inskrevos 25 eller mindre antal värnpliktiga.

» 16	»	»	26—50	värnpliktiga.
» 6	»	»	51—100	»
» 1	»	»	140	»
» 1	»	»	207	»

Efter en närmare granskning av ändamålsenligheten i den nuvarande organisationen har nämnden kommit till det resultatet, att mycket stora olägenheter äro förbundna med att man har två vid sidan av varandra arbetande inskrivningssystem. Dessa olägenheter hava utvecklats sålunda:

Varje system måste hava sin särskilda organisation med därav följande kostnader samt hava särskilda till systemet anknutna bestämmelser, ehuru båda systemen hava ett gemensamt ändamål. De båda systemen äro dessutom icke kongruenta i sin organisatoriska utformning, ehuru de i slutinstansen sammanlöpa i inskrivningsrevisionen, vilken är organiserad för det gemensamma inskrivningsväsendet. De båda systemen kunna icke heller i sin verksamhet hållas isär från varandra. Härtill bidrager i väsentlig grad det förhållandet, att marinen icke kan mer än till hälften rekryteras med sjömanshusinskrivna värnpliktiga. Här berörda omständigheter äro ägnade att ytterligare komplicera bestämmelserna och försvåra deras tillämpning.

I annat sammanhang har nämnden föreslagit, att samtliga värnpliktiga — alltså även de sjömanshusinskrivna — framdeles skola territoriellt redovisas vid inskrivningsområdena och att såväl sjömanshusinskrivna som icke sjömanshusinskrivna värnpliktiga, vilka skola utbildas vid flottan eller erfordras för täckande av dess mobiliseringsbehov, registreras vid örlogsstationerna. Härigenom skulle en fristående militär registreringsorganisation med användning av sjörullföringsbefälhavare ej längre vara erforderlig. Vid sådant förhållande bortföle det skälet för bibehållande av det särskilda inskrivningsväsendet för marinen, som kunde ligga i sjörullföringsorganisationen.

På grund av det anförda har nämnden funnit det möjligt och lämpligt, att inskrivningen av de sjömanshusinskrivna värnpliktiga verkställas med begagnande av samma organisation som för övriga värnpliktiga.

Nämnden har vidare anfört:

Vid infogandet av de sjömanshusinskrivnas värnpliktsinskrivning i det gemensamma inskrivningsväsendet har rullföringsnämnden tagit under övervägande ett flertal olika möjligheter. I det följande kommer att föreslås, att inskrivningen av samtliga värnpliktiga framdeles skall äga rum vid inskriv-

ningsområdesvis anordnade förrättningar. Det enklaste förfarings sättet i fråga om sjömanshusinskrivna värnpliktiga skulle till synes vara att inskriva nämnda värnpliktiga vid förrättningen för det inskrivningsområde, inom vilket sjömanshuset är beläget. Förrättningen kunde förläggas till sjömanshuset eller annan lokal i samma stad. Detta förfarings sätt är emellertid förenat med vissa olägenheter, emedan nio av rikets trettio sjömanshusdistrikt omfattar delar av två eller flera inskrivningsområden. Förfarings sättet innebär även en avvikelse från den för det gemensamma inskrivningsväsendet uppställda principen om inskrivning av värnpliktiga inom det inskrivningsområde, där kyrkobokföringsorten är belägen. En inskrivning av ifrågasvarande värnpliktsgrupp med fasthållande av nämnda princip synes enligt nämndens uppfattning böra förordas. Ett förfarings sätt, grundat på denna princip, medför emellertid även vissa olägenheter, under förutsättning att inskrivning skall ske med krav på personlig inställelse av den värnpliktige. — — — Med hänsyn till berörda förhållanden har det synts rullföringsnämnden angeläget undersöka, huruvida icke inskrivningsförfarandet för ifrågasvarande värnpliktsgrupp skulle kunna ytterligare förenklas.

Enligt gällande bestämmelser är sjömanshus tillhörande värnpliktig, som vid tiden för inskrivningsförrättningen är inmönstrad till sjöfart, icke skyldig att personligen inställa sig. — — — För närvarande kan omkring 40 procent av samtliga sjömanshusinskrivna värnpliktiga beräknas bli inskrivna utan personlig inställelse. Vid sådant förhållande har ansetts böra undersökas, huruvida icke bestämmelser om inskrivning utan personlig inställelse för ifrågasvarande värnpliktsgrupp skulle kunna givas en allmän tillämpning. Inskrivningsförrättningen omfattar i stort sett läkarundersökning, provning och därpå grundat beslut om tilldelning. Vad först angår läkarundersökningen, har på grund av sjömanshusförordningens bestämmelser om läkarintyg för inskrivning på sjömanshus redan en sortering skett i avseende på kroppsbeskaffenhet. Det framgår även av statistik från läkarundersökningen vid inskrivningsförrättning på sjömanshus, att kassationsprocenten är synnerligen låg. Under 1939 frikallades sålunda såsom odugliga till krigstjänst endast 2.6 procent. Till handräckningstjänst uttogos under samma år endast 1.1 procent. Vid sådant förhållande synes utan olägenhet med den militära läkarundersökningen kunna anstå tills efter inryckning till tjänstgöring, särskilt som ett betydande antal i varje fall inskrivas utan personlig inställelse. Vad åter beträffar provningen och nämndens därpå grundade beslut om uttagning, är att märka, att samtliga ifrågasvarande värnpliktiga skola tilldelas marinen i allmän tjänst och härvid fördelas på de yrken, som framgå av sjömanshusets register. Även med hänsyn härtill synes sålunda inskrivningen kunna utan olägenhet genomföras utan personlig inställelse.

Ett sådant förfarings sätt är även förenat med vissa bestämda fördelar ur inskrivningssynpunkt. Av sjömanshusinskrivna värnpliktiga utebliva i regel ett betydande antal utan laga förfall från inskrivningsförrättning. — — — En inskrivning utan personlig inställelse skulle ifråga om dessa värnpliktiga i många fall medföra tidsvinst i avseende på tjänstgöringens fullgörande och samtidigt begränsa efterspaningen.

2. Inskrivningsområdet enhet i inskrivningsverksamheten.

Rullföringsnämnden har erinrat om huru inskrivningsområdet för närvarande utgör grundenheten i den territoriella indelning, som har avseende å rekryteringen av de olika truppförbanden och motsvarande enheter, samt huru inskrivningen av värnpliktiga principiellt är upplagd med utgångspunkt från

inskrivningsområdet såsom rekryteringsenhet. I detta avseende finnes enligt nämndens uppfattning icke någon anledning till ändring, även om det kunde ifrågasättas, om icke den nu gällande indelningen i vissa stycken borde revideras.

Nämnden har härutinnan vidare anfört:

Den med utgångspunkt från inskrivningsområdenas tillgång och behovet av värnpliktiga planlagda inskrivningen verkställas emellertid i första instansen icke inskrivningsområdesvis utan särskilt för varje rullföringsområde. Detta förhållande är ägnat att i hög grad komplicera och försvåra verksamheten. Inskrivningsbefälhavaren måste på grund härav vidtaga förberedelser till inskrivningsförrättningarna för varje särskilt till inskrivningsområdet hörande rullföringsområde. Till dessa förberedelser hör bland annat uppdelning av de för inskrivningsområdet — — — fastställda tilldelningskontingenterna på rullföringsområdena. Detta är ett i och för sig omfattande arbete, som även är ägnat att försvåra uttagningen, särskilt när denna avser mera krävande utbildning eller tjänstgöring i kvalificerade befattningar. På grund av det stora antal nämnder, som skola vara i samtidig verksamhet, har det vidare visat sig förenat med svårigheter att bekläda de synnerligen betydelsefulla befattningarna såsom ordförande och läkare med härför erforderligt kvalificerad personal. Vad själva förrättningarna beträffar, kan en av nuvarande stora antal nämnder utförd inskrivningsverksamhet icke präglas av den enhetlighet och kontinuitet, som är önskvärd. Arbetet försvåras även på grund av de många flyttningar, som under förrättningarnas gång ägarum mellan de särskilda rullföringsområdena. Efter avslutade förrättningar skall inskrivningsarbetet åter sammanföras till och övertagas av inskrivningsbefälhavaren, vilken verkställer erforderlig kontroll för inskrivningsområdet i dess helhet samt vidtager förberedelserna till den inskrivningsområdesvis ordnade revisionen. Sedan inskrivningsrevisionens arbete avslutats, skola handlingarna åter utskiftas på rullföringsområdena. Det är självklart, att den så ordnade inskrivningen är förenad med omfattande arbete och ty åtföljande skriftväxling. — — —

Det är att märka, att rullföringsbefälhavaren intager en underordnad ställning i inskrivningshänseende. — — — Ett väsentligt skäl till att inskrivningsverksamheten utföres särskilt för varje rullföringsområde synes vara att inskrivningsområdet i registreringsavseende är indelat i rullföringsområden. I den följande utredningen angående värnpliktsregistreringen föreslår rullföringsnämnden, att indelningen i rullföringsområden och den därtill anslutna rullföringen skall upphöra och att värnpliktsregistreringen skall i territoriellt hänseende ansluta till inskrivningsområdena. Därmed skulle nämnda skäl till bibehållande av den nuvarande ordningen med inskrivning rullföringsområdesvis vara avlägsnat. I likhet med den territoriella registreringen bör också enligt rullföringsnämndens mening inskrivningen utföras inskrivningsområdesvis. Därigenom skulle icke blott ovan påtalade högst väsentliga olägenheter avlägsnas utan även betydade fördelar ernås. De förberedelser, som för närvarande påvila inskrivningsbefälhavaren, skulle alltså vidtagas genom dennes försorg men efter väsentligt enklare linjer, då inskrivningsverksamheten blir gemensam för inskrivningsområdet i dess helhet. Särskilt torde i detta avseende böra nämnas, hurusom någon uppdelning av inskrivningskontingenterna icke skulle behöva ifrågakomma. — — — Planläggningen, utförandet och efterarbetet skulle i alla avseenden ansluta till inskrivningsområdet och dess befälhavare i alla avseenden påläggas ansvaret för inskrivningarnas riktiga och ändamålsenliga utförande. — — — Om inskrivnings-

verksamheten blir omlagd på sådant sätt, att den i sin helhet kan slutföras vid inskrivningsnämnden, och den nuvarande inskrivningsrevisionen gives karaktär av ett besvärinstitut, skulle inskrivningen erhålla en mycket hög grad av enkelhet, reda, säkerhet och kontinuitet.

Rullföringsnämnden har anmärkt, att den erinringen ligger nära till hands, att inskrivningsverksamheten enligt det av nämnden antydda systemet skulle kunna taga avsevärd tid i anspråk. Enligt av nämnden utförda statistiska beräkningar hava vid 1941 års inskrivningar prövats i medeltal 41 värnpliktiga per förrättningsdag. Nämnden har ansett, att inskrivningsnämndernas arbetskapacitet skulle kunna väsentligt höjas, därest varje inskrivningsnämnd biträdades av två läkare. Under sådan förutsättning skulle enligt rullföringsnämndens uppfattning i medeltal minst 80 värnpliktiga kunna prövas varje förrättningsdag. Antalet prövade borde komma att ligga mellan 80 och 100 per dag. Förutsatt att varje inskrivningsnämnd biträdades av två läkare, borde därför enligt utförda beräkningar inskrivningsverksamheten, därest den påbörjades den 1 februari, kunna vara avslutad omkring den 15 mars i det stora flertalet av inskrivningsområdena. I Stockholms inskrivningsområde skulle inskrivningarna vara avslutade omkring den 10 maj, om 80 värnpliktiga prövades varje dag, och omkring den 18 april, om 100 prövades varje dag. I det närmast största inskrivningsområdet — Västgöta-Bohus — skulle motsvarande data bliva den 2 april respektive den 20 mars. Vid sådant förhållande syntes enligt nämndens uppfattning ej kunna göras någon berättigad erinran mot att inskrivningen verkställdes inskrivningsområdesvis.

3. Ett inskrivningsorgan och en besvärinstans.

Rullföringsnämnden har i hithörande delar till en början anfört:

Den omständigheten att det är två organ — inskrivningsnämnden och inskrivningsrevisionen — som för närvarande handhava inskrivningen, medför, att proceduren blir mycket invecklad och skriftväxlingen omfattande och att det praktiskt taget icke är möjligt att i något avseende avsluta inskrivningsverksamheten, förrän tiden gått till ända för inskrivningsrevisionernas sammanträden med därtill hörande efterarbeten. Ett års inskrivningsverksamhet kommer sålunda, fränsett pastorsämbetenas och mantalsskrivningsförrättarnas inskrivningsförberedelser, att omfatta en tidrymd av i stort sett $4\frac{1}{2}$ månader — 15 januari—31 maj. Det har vid sådant förhållande syntes rullföringsnämnden vara av särskild vikt att närmare undersöka, huruvida icke nu gällande bestämmelser i fråga om inskrivningsnämndens och inskrivningsrevisionens åligganden och befogenheter lämpligen kunna och böra ändras i syfte att på enklare men ändock fullt tillfredsställande sätt nå det med inskrivningen avsedda ändamålet.

Nämnden har därefter ingått på en granskning av var och en av inskrivningsrevisionens uppgifter. Därvid hava i huvudsak följande synpunkter framförts.

Vad först beträffar besvärärenden, syntes det självfallet, att det erfordrades en över inskrivningsnämnd stående besvärinstans. Rörande frekvensen av sådana ärenden kunde anmärkas, att under år 1940 vid rikets samtliga inskrivningsrevisioner handlagts sammanlagt endast 641 besvär-

mål, varvid ändring skett i 150 fall. Med hänsyn härtill och till det förhållandet, att målens antal varit i hög grad ojämnt fördelat på de olika inskrivningsområdena, syntes besvärsinstansen böra göras gemensam för rikets alla inskrivningsområden.

Vidkommande inskrivningsrevisionens allmänt kontrollerande verksamhet har nämnden på anförda skäl funnit, att det av nämnden föreslagna inskrivningssystemet torde onödiggöra en dylik kontroll.

I fråga om inskrivningsrevisionens åligganden beträffande uttagning och tilldelning har nämnden ansett, att dessa uppgifter utan fara för bestämmelsernas rätta tillämpning kunde anförtros åt och slutföras vid inskrivningsnämnderna.

Vad slutligen angår inskrivningsrevisionens befattning med samvetsömma värnpliktiga, har nämnden anfört:

Värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöringens fullgörande i den ordning värnpliktlagen föreskriver, kunna enligt lagen den 12 juni 1925 meddelas tillstånd att fullgöra sådan tjänstgöring utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition eller att i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete inom försvarsväsendet eller eljest för statens räkning. Göres ansökan om sådant tillstånd vid inskrivningsförrättning, uppföres den värnpliktige på en särskild förteckning, varefter — sedan den av den värnpliktige förebragta utredningen kompletterats genom undersökning av anvisad präst — det åligger revisionen att pröva ansökningen.

Rullföringsnämnden har tagit under övervägande, huruvida icke inskrivningsrevisionens åliggande uti ifrågavarande hänseende skulle kunna överflyttas på inskrivningsnämnden. Mot en sådan anordning synes endast kunna erinras, att den nuvarande revisionen äger en lämpligare sammansättning än nämnden för bedömande av hithörande ganska ömtåliga ärenden. Om man emellertid anser, att inskrivningsrevisionen, såsom den för närvarande är anordnad, med ett reformerat inskrivningsväsende ej kommer att fylla något ändamål ur förut berörda synpunkter, synes hänsynen till den relativt lilla grupp, de samvetsömma utgöra, ej kunna motivera ett bibehållande av den nuvarande organisationen. Därest inskrivningsrevisionen göres central för hela landet, skulle behandlingen av de samvetsömma kunna helt anförtros åt denna centrala instans. En sådan anordning kan dock icke förordas, emedan den skulle komma att fördröja inskrivningens slutförande. Det torde kunna antagas, att rättssäkerheten icke skulle bli lidande, därest prövningen av de samvetsömma upptoges av inskrivningsnämnden såsom första instans och de värnpliktiga ägde anföra besvär över nämndens beslut. Rullföringsnämnden föreslår därför sistnämnda anordning.

I detta sammanhang må även nämnas, att rullföringsnämnden i särskild skrivelse den 7 oktober 1941 framlagt förslag bland annat om ändring av nyssnämnda lag i syfte att såsom regel till inskrivningsnämnd förlägga prövningen av de samvetsömmas ansökningar. Förslaget, som i nu avsedd del syftar till en saklig ändring av hithörande bestämmelser, har därutinnan remitterats till de enligt Kungl. Maj:ts den 30 augusti 1941 givna bemyndigande tillkallade utredningsmännen med uppdrag att inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande lagstiftningen om samvetsömma värnpliktiga.

Sammanfattningsvis har nämnden uttalat, att de skäl, som på sin tid föranlett inskrivningsverksamhetens uppdelning på två inskrivningsorgan — nämnd och revision — icke längre kunde tillmätas bärande kraft. För att verksamheten skulle kunna slutföras av inskrivningsnämnden förutsattes emellertid, att inskrivningsnämndens sammanträde icke, såsom nu är fallet, avslutades, sedan tiden för de egentliga inskrivningsföretagarna gått till ända, utan att nämndens arbete därefter under ett uppehåll granskades genom inskrivningsbefälhavarens försorg, varefter nämnden ånyo sammanträdde för justering och efterarbete.

4. En central- och en lokalmyndighet.

Rullföringsnämnden har inledningsvis framhållit, hurusom för närvarande ett flertal militära myndigheter hade att i ett eller annat avseende taga befattning med inskrivningsväsendet. Det vore självfallet, att ju flera myndigheter, som infogades i systemet, desto omständligare, tyngre och långsammare skulle utförandet bliva. Därför syntes det vara av vikt att söka begränsa antalet inskrivningsmyndigheter till det oundgängligen nödvändiga.

Nämnden har föreslagit, att det arbete, som för närvarande utföres av försvarsgrenscheferna, kommandoexpeditionerna och cheferna för högre militära förband m. fl. skulle sammanföras hos en enda central militärmyndighet.

Beträffande den lokala inskrivningsmyndigheten har nämnden anfört:

Den förening av inskrivningsbefälhavarebefattningen med befattningen som infanteriregementschef, som för närvarande finnes, kan hänföras till traditionen. Sakliga skäl torde näppeligen kunna anföras för denna anordning. Det arbete, som påvilar en infanteriregementschef, är av den omfattning, att nödig tid icke kan ägnas åt inskrivningsväsendet. I regel handläggas härmed sammanhängande ärenden ganska självständigt av en denne underställd regementsofficer. Vid mobilisering går regementschefen i fält och överlämnar befattningen såsom inskrivningsbefälhavare åt vederbörande depåchef. Redan för närvarande är det ansvar, som påvilar en inskrivningsbefälhavare, av den omfattning, att det skulle motivera befattningens besättande med en särskild chef. Rullföringsnämnden har kommit till den uppfattningen, att inskrivningsbefälhavarens befattning med inskrivningsväsendet skall i väsentlig grad utvidgas. Honom skall sålunda påläggas det omedelbara ansvaret för inskrivningsverksamheten inom inskrivningsområdet dels i egenskap av befälhavare för området, dels såsom ordförande i inskrivningsområdets inskrivningsnämnd. Endast härigenom blir det möjligt att giva åt inskrivningsverksamheten den säkerhet och kontinuitet, som fordras för en i alla avseenden ändamålsenlig inskrivning och fördelning av de värnpliktiga. I följande utredning angående värnpliktsregistreringen har indelningen i rullföringsområden ansetts kunna avskaffas och den territoriella registreringen för inskrivningsområdet i dess helhet böra centraliseras till inskrivningsområdet. Av vad sålunda anförts torde framgå, att inskrivningsväsendet inom inskrivningsområdet bör frigöras från infanteriregementschefen och underställas en särskild målsman, i det följande benämnd inskrivningschef. Dennes i avseende på inskrivningsväsendet självständiga ställning bör emellertid icke hindra, att han i andra avseenden anslutes till vederbörligt infanteriregemente och tillägges annan med regementet samhörig verksamhet.

Fördelningschefens befälsställning i avseende på inskrivningsväsendet är

redan i nuvarande organisation ytterligt begränsad. Han uppgör endast förslag till fördelning av till handräckningstjänst uttagna värnpliktiga, vilket förslag underställes inskrivningsrevisionen för prövning och beslut. Denna verksamhet har i rullföringsnämndens förslag pålagts annan myndighet. Vid sådant förhållande synes fördelningschefen helt böra utgå som befälsinstans i avseende på inskrivningsväsendet. Som framgår av följande utredning, har rullföringsnämnden funnit, att även fördelningschefens befattning med värnpliktsregistreringen bör upphöra. Vid sådant förhållande synes inskrivningschefen i denna sin egenskap böra omedelbart underställas centralmyndigheten. Därigenom blir även önskemålet om begränsning av antalet myndigheter tillgodosett. Samtidigt bliva tjänstevägarna enkla och skriftväxlingen nedbringad till det minsta möjliga.

B. Värnpliktsregistreringen.

1. En registreringsorganisation för samtliga värnpliktiga.

Rullföringsnämnden har i sin framställning i denna del inledningsvis berört uppkomsten och utvecklingen av marinens särskilda värnpliktsregistrering samt tidigare reformsträvanden. Motivet till inrättandet av den särskilda sjöruddföringsorganisationen, vilken tillkommit i samband med 1901 års försvarsordning, hade varit att därmed skulle vinnas en bättre kontroll över de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga och såsom en följd härav möjlighet att snabbare och säkrare inkalla de värnpliktiga vid mobilisering. För ernående av dessa fördelar hade förutsatts, att sjömanshusombudsmännen skulle vara skyldiga att medverka vid inskrivningen och registreringen av de sjömanshusinskrivna värnpliktiga. Den särskilda marina värnpliktsregistreringen skulle vidare medföra, att arméns rullföringsbefälhavare befriades från det för dem i viss mån främmande arbetet med redovisning av flottans å sjömanshus inskrivna värnpliktiga och deras inkallelse vid mobilisering.

Rullföringsnämnden har ansett uppdelningen av värnpliktsregistreringen på två vid sidan av varandra arbetande organisationer vara förenad med liknande olägenheter som uppdelningen av inskrivningsorganisationen. I detta avseende har särskilt framhållits:

Utbrytningen i registreringsavseende av en särskild värnpliktsgrupp ur dess sammanhang med registreringen av övriga värnpliktiga har till följd inneklade bestämmelser och omständlig skriftväxling. Härtill bidrager även det förhållandet, att värnpliktsgruppen i fråga icke kunnat sammanhållas ens i registreringshänseende. Landstormen tillhörande sjömanshusinskrivna värnpliktiga redovisas sålunda av den gemensamma rullföringsorganisationen. Så är fallet även beträffande vissa beväringen tillhörande, armén tilldelade värnpliktiga. Inom den marina organisationen är vidare registreringen och inkallelserna till såväl freds- som krigstjänstgöring ordnat på annat sätt än inom den gemensamma organisation. Under det att rullföringsbefälhavare har att ombesörja det härmed förenade arbetet i alla avseenden, är detta inom den marina organisationen fördelat på marinistaben, sjöruddföringsbefälhavarna och sjömanshusombudsmännen.

Beträffande de vid tillkomsten av mariucens särskilda värnpliktsregistrering uttalade motiven för en sådan anordning har nämnden anmärkt:

Fördelarna i fråga om kontrollen och inkallelserna torde huvudsakligen kunna hänföras till det förhållandet, att sjömanshusombudsmannen infogats i organisationen. Denne är sjöfolkets officiella bokföringsmyndighet och i sin verksamhet i ständig beröring med sjöfartens män. Sjömanshusets inskrivningsregister innehåller sålunda ett flertal uppgifter såsom födelsetid och födelseort, kyrkobokföringsort och hemvist, föräldrars namn och hemvist, tjänstgöring enligt särskild mönstringsliggare m. m. Sjömanshusregistringen är även anknuten till den allmänna folkbokföringen. Genom att pålägga sjömanshusombudsmännen vissa registreringsskyldigheter i fråga om sjömanshusinskrivna värnpliktiga, såsom införande i inskrivningsregistret av uppgifter angående värnpliktsförhållanden och i bevaringsrulla angående hemvist, rätt att påmönstra o. s. v., ha dessa blivit för redovisning och inkallelse av marinens sjömanshusinskrivna värnpliktiga värdefulla organ. Genom att sjömanshusinstitutionen utnyttjats i det militära registreringsarbetets tjänst hava otvivelaktigt marindistriktscheferna, låt vara genom förmedling av en mellaninstans — sjörullföringsbefälhavaren — fått en betydande hjälp i fråga om kontrollen och inkallelsen av här nämnda värnpliktiga.

Enligt det av rullföringsnämnden föreslagna registreringssystemet, för vilket en närmare redogörelse kommer att lämnas under avdelning 2 här nedan, skulle samtliga värnpliktiga territoriellt redovisas vid vederbörliga inskrivningsområden. Vid varje truppförband och motsvarande enhet skulle redovisas de värnpliktiga, som skulle utbildas där eller erfordrades för täckande av förbandets mobiliseringsbehov. Ansvaret för sistnämnda redovisning skulle vila å truppförbandschefen, och det skulle åligga denne att verkställa inkallelser.

Beträffande tillämpningen av detta system på marinens sjömanshusinskrivna värnpliktiga har rullföringsnämnden anfört:

En tillämpning av enahanda system i avseende på flottan skulle innebära, att örlogsstationerna redan i fred skulle redovisa alla de värnpliktiga, som vare sig de äro sjömanshusinskrivna eller icke skola utbildas genom försorg av flottans chefer eller erfordras för bemanning av flottans fartyg m. m. vid mobilisering. Flottans chefer skulle på enahanda sätt som truppförbandscheferna ansvara för de värnpliktigas inkallelse såväl till freds- som krigstjänstgöring. Det synes som om det här berörda systemet principiellt står i synnerligen god överensstämmelse med de strävanden, som legat till grund för tillkomsten av marinens särskilda redovisningsorganisation. Det gäller blott att i systemet tillgodogöra sig den värdefulla hjälp i avseende på inkallelse och kontroll av sjömanshusinskrivna värnpliktiga, som sjömanshusen för närvarande lämna. Rullföringsnämnden räknar fördenskull med att sjömanshusinskrivna värnpliktiga alltjämt skola vara underkastade i huvudsak samma kontroll vid sjömanshusen som för närvarande samt att sjömanshusens ombudsmän alltjämt skola medverka vid de värnpliktigas inkallelse till freds- och krigstjänstgöring. Det ifrågasatta systemet förutsätter emellertid, att i dessa avseenden cheferna för örlogsstationerna träda i direkt kontakt med sjömanshusombudsmännen. Sjørullföringsbefälhavarna hava i detta avseende icke någon uppgift att fylla utan kunna utgå ur organisationen.

Det föreslagna systemet skulle enligt nämndens uppfattning medföra, att de olägenheter, som äro förenade med den särskilda sjörullföringsorganisationen, skulle avlägsnas, medan de med utnyttjandet av sjömanshusinstitutionen förbundna fördelarna skulle bliva noggrant tillvaratagna.

2. Värnpliktsregistreringen vid truppförband och för inskrivningsområde.

Rullföringsnämnden har i denna fråga anfört bland annat följande:

Ändamålet med värnpliktsregistreringen är främst att giva erforderligt underlag för arbetet med de militära stridskrafternas mobilisering. Truppförband och motsvarande enheter, som skola förbereda och ombesörja krigsförbandens uppsättande, måste för detta arbete redan i fred förfoga över registreringshandlingar för alla de värnpliktiga, som måste eller kunna tagas i anspråk. — — —

Efter verkställd mobilisering och i krig måste värnpliktsregistreringen bereda möjlighet att snabbt och säkert bestämma, vid vilket fältförband varje värnpliktig befinner sig. Fördenskull måste vid de truppförband och motsvarande enheter, som ombesörjt mobiliseringen, depåerna förfoga över registreringshandlingar för alla de värnpliktiga, som befinna sig i depån eller passerat till fältförbanden.

Utbildningsarbetet i fredstid är endast en förberedelse för krigsanvändningen. Under detta arbete infogas i de värnpliktigas registreringshandlingar alla de uppgifter, som sedermera skola ligga till grund för mobiliseringsplaceringen. Truppförbanden och motsvarande enheter måste sålunda förses med och föra registreringshandlingar för samtliga värnpliktiga, som där årligen utbildas, samt efter avslutad utbildning förfoga över nämnda handlingar, så länge de värnpliktiga skola tagas i anspråk vid mobilisering.

Med hänsyn till ovanberörda synpunkter är — — — den nuvarande värnpliktsregistreringen otillfredsställande. Denna är mycket starkt koncentrerad till den territoriella rullföringsorganisationen. Vid de värnpliktigas inryckning till utbildning utlånas så att säga vid rullföringsexpeditionen förda dubblettkort för att efter utbildningens slut återställas. Först vid krigsinkallelse ställas dessa handlingar åter till förfogande. Därigenom blir det icke möjligt annat än i undantagsfall att verkställa en individuell mobiliseringsplacering av de värnpliktiga i allmänhet, vilken placering, där den kan åstadkommas, är grundad på en omfattande skriftväxling mellan rullförings- och truppförbandsmyndigheter. Det stora flertalet värnpliktiga ställas till förfogande årsklassvis, och sorteringen efter duglighet och användbarhet måste ske vid mobiliseringstillfället efter ganska summariska grunder. Depåredovisningen måste vidare helt uppläggas vid mobiliseringstillfället. De påtalade bristerna i registreringsystemet hava ock tydligt framträtt under beredskapstiden och föranlett vidtagande av ett flertal provisoriska registreringsåtgärder, vilka i vissa hänseenden rubbat grunderna för det nu tillämpade systemet.

Enligt rullföringsnämndens uppfattning måste den blivande värnpliktsregistreringen helt och fullt anpassas efter de synpunkter, som ovan blivit framlagda. I enlighet härmed böra samtliga värnpliktiga, som ingå i utbildningskontingenterna eller som i övrigt erfordras för genomförande av krigsorganisationen, redovisas vid truppförband och motsvarande enheter, där fördenskull registreringshandlingarna för nämnda värnpliktiga också böra föras och förvaras. Ansvar för allt registreringsarbete rörande värnpliktsutbildningen och den därpå grundade mobiliseringsplaceringen med ty åtföljande depåredovisning kommer sålunda att helt påvila vederbörande truppförbands- (motsvarande) chefer. I enlighet härmed befrias även de territoriella registreringsmyndigheterna från befattningen med de värnpliktigas inkallelse till såväl freds- som krigstjänstgöring. Däremot är det enligt rullföringsnämndens uppfattning icke lämpligt att betunga truppförbands- (motsvarande) chefer med registreringsarbeten, som hava avseende på andra än här berörda värn-

pliktiga samt deras utbildning och mobiliseringsanvändning, såsom i fråga om samvetsömna och värnpliktiga, vilka icke behöva eller få tagas i anspråk vid mobilisering. Det är som framgår av det följande icke heller möjligt att pålägga truppförband och motsvarande enheter med den territoriella värnpliktsregistreringen sammanhängande uppgifter.

Värnpliktiga tagas i anspråk i riksförsvarets tjänst icke blott för det militära försvaret i egentlig mening utan även för andra försvarsändamål, såsom för säkerställande av statslivets allmänna gång, för krigsindustrien och för verksamheten inom näringslivets alla områden, för det allmänna och industriella luftskyddet m. m. — — — För närvarande kan man skilja mellan den rent militära registreringen och den registrering av olika slag, som med hänsyn till »andra försvarsändamål» ombesörjes av civila myndigheter. Då sistnämnda registrering sammanhänger med frågan om folkraftens tillgodogörande i dess helhet, synes även framdeles den militära registreringen böra begränsas till vad nu är fallet. Enligt rullföringsnämndens uppfattning är det emellertid härvid av särskild vikt, att sambandet mellan de båda registreringsverksamheterna blir behörigen tillgodosett, varvid de berättigade krav, som ett tillgodoseende av värnpliktsbehovet för »andra försvarsändamål» uppställer, böra i vederbörlig grad beaktas.

Det är av väsentlig betydelse, ej minst ur samhällets egen synpunkt, att det militära behovet av värnpliktiga tillgodoses från olika delar av riket efter enhetliga grunder. — — — En avvägning skall kunna göras mellan å ena sidan tillgången på värnpliktiga, å andra sidan behovet för såväl militära som andra försvarsändamål. Ur militär synpunkt är det dessutom nödvändigt att kunna överblicka tillgången på värnpliktiga i samtliga åldersskikt. Av det här anförda torde framgå, att en territoriell faktor måste införas i värnpliktsregistreringen. — — — Såsom framhållits i det föregående, är indelningen i inskrivningsområden just uppbyggd med hänsyn till här berörda förhållande. Ur denna synpunkt bör sålunda inskrivningsområdet utgöra den territoriella redovisningsenheten samt den här till anslutna registreringen omfatta samtliga inom området kyrkobokförda värnpliktiga. I och för sig kräver icke detta att registreringen sker i inskrivningsområdets expedition. Registreringen förenklas dock, om så är fallet.

Vid det individuella avskiljandet av värnpliktiga för »andra försvarsändamål» gäller det att avgöra, huruvida i det särskilda fallet riksförsvaret blir bättre tillgodosett genom den värnpliktiges användning för »andra försvarsändamål» än genom hans tjänstgöring i den militära organisationen. För ändamålet måste den militära registreringen giva besked om varje värnpliktigs militära kvalifikationer och avsedda användning i krigsorganisationen.

Vad angår det erforderliga sambandet mellan den militära registreringen och registreringen för »andra försvarsändamål», bereder den ovan ifrågasatta registreringen fullt tillfredsställande möjligheter att såväl kollektivt som individuellt bedöma, i vilken omfattning och i vilka fall värnpliktiga böra och kunna ur militär synpunkt avstås för »andra försvarsändamål» än rent militära. Med motsvarande uppgifter från andra verksamhetsområden kan sålunda en säker grund skapas för ett riktigt bedömande av de värnpliktigas användning i riksförsvarets tjänst. Det är därför av vikt att kunna även för dessa verksamhetsområden förfoga över en tillfredsställande registrering. Även om denna fråga sammanhänger med värnpliktsregistreringen, ligger den dock vid sidan av rullföringsnämndens arbetsuppgift. Så är enligt rullföringsnämndens uppfattning även fallet med frågan om sättet för uppskovsärendenas handläggning.

Vidare må framhållas, att för närvarande för »andra försvarsändamål» i anspråk tagna värnpliktiga vid vederbörliga rullföringsområden avskiljas från

övriga värnpliktiga i registreringsavseende. Så bör även vara fallet i den av rullföringsnämnden framlagda registreringsorganisationen. Samtliga uppskovsbeviljade böra sålunda i enlighet med vad i det föregående anförts icke registreras vid truppförbanden utan vid den territoriella registreringsorganisationen.

Beträffande den territoriella registreringsorganisationens uppgifter i övrigt har nämnden anmärkt, att civila myndigheter liksom nu är fallet måste kunna vända sig till en territoriell registreringsmyndighet i ärenden, som angå de värnpliktiga. Här syftas bland annat på meddelanden från folkbokföringsmyndigheterna angående inskrivningsskyldighet och flyttningsanmälningar m. m. samt på den vissa andra civila myndigheter, såsom undervisningsanstalter och polismyndigheterna, åliggande anmälningskyldigheten till militära myndigheter.

Rullföringsnämnden har härefter anført:

Som redan — — — framhållits, utgör indelningen i inskrivningsområden grundvalen för rikets militärterritoriella indelning. Till denna ansluta inskrivningsförberedelserna. Med hänsyn till de krav, som — — — blivit framlagda i avseende på den territoriella registreringen, bör inskrivningsområdet likaledes utgöra den territoriella registreringsenheten. Sambandet med folkbokföringen och andra civila myndigheter torde även förenklas genom att låta befälhavare för inskrivningsområde i alla avseenden ersätta den nuvarande rullföringsbefälhavaren såsom territoriell registreringsmyndighet. Det torde emellertid böra undersökas, huruvida icke andra skäl tala för den nuvarande rullföringsorganisationens bibehållande.

Vid rullföringsområdesindelningens införande strävade man efter att i största möjliga omfattning frigöra truppförbanden från varje befattning med värnpliktsregistreringen. Vid truppförbanden verkställdes endast den registrering, som där lämpligen kunde och borde utföras i samband med tjänstgöring. Med hänsyn till omfattningen av det registreringsarbete, som sålunda pålades rullföringsbefälhavarna, måste inskrivningsområdet uppdelas i ett antal delområden, anpassade efter en viss värnpliktsstyrka.

Därest rullföringsområdet skulle bibehållas som territoriell registreringsenhet uti den av rullföringsnämnden ifrågasatta organisationen, skulle rullföringsbefälhavarens arbete bliva i mycket hög grad begränsat. — — — Verksamheten skulle endast komma att omfatta en allmän territoriell registrering samt en registrering även i andra avseenden av vissa kategorier. Det står vid sådant förhållande klart, att det icke skulle vara förenligt med härför utgående kostnader att upprätthålla organisationen ifråga. — — —

När indelningsverket vid genomförande av 1901 års härordning avskaffades, lösgjordes det fast anställda befälet från sina bygdeområden för att förläggas till sina regementens förlägningsplatser. Rullföringsbefälhavarna skulle träda i detta befäls ställe och var inom sitt område taga sig an de värnpliktiga, och dessa skulle kunna vända sig till sin rullföringsbefälhavare i alla militära angelägenheter. I detta avseende innebär indragning av rullföringsorganisationen en försämring för de orter med kringliggande bygd, som för närvarande äro försedda med rullföringsexpeditioner. Omkring hälften av samtliga inskrivningsbefälhavare, företrädesvis i Norrland stationerade, där områdena redan nu äro stora och den personliga besöksfrekvensen är liten, har dock i utlåtanden till chefen för armén anført, att en sammanslagning av rullföringsområden bör kunna ske utan olägenhet. Det bör även beaktas, att kommunikationsförhållandena nu äro helt andra än de voro vid rullförings-

organisationens tillkomst för 40 år sedan. Vidare bör erinras om att genom tillkomsten av ett stort antal registreringsexpeditioner vid truppförbanden, varmed ifrågavarande förslag räknar, väsentligt utvidgade upplysningsmöjligheter komma att beredas de värnpliktiga särskilt i för dem mera betydelsefulla angelägenheter såsom ifråga om inkallelse till freds- och krigstjänstgöring. De skäl, som i det föregående anförts för en inskrivningsområdesvis ordnad territoriell värnpliktsregistrering, äro enligt rullföringsnämndens uppfattning av den styrka och bärkraft, att sist berörda synpunkt icke kan tillmätas någon särskild betydelse. Härtill kommer, att de maskinella hjälpmedel, som förutsatts bliva disponibla, medgiva utsändande till de värnpliktiga av personliga meddelanden, varigenom behovet och därigenom frekvensen av rådfrågning i värnpliktsärenden bör komma att väsentligt nedgå.

Slutligen torde böra beröras den sekundära registrering av värnpliktiga, som för närvarande är ordnad vid landstomsområdesexpeditionen. Denna registrering utgöres av vissa utdrag ur rullföringsområdenas register samt en kompletterande registrering genom landstomsområdesfälhavarens försorg med hänsyn till krigsorganisationen. Uti den av rullföringsnämnden framlagda organisationen kommer även landstormens värnpliktiga att efter enahanda grunder, som gälla för övriga värnpliktiga, redovisas vid vederbörliga truppförband och motsvarande enheter samt genom dessas försorg där registreras för utbildning och mobiliseringsplacering. Även landstomsområdesindelningen och den därmed sammanhängande registreringsorganisationen blir därför ur registreringssynpunkt obehövlig.

Sammanfattningsvis har rullföringsnämnden framhållit, att den ifrågasatta värnpliktsregistreringen komme att omfatta dels en allmän, territoriell registrering, ansluten till inskrivningsområdena, dels en partiell registrering, ansluten till truppförband och motsvarande enheter. Vid den förra skulle som benämningen angåve samtliga värnpliktiga redovisas i territoriellt avseende. Vissa värnpliktskategorier skulle redovisas endast vid inskrivningsområdena, nämligen samvetsömma, värnpliktiga, som beviljats uppskov vid mobilisering, samt värnpliktsreserver, d. v. s. värnpliktiga, som visserligen utbildats för krigsanvändning men icke omedelbart erfordrades för täckande av truppförbandens och motsvarande enheters mobiliseringsbehov — i regel äldre årsklasser. Vid truppförbanden och motsvarande enheter skulle redovisas värnpliktiga, som där skulle undergå utbildning eller som erfordrades för täckande av föreskrivet mobiliseringsbehov, vari inbegreps visst ersättningsbehov.

De huvudsakliga fördelarna med det föreslagna registreringssystemet ha av nämnden utvecklats sålunda:

Truppförbandsregistreringen med dess här föreslagna omfattning ger en betryggande grund för truppförbands- och motsvarande chefers verksamhet i vad rör nämnda chefers båda mest ansvarsfulla uppgifter — värnpliktsutbildningen och krigsorganisationen. För ändamålet kommer — — — att ställas till truppförbandschefernas förfogande en maskinell utrustning, som sätter dem i stånd att på ett enkelt och tidsvinnande sätt utföra härmed förenad registreringsverksamhet. Det bliver även möjligt att under enkla och betryggande former verkställa den för närvarande ganska invecklade inkallelsen till såväl freds- som krigstjänstgöring. Sambandet med den territoriella registreringen bliver även genom dennas sammanförande till inskrivningsområde förenklat. Särskilt gäller detta infanteriregementena, till vilka den territoriella registreringen är avsedd att ansluta. Slutligen ger den här för-

ordade truppförbandsregistreringen den nödvändiga förutsättningen för den högre ledningen att städe vara orienterad om personalläget i fråga om utbildning och krigsorganisation.

Den territoriella registreringen vinner i reda och översikt genom dess anslutning till inskrivningsområde. Genom att den omfattar samtliga värnpliktiga erhåller den högre ledningen en klar överblick över tillgången på värnpliktiga inom olika landsdelar och dennas fördelning för olika ändamål. Den särskilda redovisningen av disponibla värnpliktsreserver ger alla erforderliga upplysningar om tillgången i reserv för olika truppslag och tjänster, av olika kategorier, av olika årsklasser o. s. v. Därigenom beredes högre chef möjlighet att efter rådande förhållanden anpassa deras användning och inkallelse till den ena eller andra depån. Genom den särskilda redovisningen av värnpliktiga, som beviljats uppskov eller eljest tagits i anspråk för »andra försvarsändamål», kan denna värnpliktskategori i alla hänseenden överblickas. Det avsedda sammanhållandet av samvetsömma värnpliktiga i registreringsavseende torde även vara till fördel ur registrerings- och tjänstgöringssynpunkt.

3. Registreringsmyndigheter.

Sedan rullföringsnämnden anmärkt, att personalberäkningarna ännu ej slutförts, framlägger nämnden vissa riktlinjer för registreringsmyndigheternas organisation. Dessa riktlinjer kunna sammanfattas sålunda:

Med det av rullföringsnämnden föreslagna registreringssystemet komme de lokala registreringsmyndigheterna att ansluta dels till inskrivningsområdena och dels till truppförbanden. Verksamheten vid inskrivningsområdena komme att omfatta inskrivningsväsendet och den territoriella värnpliktsregistreringen, vid truppförbanden endast truppförbandsregistreringen.

Befattningen med inskrivningsväsendet borde, såsom förut framhållits, enligt nämndens mening frigöras från infanteriregementschefen och uppdragas åt en särskild chef — inskrivningschef — som borde vara regementsofficer på aktiv stat. Inskrivningschefen borde utöva ledningen även över den territoriella värnpliktsregistreringen.

Truppförbandsregistreringen borde förläggas till mobiliseringsavdelningen vid varje förband och i regel underställas en officer på aktiv stat — mobiliseringschef. För den registreringsverksamhet, som icke angår krigsorganisationen, borde inrättas en särskild personalsektion. Den maskinutrustning, som komme att ställas till förbandets förfogande, borde vara gemensam för registreringen vid personalsektionen och krigsorganisationsregistreringen.

Inskrivningsområdenas expeditioner ha tänkts förlagda till infanteriregementena. Med hänsyn till sambandet mellan inskrivningsväsendet och den territoriella värnpliktsregistreringen, å ena, samt truppförbandsregistreringen, å andra sidan, borde ett infanteriregementes mobiliseringsavdelning samordnas med inskrivningsområdets expedition. Inskrivningschefen borde föra befäl över såväl inskrivningsexpeditionen som mobiliseringsavdelningen.

Den beträffande inskrivningsväsendet föreslagna, för alla försvarsgrenarna gemensamma centrala myndigheten borde leda och kontrollera även värnpliktsregistreringen. Den centrala myndigheten har avsetts skola förses med en s. k. hålkortsanläggning.

C. Sammanfattning av rullföringsnämndens förslag.

De föreslagna grunderna för inskrivningsväsendets och värnpliktsregistreringens organisation ha av rullföringsnämnden sammanfattats sålunda:

Inskrivningsväsendet ordnas gemensamt för samtliga värnpliktiga. Inskrivningen av sjömanshusinskrivna värnpliktiga sker sålunda efter samma grunder som inskrivningen av övriga värnpliktiga, dock utan fordran på personlig inställelse. Den territoriella enheten i inskrivningsarbetet, icke blott såsom nu beträffande förberedande och avslutande åtgärder utan även i fråga om genomförandet, utgöres av inskrivningsområdet under chefskap av en aktiv regementsofficer — inskrivningschefen.

För varje inskrivningsområde skall finnas en inskrivningsnämnd med inskrivningschefen som ordförande. Nämnden bör biträdas av två läkare samt ett av inskrivningschefens expedition — inskrivningsexpeditionen — organiserat sekretariat. För hela riket skall finnas en gemensam besvärinstans för inskrivningsärenden.

Värnpliktsregistreringen ordnas liksom inskrivningsväsendet gemensamt för samtliga värnpliktiga. Registreringen av marinens sjömanshusinskrivna värnpliktiga sker sålunda efter samma grunder som registreringen av övriga värnpliktiga, varvid dock sjömanshusen medverka med i huvudsak samma åligganden som för närvarande. Indelningen i beväring och landstorm förutsettes upplähd, varför den särskilda registreringen av landstormsmännen utgår.

Vid truppförband och motsvarande enheter registreras de värnpliktiga, som dit fördelats för utbildning och för mobilisering. Vid inskrivningsexpeditionerna registreras alla värnpliktiga, som äro kyrkobokförda inom vederbörligt inskrivningsområde. Vissa värnpliktiga, som icke kunna tagas i anspråk för utbildning och mobilisering, såsom tillfälligt odugliga till krigstjänst, samvetsömma, de som ha uppskov vid mobilisering samt de som tillhöra äldre vid mobilisering övertaliga årsklasser, registreras endast vid inskrivningsexpeditionen.

Beträffande de föreslagna inskrivnings- och registreringsmyndigheterna hänvisas till närmast föregående avsnitt.

I sina utlåtanden över rullföringsnämndens förslag hava samtliga hörda myndigheter utom länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt, i vissa delar, överståthållarämbetet lämnat förslagets huvudgrunder utan erinran.

Länsstyrelsen i Värmlands län har dock anmärkt, att det kunde ifrågasättas, huruvida inskrivningen kunde hinna genomföras under föreslagen tid med endast en inskrivningsnämnd. För att möjliggöra detta hade rullföringsnämnden föreslagit, att inskrivningsnämnden skulle äga tillgång till två läkare. Detta syntes åtminstone för Värmlands läns vidkommande kunna medföra vissa lokalsvårigheter. Redan för närvarande hade det nämligen klagats över att de lokaler, som kunnat anskaffas för inskrivningsförrättningarna, på flera håll varit otillfredsställande, bland annat av den anledningen, att särskilt läkarrum ej kunnat disponeras. I tidsbesparande syfte syntes det även nödigt att avsevärt minska antalet förrättningsställen. Härav skulle å andra sidan följa vissa olägenheter för de inskrivningsskyldiga, såsom längre och mera tidsödande resor.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har framförallt vänt sig mot förslaget om avskaffande av den nuvarande rullföringsorganisationen och den därmed sammanhängande inskrivningen rullföringsområdesvis.

Beträffande förslaget om inskrivningsområdet såsom enhet för inskrivningsverksamheten har länsstyrelsen anförd:

Länsstyrelsen finner sig icke helt övertygad av de argument, som anförts mot det nuvarande systemet. Svårigheterna att beklåda posterna såsom ordförande och läkare i nämnderna med kvalificerad personal torde sålunda vara överdrivna. Arbetet såsom ordförande i inskrivningsnämnd torde icke vara mera krävande än att detsamma på ett fullt tillfredsställande sätt kan utföras av de i allmänhet pensionerade regementsofficerare, som hittills brukat förordnas till ordförande. Ej heller torde läkarbesiktningen vara mera komplicerad än att densamma kan utföras av vilken militärläkare som helst. Anmärkning för bristande enhetlighet torde möjligen ha kunnat riktas mot nämnderna under den tid bestämmelserna om befrielse från värnpliktstjänstgöring i fredstid på grund av familjeskäl kvarstodo i värnpliktslagen. Genom att dessa bestämmelser borttagits ha förutsättningarna för ett olikformigt arbete väsentligt minskats.

Mot förslaget att göra inskrivningsområdet till enhet i inskrivningsverksamheten kunna däremot allvarliga erinringar riktas.

Enligt förslaget skall inskrivningschefen förbereda inskrivningsnämndens arbete, såsom ordförande leda dess verksamhet samt slutföra arbetet efter förrättningarnas slut. Han får sålunda en mycket dominerande ställning och blir angelägen om att hans cirklar ej rubbas. De båda civila ledamöterna torde få svårt att göra sig gällande. Även de värnpliktigas ställning i förhållande till nämnden kommer härigenom att försvagas.

Under nuvarande förhållanden träffar flertalet värnpliktiga i inskrivningsnämnden en ledamot från sin egen hemtrakt eller dess närhet, vilket inger honom förtroende för nämnden. Detta förhållande, vars psykologiska värde icke bör underskattas, kommer praktiskt taget att försvinna genom de nya bestämmelserna om att endast två civila ledamöter skola utses för hela inskrivningsområdet.

Rullföringsnämnden framhåller själv, att den invändningen kan göras mot det nya systemet, att inskrivningsverksamheten skulle komma att utsträckas under en avsevärd tid. Efter verkställd utredning har emellertid rullföringsnämnden kommit till den uppfattningen, att en den 1 februari påbörjad inskrivningsverksamhet kan av inskrivningsnämnd, gemensam för ett inskrivningsområde, i regel vara avslutad den 15 påföljande mars. Detta antagande bygger på den förutsättningen, att antalet prövade värnpliktiga höjes från det nuvarande medeltalet, 41 per dag, till minst 80 per dag. Detta skulle möjliggöras genom att två läkare skulle tjänstgöra i inskrivningsnämnden i stället för en, som nu är fallet. Även med denna forcering skulle inskrivningarna för nuvarande Västgöta-Bohus inskrivningsområde vara avslutade först den 2 april. Endast om antalet prövade i detta inskrivningsområde höjdes till 100 per dag skulle arbetet kunna avslutas den 20 mars. Länsstyrelsen tvivlar starkt på att dessa beräknade tider kunna hållas med endast en inskrivningsnämnd. Innevarande år påbörjades inskrivningarna den 5 februari och avslutades den 22 mars. Därvid voro fyra vanliga inskrivningsnämnder och fem nämnder för länets sjömanshus i verksamhet. Inskrivningarna vid sjömanshus äro för övrigt icke medräknade i rullföringsnämndens statistik. En enda inskrivningsnämnd förstärkt med en extra läkare skulle alltså enligt rullföringsnämndens mening på normal tid slutföra den inskrivningsverk-

samhet, som för närvarande utföres av nio nämnder. Även om läkarundersökningen göres snabbare, måste emellertid den värnpliktige tillfrågas om sina personliga förhållanden och lämplighet för det ena eller andra vapenslaget och även få tillfälle att framlägga sina önskemål. En alltför hastig handläggning är olämplig både ur försvarsväsendets och den enskildes synpunkter. Med hänsyn till den allt längre gående specialiseringen och tillkomsten av helt nya vapenslag såsom t. ex. pansarvagnsförband är en grundlig undersökning av de värnpliktigas lämplighet nu ännu mera nödvändig än tidigare. Inskrivningsnämndens och i all synnerhet dess ordförandes arbetsbörda skulle dessutom bli mycket stor. Inskrivningarna här i länet ha hittills förrättats förutom i Göteborg å ett tiotal olika orter i länet. Vissa dagar måste alltså reserveras för nämndens resor. Huruvida hänsyn tagits härtill framgår icke av rullföringsnämndens betänkande. Länsstyrelsen anser det osannolikt, att ett tillfredställande arbete kan utföras på normal tid i härvarande inskrivningsområde med en enda inskrivningsnämnd. Enligt länsstyrelsens mening bör en inskrivningsnämnd förordnas för Göteborgs stad och en för den övriga delen av inskrivningsområdet.

Länsstyrelsen har ifrågasatt, huruvida icke förslaget att ersätta de nuvarande inskrivningsrevisionerna med en för hela riket gemensam besvärinstans, kallad inskrivningsrådet, är en alltför stark centralisering.

Vidkommande förslaget om allmän värnpliktsregistrering för inskrivningsområde och partiell värnpliktsregistrering vid truppförbanden samt den föreslagna indragningen av rullföringsexpeditionerna har länsstyrelsen anfört:

Häri genom uppstår den stora olägenheten, att den nuvarande livliga kontakten mellan de värnpliktiga och de militära myndigheterna vid och via rullföringsexpeditionerna i hög grad försvåras. Länsstyrelsen har inhämtat, att Göteborgs stadsrullföringsrådets expedition dagligen får mottaga omkring 50 personbesök och 50 telefonsamtal av värnpliktiga och deras anhöriga. Förfrågningarna gälla en mängd olika med värnpliktstjänstgöringen sammanhängande förhållanden. Antalet personbesök kan vissa dagar stiga till 100 å 150. Det är uppenbart, att dessa möjligheter att göra förfrågningar äro av stor betydelse, såväl för de värnpliktiga som för deras anhöriga. En koncentring av all värnpliktsregistrering till I 17 i Uddevalla skulle praktiskt taget omöjliggöra för de värnpliktiga i Göteborg att personligen inhämta önskade upplysningar. Härvid är att märka, att de värnpliktiga i Göteborg äro betydligt flera till antalet än de värnpliktiga i den övriga delen av inskrivningsområdet. Den förtroendefulla kontakten mellan de värnpliktiga och de militära myndigheterna å rullföringsexpeditionerna är en faktor, som är av betydelse för befolkningens försvarsintresse. Försvarets popularitet hos folket har tidigare varit ganska låg och har först under nu rådande allvarliga tider blivit högre. Anordningar, som äro ägnade att minska denna popularitet, böra icke vidtagas utan tvingande skäl.

En annan faktor, som man bör taga hänsyn till i detta sammanhang, är luftskyddet. En koncentring av värnpliktsregistreringen till inskrivningsområdets expedition med dess förläggning i ett infanteriregementes kaserner är uppenbarligen mycket olämplig ur luftskyddssynpunkt. Kaserner äro givetvis begärliga mål för ett fientligt luftvapen. Det nuvarande systemet med värnpliktsregistren fördelade på ett flertal rullföringsexpeditioner, som icke äro förlagda i militära byggnader, är med hänsyn till luftskyddet vida bättre än det föreslagna, som skulle kunna bringas i kaos genom ett enda luftanfall.

Länsstyrelsen har slutligen anfört:

Länsstyrelsen anser förslaget icke vara till alla delar genomtänkt. Tendenserna i förslaget med den starka maktkoncentrationen hos inskrivningschefen och försvagningen av lekmannelementet, den summariska och maskinmässiga inskrivningen och registreringen av de värnpliktiga samt den stora kringkärningen av den värnpliktige medborgarens intressesfär stå över huvud taget icke i god överensstämmelse med den demokratiska åskådningen i vårt land, som bygger på förtroendefull samverkan mellan myndigheter och enskilda och ett starkt skydd för den enskilde medborgarens rättigheter och intressen.

I varje fall synes det mindre lämpligt att under nuvarande allvarliga och utrikespolitiskt labila tider brådstörtat genomföra en reform, vars nackdelar äro påtagliga och vars fördelar äro starkt diskutabla. Det nuvarande systemet har fungerat tyst, smidigt och effektivt. Länsstyrelsen anser, att det nya systemet först försöksvis bör provas inom ett inskrivningsområde, så att praktisk erfarenhet kan vinnas. Att omedelbart införa det nya systemet i hela landet kan framkalla komplikationer, som det just nu är angeläget att undvika. Försvarsväsendets effektivitet bör för närvarande hållas på toppunkten och icke i minsta mån äventyras genom reformer, som icke äro oundgängligen nödvändiga och som mycket väl kunna anstå till dess lugnare förhållanden inträtt.

Även länsstyrelsen i *Kopparbergs län* har uttalat, att det syntes som om det civila inflytandet vid inskrivningsärendenas avgörande och kravet på orskänedom alltför mycket trängts i bakgrunden.

Överståthållarämbetet har yttrat, att rullföringsnämndens förslag, i vad avsåge inrättandet av ett gemensamt inskrivningsväsende för marinen och övriga försvarsgrenar samt upphävandet av inskrivningsområdenas indelning i rullföringsområden, komme att medföra betydande organisatoriska fördelar. Likaså måste det anses välbetänkt, att cheferna för infanteriregementena befriades från det omfattande arbetet med inskrivningsärendena och att detta arbete ålades andra militära befattningshavare.

Ämbetet ansåg emellertid den kontroll, som genom inskrivningsrevisionen ägde rum ifråga om inskrivningsnämndernas verksamhet i allmänhet, böra bibehållas. Erfarenheten syntes giva vid handen, att denna kontroll vore av icke ringa praktisk betydelse. Likaså måste revisionen på grund av sin sammansättning anses bättre lämpad än inskrivningsnämnd att besluta angående samvetsömna och angående uppskov.

Inrättandet av en central besvärmyndighet skulle ofrånkomligen befrämja ett enhetligt bedömande av inskrivningsmålen. Å andra sidan kunde man icke bortse från att en central myndighet, när det — såsom ofta vore fallet i inskrivningsmål — gällde prövning av de värnpliktigas personliga förhållanden, måste anses mindre väl rustad än inskrivningsrevisionen, eftersom den centrala myndigheten aldrig kunde äga den personkänedom eller få den nära kontakt med de föreliggande spörsmålen, som vore möjligt för inskrivningsrevisionen. Särskilt i ärenden om samvetsömna vore det uppenbarligen av allra största vikt, att prövningen icke inskränktes till en formell granskning av innehållet i föreliggande intyg, utan den beslutande myndigheten måste även vara i stånd att värdesätta de olika intygen med hänsyn till deras tillförlitlighet.

På nu anförda skäl ansågo sig ämbetet icke kunna biträda förslaget om inskrivningsrevisionens avskaffande. Däremot hade ämbetet ingenting att erinra mot att de ärenden rörande uttagning och tilldelning av värnpliktiga, som nu åvila revisionen, i stället tilldelades inskrivningsnämnd.

Ämbetet ville vidare förorda en sådan ändring av inskrivningsförordningen, att det bleve möjligt för inskrivningsnämnd och inskrivningsrevision att delvis arbeta parallellt.

Departements-
chefen

Det av rullföringsnämnden framlagda förslaget innebär en fullständig omläggning av det nuvarande inskrivnings- och redovisningssystemet. Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen, har länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i sitt yttrande över förslaget ifrågasatt, huruvida en så genomgripande omorganisation borde äga rum under nuvarande utrikespolitiskt labila tider. Då även jag hyser den bestämda uppfattningen, att försvarsväsendets effektivitet i rådande läge icke får äventyras, är det mig angeläget att klarlägga det av länsstyrelsen sålunda väckta spörsmålet.

Vid bedömandet av förevarande fråga bör man uppmärksamma, att värnpliktsregistreringen av personal, som vid mobilisering skall ingå i de krigsorganiserade förbanden, under beredskapstiden successivt övertagits av vederbörande förband. En omorganisation i den riktning rullföringsnämnden föreslagit kommer alltså i själva verket ej att i detta avseende innebära någon egentlig ändring utan blott en fixering av nu rådande förhållanden. Den personal, vars redovisning nu i sin helhet omhänderhaves av rullföringsbefälhavarna, är ej avsedd att tagas i anspråk förrän i ett senare skede, för att ersätta förluster och för liknande ändamål. Redovisningen av denna personal avses nu överflyttad från inskrivningsområdets olika rullföringsexpeditioner till en expedition. Varken i ena eller andra hänseendet synes omläggningen av systemet kunna medföra någon våda för krigsberedskapen.

Samma länsstyrelse har framfört tanken att försöksvis pröva det nya systemet inom ett enda inskrivningsområde. Det kunde även ifrågasättas att till en början genomföra det nya systemet vid ett truppslag eller en försvarsgren. Det kan emellertid befaras, att genomförandet av en begränsad försöksorganisation efter någon av dessa linjer skulle vara förenat med betydande tekniska svårigheter. I den mån rullföringsnämndens förslag befinnes sakligt grundat, bör det därför enligt min mening såvitt möjligt genomföras samtidigt för alla delar av landet.

I detta sammanhang anser jag mig även böra framhålla, att svårigheterna under den vid varje omorganisation ömtåliga övergångsperioden i förevarande fall torde kunna avsevärt begränsas genom utnyttjande av den nuvarande personalen inom rullförings- och redovisningsväsendet.

Då jag nu ingår på ett bedömande av rullföringsnämndens förslag, vill jag till en början erinra om att Kungl. Maj:t och riksdagen redan godtagit principen om registrering av de värnpliktiga vid truppförbanden. Vad rullföringsnämnden anført i denna del har stärkt mig i min övertygelse om lämpligheten av en sådan anordning. Truppförbandsregistreringen synes emellertid böra

kompletteras med en territoriell registrering. Att detta är nödvändigt framgår redan av den omständigheten, att folkbokföringsmyndigheterna och andra myndigheter, som ju ej alltid på förhand kunna ha vetskap om vid vilket truppförband en värnpliktig är registrerad, måste kunna i värnpliktsärenden vända sig till en viss bestämd registreringsmyndighet beträffande alla inom ett visst område bosatta värnpliktiga. Den territoriella registreringen har emellertid, såsom rullföringsnämnden anført, även andra viktigare funktioner. Rullföringsnämnden synes mig ha förebragt starka skäl för att den territoriella registreringen skall förläggas till inskrivningsområdenas expeditioner. Mot nämndens förslag i detta avseende talar egentligen endast den omständigheten, att indragningen av rullföringsexpeditionerna skulle medföra försämrade möjligheter för de värnpliktiga att komma i förbindelse med registreringsmyndigheterna. Denna olägenhet får dock ej överdrivas. De värnpliktiga själva, som ju ha kännedom om vid vilket truppförband de äro registrerade, kunna vända sig direkt till sitt förband med eventuella förfrågningar och anmälningar. Olägenheten skulle huvudsakligen bliva kännbar i de större städer, i vilka för närvarande finnas rullföringsexpeditioner men ej infanteriregementen. De maskinella hjälpmedel, som äro avsedda att ställas till registreringsmyndigheternas förfogande, komma emellertid att väsentligt underlätta myndigheternas möjlighet att till de värnpliktiga utsända anvisningar och andra meddelanden. Vid sådant förhållande kan den nuvarande frekvensen av rådfrågning i värnpliktsärenden väntas nedgå. Även om indragningen av rullföringsexpeditionerna skulle medföra någon olägenhet i förevarande avseende, synes denna omständighet dock ej kunna tillmätas avgörande betydelse.

Vad beträffar möjligheten till rekonstruktion av förstörda värnpliktsregister, synes den föreslagna organisationen erbjuda fördelar framför den nuvarande. De värnpliktiga skola ju registreras ej blott vid sina truppförband utan även i inskrivningsexpeditionen. Beträffande infanteriregementena, dit ju inskrivningsexpeditionerna skulle bliva förlagda, avses dock regementenas truppförbandsregister skola förvaras på samma plats som inskrivningsområdets territoriella register. Emellertid är det enligt förslaget avsett, att avtryck av truppförbandsregistren skola förvaras på ännu ett ställe. Såsom jag i inledningen till mitt anförande berört, har Kungl. Maj:t vidtagit anstalter för ordnande vid försvarsväsendet av en central hålkortsanläggning. Avtryck av truppförbandsregistren skola samlas vid denna central. Då värnpliktsregistren eller avtryck därav således skola förvaras på minst två och i vissa fall tre platser, synes mig någon berättigad anmärkning mot det föreslagna systemet ej kunna ur luftskyddssynpunkt framställas.

Såsom rullföringsnämnden anført, synes ett väsentligt skäl till att inskrivningsverksamheten utföres särskilt för varje rullföringsområde vara, att inskrivningsområdet är i registreringshänseende indelat i rullföringsområden. Därest den territoriella registreringen flyttas från rullföringsexpeditionerna till inskrivningsexpeditionerna, finnes enligt min uppfattning ej något skäl

för bibehållande av indelningen i rullföringsområden med hänsyn till inskrivningsverksamheten. Därmed är i och för sig ej sagt, att inskrivningen inom ett inskrivningsområde skulle utföras av en enda inskrivningsnämnd. En dylik enhetlighet synes mig dock innebära sådana fördelar, att den bör eftersträvas. Rullföringsnämnden har beräknat, att en inskrivningsnämnd, som biträdades av två läkare, skulle kunna hinna pröva i medeltal minst 80 upp till 100 värnpliktiga per förrättningsdag. Förutsatt att varje inskrivningsnämnd till sitt biträde erhåller två läkare, varmed man även enligt min mening bör räkna, skulle inskrivningsverksamheten, om den bedreves av endast en nämnd inom varje inskrivningsområde och påbörjades den 1 februari, i flertalet av inskrivningsområdena hinna slutföras omkring den 15 mars. Rullföringsnämnden har härvid uppenbarligen utgått från att läkarundersökningen är det mest tidskrävande momentet vid inskrivningarna. Även om försiktigheten skulle bjuda att räkna med ett något mindre antal prövade värnpliktiga per dag än rullföringsnämnden gjort, torde man dock ur nämndens utredning kunna utläsa, att inskrivningen i det stora flertalet inskrivningsområden bör kunna bedrivas med endast en inskrivningsnämnd. Med hänsyn till betydelsen av att inskrivningarna slutföras inom relativt kort tid bör likväl finnas möjlighet att i folkrika inskrivningsområden tillsätta flera inskrivningsnämnder. Härigenom torde kunna tillgodoses även vissa av de av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anförda synpunkterna.

Inskrivningsnämnd bör enligt min mening framdeles liksom nu bestå av en militär ledamot och i regel två civila. Det torde knappast vara att befara, att de civila ledamöternas inflytande vid fattande av beslut kommer att bliva mindre därigenom, att antalet inskrivningsnämnder reduceras och inskrivningschefen ingår som ordförande i nämnden. Beträffande sättet för utseende av de civila ledamöterna återkommer jag i samband med specialmotiveringen till den föreslagna 11 § i värnpliktslagen.

Den föreslagna organisationen av nämnden och dess biträdande personal torde medföra något ökade behov av utrymme vid inskrivningsförrättning. Överstigliga hinder för anskaffande av lämpliga lokaler torde dock ej föreligga.

Då, såsom rullföringsnämnden anført, inskrivningsrevisionens allmänt kontrollerande verksamhet lär vara av synnerligen ringa betydelse samt dess uppgifter med avseende å uttagning och tilldelning lämpligen kunna övertagas av inskrivningsnämnden, anser jag, att den högre instansen bör upptaga endast besvärsmål. Härmed har jag dock icke tagit ståndpunkt till frågan om behandlingen av ärenden angående samvetsömma värnpliktiga, vilken såsom ovan nämnts hänskjutits till utredning av särskilt tillkallade sakkunniga. Med hänsyn till kravet på enhetlighet i överordnade myndigheters avgöranden delar jag rullföringsnämndens uppfattning, att besvärinstansen bör vara gemensam för hela landet. Till besvärinstansens sammansättning återkommer jag i samband med specialmotiveringen till den föreslagna 22 § i värnpliktslagen.

Jag ansluter mig till fullo till rullföringsnämndens synpunkter beträffande avskaffande av marinens särskilda inskrivnings- och registreringsväsende.

De riktlinjer rullföringsnämnden angivit beträffande organisationen av inskrivnings- och registreringsmyndigheterna i övrigt finner jag vara väl grundade.

På grund av det anförda tillstyrker jag rullföringsnämndens förslag till grunder för inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen.

De personalfrågor, som sammanhånga med övergången till det nya systemet för de värnpliktigas inskrivning och redovisning, äro för närvarande föremål för utredning inom rullföringsnämnden. Sedan förslag i ärendet inkommit, torde dessa frågor snarast böra upptagas till övervägande.

Specialmotivering.

Vissa bestämmelser i den nu gällande värnpliktslagen sakna motsvarighet i den föreslagna.

Sålunda hava av skäl, som angivits i det föregående, alla bestämmelser, som hava avseende å skillnaden mellan beväring och landstorm, utgått.

Undantagsstadgandet i nuvarande § 2 beträffande inträdet i värnpliktsåldern för den som förvärvar svenskt medborgarskap det år han fyller 20 år eller senare har ansetts böra ersättas med en särbestämmelse om framflyttning av tiden för inskrivningsskyldigheten. Denna särbestämmelse har erhållit sin plats i den föreslagna 14 §. I sak sker härigenom ingen verklig ändring.

Bestämmelsen i gällande § 7 om indelning av de till krigstjänst dugliga värnpliktiga i vapenföra och icke vapenföra samt däremot svarande uttagning till linjetjänst och handräckningstjänst har utgått i förslaget. En sådan uttagning har ansetts utgöra hinder för en ändamålsenlig användning av de s. k. icke vapenföra. Vissa psykologiska skäl synas också tala emot att vid inskrivningen särskilt uttaga vissa värnpliktiga till handräckningstjänst. Erforderlig grund för ett hänsynstagande till dessa värnpliktigas kroppsbekaffenhet erhålles genom indelningen i besiktningsgrupper.

Vissa bestämmelser i den gällande lagen hava ansetts obehöfliga och därför uteslutits i förslaget. Här åsyftas §§ 9, 31, 36 mom. 4 och § 50. I § 9 stadgas, att värnpliktig, som är i annans tjänst eller arbete, ej av arbetsgivaren får hindras att inställa sig till inskrivning eller tjänstgöring eller att fullgöra annan i värnpliktslagen föreskriven skyldighet. Detta stadgande är självklart och torde under nuvarande förhållanden, i synnerhet som det icke är förenat med något straffbud, kunna utgå. I §§ 31 och 36 mom. 4 givas bestämmelser om när värnpliktig är underkastad strafflagen för krigsmakten. Bestämmelserna innehålla endast hänvisningar till strafflagen för krigsmakten, och dessa hänvisningar torde icke vara erforderliga. I § 50 stadgas, att värnpliktslagen icke får ändras eller upphävas utan Konungs och riksdags sammanstående beslut. Vad sålunda föreskrivits torde gälla utan uttryckligt stadgande och innefattas för övrigt i § 80 andra stycket i regeringsformen.

Innan jag ingår på de särskilda bestämmelserna i värnpliktslagen, vill jag nämna, att *ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben* i sitt yttrande över rullföringsnämndens förslag framhållit svårigheten att överblicka, vilka befogenheter som lämpligen böra överflyttas till den blivande centralmyndigheten för inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen. Med hänsyn härtill borde de befogenheter, som i 6, 8, 11 och 12 §§ i rullföringsnämndens förslag tillagts Kungl. Maj:t, kunna delegeras till den myndighet Kungl. Maj:t bestämde. För min del kan jag emellertid icke finna, att behov av en så vidsträckt delegationsrätt föreligger.

Med avseende å de särskilda paragraferna i lagförslaget torde jag få lämna följande redogörelse. Till ledning vid jämförelse mellan förslaget och den gällande lagen har invid varje paragraf i förslaget, som har motsvarighet i den gällande lagen, inom parentes hänvisats till gällande bestämmelser.

I k a p.

Grundläggande bestämmelser om värnpliktt.

1 § (§ 1).

Beträffande skälen för höjning av värnpliktsåldern till 47 år hänvisas till vad i det föregående anförts.

Begreppet värnpliktig i den föreslagna lagen omfattar varje man i åldern 20—47 år, även om han är fast anställd vid krigsmakten. Vissa bestämmelser i värnpliktslagen, såsom beträffande tjänstgöringstid, äro självfallet icke tillämpliga på fast anställd personal. Andra bestämmelser åter, såsom stadgandena om inskrivning och redovisning, böra enligt rullföringsnämndens av mig delade uppfattning äga tillämpning även beträffande sådan personal. I 47 § har föreslagits, att Konungen må föreskriva, vilka stadganden som ej skola tillämpas å bland andra fast anställda.

2 § (§ 6 mom. 5).

I denna paragraf givas undantagsbestämmelser beträffande värnpliktsåldern.

Det har ansetts i hög grad befördra enkelhet och reda i redovisningsavseende, om man registrerar den vid krigsmakten fast anställda personalen efter samma grunder som värnpliktiga i övrigt. I enlighet härmed bör all sådan personal inskrivas, även om anställning vinnes, innan vederbörande uppnått den i 1 § bestämda värnpliktsåldern. Som det knappast finnes anledning att göra skillnad mellan underåriga fast anställda och sådana underåriga, som anmält sig till inskrivning i förtid, ha jämväl underåriga fast anställda i förslaget hänförs till de värnpliktiga. Detta har särskild betydelse för det fall, att någon avgår från fast anställning, innan han uppnått tjugu års ålder.

Vid krig eller krigsfara är det av vikt, att inkallade värnpliktiga, även om de uppnått övre gränsen av värnpliktsåldern, kvarstå i sina förband, så länge det är av nöden. En bestämmelse av detta innehåll har lämnats i andra stycket. Denna bestämmelse kan sägas i viss mån motsvara § 3 mom. 1 andra

stycket i den gällande lagen. Där stadgas, att inkallad beväringssman i krig kvarstår som sådan så länge behovet kräver. Det är att märka, att man vid den tidpunkt då detta stadgande tillkom knappast räknade med andra krigsorganiserade förband än de som bestodo av beväringssmanskap.

3 § (§ 4, § 16 mom. 3).

I denna paragraf äro bestämmelserna i gällande § 4 och § 16 mom. 3 sammanförda. I sistnämnda stadgande angivet förhållande synes icke behöva utsägas i en särbestämmelse, då det torde vara självklart, att den som är oduglig till krigstjänst skall frikallas, även om odugligheten uppkommer först sedan han inskrivits.

Genom att framför uttrycket »kroppslig svaghet» införts ordet »bestående» har tydligare utmärkts, att odugligheten till krigstjänst skall vara av varaktig natur för att grunda frikallelse från värnplikt. I detta avseende innebär formuleringen en återgång till ett tidigare begagnat uttryckssätt.

Formuleringen »skall frikallas» ger vid handen, att den som är oduglig till krigstjänst ändå är skyldig att iakttaga alla för värnpliktiga gällande regler, till dess han blivit frikallad. Vissa bestämmelser, såsom 35 och 38 §§, äro tillämpliga även å frikallade.

I sista stycket har införts ett stadgande, avsett att, i enlighet med vad för närvarande visat sig erforderligt, möjliggöra en förnyad prövning av dem som en gång frikallats från värnpliktens fullgörande. Som sista stycket ej utan uttryckligt stadgande torde vara tillämpligt å värnpliktiga, som frikallats före nya lagens ikraftträdande, har bland övergångsbestämmelserna intagits ett stadgande av innehåll att sista stycket i förevarande paragraf skall äga tillämpning även å värnpliktiga, som på grund av oduglighet till krigstjänst frikallats jämlikt äldre lag.

4 § (§ 16 mom. 1 och 2).

Det slag av uppskov — uppskov med inskrivning — varom stadgas i nuvarande § 16 mom. 1 och 2, har ansetts olämpligt, emedan det för folkbokföringsmyndigheterna försvårar redovisningen av de inskrivningsskyldiga. Har någon en gång av nämnda myndigheter redovisats såsom inskrivningsskyldig, bör han, om han ej enligt 3 § skall frikallas från värnpliktens fullgörande, framdeles redovisas av den militära registreringsmyndigheten.

Förutsättningarna för tillfällig befrielse från tjänstgöringsskyldighet hava något omredigerats men innebära ingen saklig ändring. Andra stycket syftar på sådana värnpliktiga, som visserligen i och för sig äro krigsdugliga men beträffande vilka man vid läkarundersökningen finner, att de komma att bliva bättre användbara, om de få »stå på tillväxt» ett eller annat år. För de värnpliktiga som avses i första stycket har icke stadgats någon tidsbegränsning för slutligt bestämmande av deras krigsduglighet, eftersom en sådan tidsbegränsning torde hava mycket ringa praktiskt värde. Däremot synas de som befriats jämlikt andra stycket med fog kunna göra anspråk på att icke få

avgörandet uppskjutet alltför länge. Med hänsyn härtill har här en ganska snäv tidsbegränsning föreslagits.

I detta sammanhang må även beröras frågan om anordnande av specialundersökningar av vissa inskrivningsskyldiga m. m. Denna fråga upptogs till behandling av arméförvaltningen i dess medelsframställning för budgetåret 1941/42. Arméförvaltningen hemställde då, att åtgärder måtte vidtagas i ändamål att bemyndiga inskrivnings- och truppförbandsläkare att till militära eller civila sjukvårdsanstalter, som härför ägde förutsättningar, för närmare undersökning eller behandling på statsverkets bekostnad — där så ansåges vara lämpligt — hänvisa inskrivningsskyldiga eller inskrivna värnpliktiga, vilka förklarats tillfälligt odugliga till krigstjänst. I innevarande års statsverksproposition uttalade jag, att jag funne arméförvaltningens förslag innefatta beaktansvärda synpunkter för åstadkommande av ett noggrannare bedömande av de inskrivningsskyldigas duglighet för militärtjänst. Ett genomförande av förslaget syntes mig emellertid komma att medföra konsekvenser i fråga om inskrivningsförfarandet över huvud, vilka lämpligen borde upptagas till bedömande först i samband med en revidering av värnpliktslagen.

I sin medelsframställning för budgetåret 1942/43 har arméförvaltningen ånyo upptagit berörda fråga. Rullföringsnämnden, som efter remiss avgivit yttrande i ärendet, har under hänvisning till sitt förslag till ny värnpliktslag uttalat, att om detta genomfördes något hinder ur inskrivningssynpunkt mot att bifalla arméförvaltningens förslag icke komme att föreligga, varför medelsframställningen tillstyrktes.

Jag har här endast velat erinra om vad sålunda förekommit. Till arméförvaltningens anslagsäskande i förevarande avseende återkommer jag i annat sammanhang.

5 § (§ 16 mom. 4 och 5).

Rullföringsnämnden, som i denna paragraf endast upptagit punkterna a) — c), har som skäl till ändringarna av de nuvarande bestämmelserna anfört följande.

Under den inom rullföringsnämnden verkställda utredningen beträffande de i denna paragraf upptagna bestämmelserna hade under hänvisning till rådande läge framhållits, att varje svensk medborgare, som är duglig till krigstjänst, också bör meddelas den utbildning, som gör honom användbar för rikets försvar. Ur denna synpunkt borde icke befrielse medgivas i annat fall än då militärtjänst fullgjorts i utlandet. I varje fall borde åldersgränserna för befrielse väsentligt höjas. Å andra sidan hade gjorts gällande, att fullgörande av första tjänstgöring vid relativt hög ålder skulle vara förenat med högst väsentliga olägenheter för den enskilde utan att bereda försvaret något tillskott av värde. Det skulle vidare vara svårt att fixera den åldersgräns, över vilken befrielse från tjänstgöring lämpligen skulle kunna medgivas. Ytterligare har framhållits, att befrielse icke borde medgivas från varje i nuvarande § 27 föreskriven tjänstgöring, då ju även äldre årsklasser kunde bliva underkastade tjänstgöringsskyldighet. Det borde därför i varje särskilt fall avgöras, i vilken omfattning befrielse lämpligen borde medgivas. Vad slutligen

anginge frågan om befrielse på grund av militärtjänst i utlandet, borde ej givas en generell regel.

Enligt rullföringsnämndens uppfattning läte det sig icke göra att med beaktande av de nu anförda synpunkterna i värnpliktslagen lämna bestämda föreskrifter om förutsättningarna för befrielse från värnpliktstjänstgöring. Avgörande torde därför böra träffas i varje särskilt fall, varvid åt tillämpningen borde överlämnas att efter hand få fram vissa regler. Då antalet befrielseärenden av ifrågavarande art vore ganska begränsat, hade det syntts lämpligt, att Kungl. Maj:t tillades befogenhet att bestämma om befrielse. Åldersgränsen för rätt till befrielse på grund av långvarig vistelse utom riket hade ansetts böra höjas till 30 år.

Bestämmelsen i nuvarande § 16 mom. 5 hade med hänsyn bland annat till de värnpliktigas väsentligt ökade ekonomiska förmåner ansetts kunna utgå.

Ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben har ansett, att befrielse från tjänstgöring enligt 28 § principiellt icke borde kunna medgivas.

Chefen för flygvapnet har i sitt utlåtande över rullföringsnämndens förslag ansett lämpligt, att en regel motsvarande nuvarande § 16 mom. 5 inginge i den nya lagen, eftersom fall kunde inträffa, då befrielse vore ofrånkomlig.

Jag delar chefens för flygvapnet mening men ansluter mig i övrigt till vad rullföringsnämnden föreslagit. Till den av rullföringsnämnden föreslagna paragrafen har därför fogats en ny punkt av innehåll, att Kungl. Maj:t må besluta om befrielse från värnpliktstjänstgöring även i andra fall än de särskilt uppräknade, då synnerliga skäl därtill föreligga.

Den sålunda föreslagna lydelsen medgiver möjlighet till befrielse även från tjänstgöring enligt 28 §. För min del anser jag, att en sådan möjlighet bör lämnas öppen, då ju även i nuvarande läge kunna tänkas fall, då befrielse bör äga rum. Att märka är, att den värnpliktige ej har någon rättighet att bli befriad.

Enligt den föreslagna bestämmelsen kan befrielse meddelas helt eller delvis. Kungl. Maj:t kan alltså föreskriva, att en person, som kommit till mogen ålder, skall befrias exempelvis från första tjänstgöring men vara skyldig fullgöra repetitionsövningar eller dylikt.

6 § (§ 25 mom. 1 och 2, § 19 mom 1 g).

Beträffande tilldelningen till truppslag m. m. har det ansetts tillfyllest att endast angiva, vilken tilldelning som skall äga rum, och att Konungen må bestämma grunderna härför.

Beträffande uttagning av värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning har *försvarsutredningen* anfört:

Det av utredningen framlagda förslaget om uttagning av vissa värnpliktiga till officers- eller underofficersutbildning är givetvis en i deras liv djupt ingripande åtgärd, som bör vinna reglering i värnpliktslagen och icke blott i en med stöd av denna utfärdad administrativ författning. Det grundläggande stadgandet om denna uttagning torde böra hava sin plats i förevarande paragraf. Vidare synes i detta lagrum böra upptagas en bestämmelse rörande de omständigheter, på grund av vilka en eljest för sådan utbildning lämpad värn-

pliktig må kunna fritagas därifrån. Det ligger i sakens natur, att den värnpliktige i ett sådant fall måste kunna åberopa synnerligen starka skäl. Endast för det fall, att undergående av officers- eller underofficersutbildning skulle för honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga medföra särskilt svåra olägenheter, bör han ej uttagas för sådan utbildning.

Chefen för armén har i sitt yttrande över försvarsutredningens förslag ifrågasatt, huruvida icke sista meningen i paragrafen med den formulering den erhållit kunde leda till att värnpliktiga utan tillräckligt vägande skäl undandrogenes från uttagning till officers- eller underofficersutbildning. Med hänsyn härtill syntes befogat att något skärpa förutsättningarna för befrielse. I anslutning härtill har föreslagits, att sista meningen skulle erhålla följande lydelse:

Värnpliktig, som avses bliva uttagen för utbildning till officer eller underofficer vid armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet må endast i undantagsfall och då synnerliga skäl föreligga medgivas befrielse från sådan uttagning enligt vad Konungen närmare förordnar.

Bestämmelsen om befrielse från uttagning till officers- eller underofficersutbildning bör enligt min mening givas sådan avfattning, att den utan kompletterande bestämmelser av Kungl. Maj:t kan tillämpas. Det torde för övrigt knappast vara möjligt att uttömmande uppräknat alla de skäl, som kunna föranleda befrielse. Vid sådant förhållande kunde en av Kungl. Maj:t utfärdad tillämpningsföreskrift ej givas annat än ett allmänt innehåll. Eftersom den av *chefen för armén* föreslagna lydelsen av sista meningen, om man bortser från den föreslagna rätten för Kungl. Maj:t att utfärda tillämpningsföreskrifter, knappast torde vara ägnad att ytterligare skärpa villkoren för befrielse samt den av försvarsutredningen föreslagna lydelsen i formellt avseende synes vara att föredraga, förordar jag, att sistnämnda lydelse bibehålles.

Stadgandena i de två första meningarna i sista stycket ha ej någon direkt motsvarighet i gällande värnpliktslag. Däremot återfinnas liknande bestämmelser i inskrivningsförordningen. Då dessa bestämmelser äro av grundläggande betydelse för de värnpliktigas tilldelning och uttagning, ha de ansetts böra få sin plats i värnpliktslagen.

7 § (§ 33 mom. 1 a och b).

Vissa värnpliktiga, vilka på grund av utbildning och användbarhet lämpligen böra fördelas genom central myndighets försorg, tilldelas vid inskrivningen förband efter direktiv av den centrala myndigheten. Övriga värnpliktiga tilldelas vid inskrivningen ej förband.

Den tilldelning till förband, som verkställes vid inskrivningen, måste själfallet kunna ändras, där så erfordras. Från den särskilda värnpliktsgrupp, som tilldelats förband, böra sådana värnpliktiga kunna avskiljas, som under utbildningen eller därefter visa sig icke hava erforderliga förutsättningar för en dylik särställning, under det att andra lämpligen böra tillföras denna grupp. Detta sker genom förändrad tilldelning, i fall som i 12 § omförmäles genom inskrivningsmyndighets försorg och eljest enligt bestämmelsen i 7 §.

Den gällande § 25 mom. 3 har ej motsvarighet i förslaget. Det synes vara självklart, att värnpliktig är skyldig tjänstgöra vid det truppslag och i den tjänst, som han blivit tilldelad. Vad som är av intresse i detta stadgande är bestämmelsen om att ändring ej må ske, om det leder till ändrad tjänstgöringstid. Någon motsvarande bestämmelse har ej införts i den nya lagen, då ju tjänstgöringstiden avses bliva lika för alla truppslag och försvarsgrenar.

II kap.

Om de värnpliktigas inskrivning och redovisning.

8 § (§§ 10, 11, 18).

I den allmänna motiveringen har förutsatts såsom regel, att endast en inskrivningsnämnd skall finnas för varje inskrivningsområde. Såsom motive-ring till andra meningen i denna paragraf har *rullföringsnämnden* anfört, att det, med hänsyn till att inom Stockholms inskrivningsområde vore bosatt ett ojämförligt mycket större antal värnpliktiga än i andra inskrivningsområden, syntes lämpligt bereda möjlighet att inom inskrivningsområde verkställa inskrivning med användning av två eller flera inskrivningsnämnder.

I det föregående har anmärkts, att *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* för sitt läns vidkommande uttalat farhågor för att inskrivningen skulle draga alltför långt ut på tiden, om den utfördes av endast en inskrivningsnämnd. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har i sitt yttrande över förslaget ansett, att möjligheten att för större inskrivningsområde utse mera än en inskrivningsnämnd borde utnyttjas icke endast såsom i rullföringsnämndens motive-ring antytts inom Stockholms inskrivningsområde utan även inom andra områden med så stor ytvidd att inskrivningsförrättningen, resor inräknade, eljest icke kunde medhinnas inom skälig tid.

I anledning av dessa yttranden anser jag mig böra här anmärka, att möjligheten att tillsätta flera inskrivningsnämnder inom ett inskrivningsområde ej är i lagtexten inskränkt och att denna möjlighet kan begagnas i varje fall, då det kan finnas nödigt.

9 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i gällande lag, torde icke tarva någon närmare motivering.

10 § (§ 21).

Enligt gällande lag, § 22 b), skola inskrivningsnämnds beslut, beträffande vilka förekommit skiljaktiga meningar, underkastas fullständig prövning av inskrivningsrevisionen, även om besvär ej anförts. Det har ej ansetts nödigt, att en motsvarande bestämmelse intages i den nya lagen. Därest den värnpliktige, som varit föremål för ett beslut, varom ledamöterna i nämnden ej kunnat ena sig, är tillfreds med beslutet, synes ej finnas anledning att underställa beslutet högre myndighets prövning. Inskrivningsrådet har därför föreslagits skola upptaga endast besvärärenden.

11 § (§ 18).

Rullföringsnämnden har föreslagit, att inskrivningsnämnden skall bestå av inskrivningschefen såsom ordförande samt två inom inskrivningsområdet bosatta icke militära personer, vilka jämte suppleanter skola utses av länsstyrelsen i det län, vartill området eller största delen därav hör.

Som skäl till ändringen beträffande tillsättandet av de civila ledamöterna har rullföringsnämnden anfört:

Ändringen har främst vidtagits i syfte att giva åt inskrivningsnämndens arbete erforderlig stadga och säkerhet, då därigenom växlingar i inskrivningsnämndens sammansättning under pågående förrättningar undvikas. Då förslaget dessutom förutsätter, att inskrivningsnämnden skall sammanträda efter avslutade förrättningar för arbetets slutförande ävensom eljest, då så erfordras, behöves en fast sammansättning.

Beträffande inskrivningsnämnds sammansättning har *länsstyrelsen i Malmöhus län* i sitt yttrande anfört:

Mot den föreslagna organisationen med en inskrivningsnämnd för varje inskrivningsområde och en för hela riket gemensam besvärinstans, inskrivningsrådet, kan invändas, att den ej i samma utsträckning som hittills tillförsäkrar nämnderna och besvärinstansen erforderlig personalkännedom, vad de inskrivningsskyldiga angår. Säkerligen skulle det vara till fördel om i varje fall inskrivningsnämnderna fingo en sådan sammansättning, att vid inskrivningarna kravet på personkännedom i de olika orterna inom inskrivningsområdet bleve bättre tillgodosett än som enligt förslaget är avsett.

Liknande synpunkter ha uttalats av *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län* samt *Kopparbergs län*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har ansett angeläget, att om i ett inskrivningsområde ingå flera länsdelar, länet med den mindre i inskrivningsområdet ingående delen tillförsäkras något medinflytande beträffande tillsättandet av de civila ledamöterna i nämnden.

Från några håll ha erinringar gjorts mot den av rullföringsnämnden föreslagna anordningen, att civila ledamöter i inskrivningsnämnd skola utses av vederbörande länsstyrelse och ej såsom tidigare av landstinget. *Överståthållarämbetet* har härutinnan framhållit, att man icke kunde bortse från att närvaron i inskrivningsnämnderna av personer, som utsetts av kommunalrepresentationer, i hög grad bidragit till att förlåna nämnderna allmänhetens förtroende. Med hänsyn till vikten av att detta förtroende för framtiden kvarstode orubbat, ville ämbetet för sin del förorda, att den nuvarande ordningen för utseende av icke militära ledamöter bibehölles.

I samma riktning har *svenska landstingsförbundet* yttrat sig. Förbundet hade svårt att finna, att inskrivningsnämndens fasthet och stadga hade något samband med det organ, som utsåge densamma. Det syntes förbundet även ur principiell synpunkt vara riktigast att bibehålla landstinget som valkollegium. Bestämmelsen om två icke militära ledamöter i inskrivningsnämnd syntes förbundet vara ett uttryck för den självstyrelseprincip, på vilken vårt demokratiska samhälle vilade. Det syntes då naturligtast, att rätten att utse dessa ledamöter tillkomme ett genom direkta val utsett kommunalt organ.

Skulle däremot av andra och mera övertygande skäl än de av rullföringsnämnden anförda en övergång till den av nämnden föreslagna ordningen befinnas påkallad, ville förbundet icke motsätta sig, att landstingens befattning med inskrivningsnämnderna upphörde.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har föreslagit, att inskrivningsnämnden vid behandling av ärenden angående samvetsömna skulle förstärkas med en jurist.

Såsom rullföringsnämnden anført är det av vikt, att inskrivningsnämnd har en konstant sammansättning under pågående förrättning. Därav befordras enhetligheten i bedömandet av uppkommande frågor. Denna synpunkt kan sägas stå i motsättning till önskemålet, att Orts- och personkännedom skall vara representerad inom nämnden. Även med nuvarande sammansättning kunna icke nämndens ledamöter äga kännedom om rullföringsområdets alla delar. Sådan kännedom måste tillföras nämnden genom den vid förrättningarna närvarande polispersonalen. Med hänsyn härtill synes mig önskemålet om enhetlighet böra givas företräde. Därest ett inskrivningsområde består av flera länsdelar eller inom inskrivningsområdet finnes större stad, torde dock varje del böra utöva inflytande vid tillsättandet av de civila ledamöterna i nämnden.

De av överståthållarämbetet och svenska landstingsförbundet gjorda erinringarna beträffande sättet för utseende av civila ledamöter i inskrivningsnämnd synas mig böra beaktas. Jag anser sålunda, att landstingen (stadsfullmäktige i städer, som ej deltaga i landsting) böra behålla sitt inflytande härvidlag.

Bestämmelserna i förevarande paragraf om inskrivningsnämnds sammansättning hava avfattats med hänsynstagande till dessa synpunkter. Med den föreslagna lydelsen av paragrafen kunna i inskrivningsnämnd komma att ingå flera än två civila ledamöter. Vid inskrivningsförrättningarna böra emellertid i regel ej närvara flera än två. Bestämmelser om inkallelse av civila ledamöter till tjänstgöring i nämnden synas mig kunna utfärdas av Kungl. Maj:t. Därvid bör föreskrivas, att den ledamot, som blivit utsedd för ett visst område, om möjligt skall närvara vid förrättning för detta område. Till det sammanträde som hålles för avslutande av inskrivningsförrättning böra kallas nämndens samtliga ledamöter. Om någon har förfall men ordföranden och minst två andra ledamöter äro tillstädes, bör nämnden emellertid ändå vara beslutför.

I lagen torde böra utsägas, att inskrivningschefen skall vara regements-officer.

Frågan om inskrivningsnämnds sammansättning vid en eventuell behandling av ärenden angående samvetsömna torde med hänsyn till pågående utredning rörande lagstiftningen om sådana icke nu böra upptagas till prövning.

12 § (§ 19 mom. 1 och 2).

Beträffande det inskrivningsnämnd tilldelade åliggandet att verkställa uttagning till officers- eller underofficersutbildning har *försvarsutredningen* anført:

Såsom i annat sammanhang antytts, torde uttagningen av värnpliktig till officers- eller underofficersutbildning icke böra — såsom ifrågasatts — överlämnas till förbandscheferna. Givet är, att förslag till sådan uttagning måste uppgöras av dessa chefer, men själva avgörandet i saken bör anförtros åt inskrivningsnämnderna. Nämnderna torde genom sin sammansättning erbjuda särskilda garantier för en rättvis och omdömesgill uttagning. Därtill kommer, att det framstår såsom naturligare att tillerkänna den värnpliktige rätt att klaga över ett beslut av en inskrivningsnämnd än över ett beslut av en militär befälhavare.

I sitt yttrande över förslaget har *chefen för flygvapnet* anfört, att det för flygvapnets del vore lämpligare, att chefen för flygvapnet verkställde uttagning till officers- och underofficersutbildning och att klagomål häröver finge föras hos inskrivningsnämnd.

Då jag finner de av försvarsutredningen anförda skälen för att ifrågavarande uttagning bör verkställas av inskrivningsnämnd vara övertygande, förordar jag, att uttagningen verkställs i enlighet med utredningens förslag.

Övriga föreslagna ändringar beträffande inskrivningsnämnds uppgifter äro främst betingade därav, att inskrivningen enligt förslaget skall slutföras av inskrivningsnämnden.

Vissa av de nu gällande bestämmelserna hava ansetts böra givas en lämpligare placering än i förevarande paragraf. Sålunda återfinnes gällande § 19 mom. 1 c i den föreslagna 14 § och gällande § 19 mom. 1 h i den föreslagna 20 §. Stadgande angående hänsynstagande till de värnpliktigas önskemål har införts i den föreslagna 6 §. Nu gällande bestämmelser angående protokollföring m. m. hava ansetts kunna intagas i inskrivningsförordningen.

Av skäl, som framgår av redogörelsen under 29 §, hava inskrivningsmyndigheternas befattning med beviljande av uppskov med tjänstgöring ansetts böra upphöra.

13 § (§ 13 mom. 1).

Termen inskrivningsförrättning har förbehållits för det regelbundna sammanträde eller, om man så vill, den serie av sammanträden, som inskrivningsnämnd enligt *rullföringsnämndens* förslag skall hålla »en gång varje år» — ehuru på olika tider och ställen — för verkställande av inskrivningar. På förslag av *ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben* har jag vidtagit den formella ändringen, att orden »en gång» uteslutits ur paragrafen.

14 § (§ 5 mom. 1 och 3, § 13 mom. 2, § 14 mom. 1, § 19 mom. 1 c).

1 mom. Beträffande motivet till den föreslagna bestämmelsen, att värnpliktiga, som äro inskrivna å sjömanshus, skola vara befriade från personlig inställeskyldighet, även om de icke äro inmönstrade till sjöfart, hänvisas till den allmänna motiveringen.

Förutsättning för befrielse från inställeskyldighet för den som vistas utomlands är enligt den föreslagna lydelsen, att han visar, att han är duglig till krigstjänst. Samma förutsättning gäller för inskrivning av den som har

laga förfall. I dessa avseenden innebär förslaget en avvikelse från den gällande bestämmelsen, vilken såsom förutsättning stadgar, att vederbörande visas vara vapenför. Ändringen står i samband med slopandet i värnpliktslagen av bestämmelserna om uttagning till linjetjänst och handräknings-tjänst.

I sista stycket av 1 mom. har för fullständighetens skull erinrats om att värnpliktig, när fråga uppstår om ändring i hans värnpliktsförhållanden, kan vara skyldig inställa sig inför inskrivningsnämnd. Bestämmelser härom finnas i den nuvarande inskrivningsförrordningen och avses skola inflyta även i ny sådan.

2 mom. Genom den föreslagna lydelsen har beretts möjlighet att inkalla värnpliktiga till inskrivningsförrättning medelst personliga order, ett förfarande som torde komma till användning i stor utsträckning, sedan registreringsmyndigheterna försetts med adresseringsmaskiner. Om inkallelse sker i sådan ordning, kunna de inskrivningsskyldiga bättre fördelas på förrättningsdagarna än vad tidigare varit möjligt.

15 § (§ 6 mom. 1—3).

Rullföringsnämnden och *försvarsutredningen* hava föreslagit, att rätt till förtidsinskrivning skulle föreligga endast för studenter och för andra värnpliktiga, som önskade undergå utbildning till plutonchef eller motsvarande befattning respektive officer eller underofficer. Dessa förslag hade grundats på den gällande principen, att rätten till förtidsinskrivning är förbunden med skyldighet att undergå längre utbildning än som föreskrivits för värnpliktiga i allmänhet.

Chefen för flygvapnet har i sitt yttrande över förslaget ansett förtidsinskrivning överhuvudtaget vara olämplig, eftersom ynglingar i ifrågavarande ålder icke vore skickade att föra befäl över äldre kamrater. Den föreslagna bestämmelsen syntes ej heller väl överensstämma med stadgandena om uttagning till officers- eller underofficersutbildning, då ju vid inskrivningen ej kunde bedömas en värnpliktigs förutsättningar för dylik utbildning.

Jag finner väl, att möjlighet till förtidsinskrivning fortfarande bör hållas öppen, men anser, att det bör kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma om förutsättningarna för sådan inskrivning.

16 § (§ 15).

I anledning av en av *chefen för armén* gjord erinran har rullföringsnämndens förslag till denna paragraf såtillvida ändrats, att bestämmelsen i sista stycket hänförs endast till yngling, som avses i 15 § första stycket. Beträffande sättet för inskrivning av yngling, som vinner fast anställning vid krigsmakten, äger Kungl. Maj:t jämlikt 47 och 49 §§ meddela de föreskrifter, som kunna finnas lämpliga. Att, på sätt *chefen för armén* ifrågasatt, i förevarande paragraf särskilt erinra härom torde knappast vara erforderligt.

17 § (§ 14 mom. 3).

Stadgandet om rätt till ersättning för resa i samband med inskrivningsförrättning har omformulerats för att ej lägga hinder i vägen för en eventuell ändring av själva ersättningsbestämmelserna.

18 §.

Enligt gällande bestämmelser kan inskrivning av den som uteblivit från inskrivningsförrättning med laga förfall äga rum endast under den del av året, som infaller mellan inskrivningsnämndens och inskrivningsrevisionens sammanträden. Sådan värnpliktig synes böra, så snart förfallet upphört, vara skyldig att personligen inställa sig för inskrivning antingen hos inskrivningsnämnden eller inför inskrivningschefen.

19 § (§ 19 mom. 3—5).

Inskrivning genom inskrivningsbefälhavares (sjöruddföringsbefälhavares) försorg av värnpliktiga, som av en eller annan anledning uteblivit från inskrivningsförrättning, kan enligt gällande bestämmelser praktiskt taget ej äga rum annat än under den korta del av året, som infaller mellan inskrivningsnämnds och inskrivningsrevisions sammanträde. Inskrivningsbefälhavares (sjöruddföringsbefälhavares) beslut skall i allmänhet underställas inskrivningsrevisions prövning. Denna anordning synes i viss mån sammanhånga med inskrivningsnämndens osjälvständiga ställning i förhållande till inskrivningsrevisionen. Inskrivningsnämndens alla beslut skola ju kontrolleras av inskrivningsrevisionen. Inskrivningsbefälhavaren (sjöruddföringsbefälhavaren) kan vid sådant förhållande ej gärna hava mera vittgående befogenheter. Då nu inskrivningsnämnden föreslås skola vara självständig, föreligger ur berörda synpunkt intet hinder att låta inskrivningschefen fatta slutligt beslut om inskrivning av värnpliktig, som uteblivit från inskrivningsförrättning. Då det synes vara lämpligt, att sådan inskrivning kan äga rum och det torde få antagas, att inskrivningschefen, som ju är ordförande i inskrivningsnämnden, kommer att fatta beslut i nämndens anda, föreslås, att inskrivningschefen under tid, då inskrivningsnämnden ej sammanträder, må utöva inskrivningsnämnden tillkommande åligganden. Närmare bestämmelser om inskrivningschefens befogenheter i sådant avseende torde böra meddelas av Konungen. Inskrivningschefen bör dock ej kunna besluta om en för den enskilde så betydelsefull åtgärd som uttagning till officers- eller underofficersutbildning. Uttryckligt stadgande härom har ansetts erforderligt.

Bestämmelsen i andra stycket syftar bland annat på fall, i vilka inom nämnden rått oenighet, samt på fall av större principiell betydelse. I den av rullföringsnämnden föreslagna avfattningen ha vidtagits några mindre jämkningar av formell art.

20 § (§ 14 mom. 2, § 19 mom. 1 h).

Rullföringsnämnden har föreslagit, att första stycket i denna paragraf skulle få följande lydelse:

Angående innehållet i inskrivningsnämnds eller inskrivningschefs beslut skall skriftligt besked tillställas den värnpliktige.

Beträffande anledningen till att rullföringsnämndens förslag frångåtts hänvisas till motiveringen till 21 §.

21 § (§ 20).

Besvär böra lämpligen ingivas till inskrivningschefen i stället för såsom förut till länsstyrelsen.

Rullföringsnämnden har föreslagit, att besvärstiden vid besvär över beslut vid inskrivningsförrättning skulle räknas från förrättningens avslutande och i annat fall från det klaganden erhållit del av beslutet.

Försvarsutredningen har i denna del med syftning bland annat på uttagningen till officers- eller underofficersutbildning anfört följande:

Så snart fråga är om beslut, som fattats i annan ordning än vid inskrivningsförrättning, bör enligt utredningens mening besvärstiden räknas från det den värnpliktige underrättats om beslutets innehåll. I vissa fall är den värnpliktige närvarande vid beslutets fattande och får då omedelbart del därav. I andra fall måste förutsättas, att han på annat lämpligt sätt blir underrättad om beslutets innehåll. Det synes dock icke nödvändigt att, såsom i 20 § föreslagits, i alla fall tillstålla den värnpliktige särskilt skriftligt besked. Har meddelande om uttagningen införts i kompaniorder, som under den värnpliktiges militärtjänstgöring på sedvanligt sätt kungjorts, bör detta anses tillfyllest.

Ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben har ansett, att besvärstiden i samtliga fall borde räknas efter erhållen underrättelse om beslutet.

Med hänsyn till den publicitet, som är förenad med en inskrivningsförrättning, finner jag för min del icke anledning till erinran mot försvarsutredningens förslag. Då de vid sådan förrättning efter hand fattade preliminära besluten bliva definitiva först vid nämndens slutsammanträde, synes det lämpligt, att besvärstiden för alla vid förrättningen inskrivna värnpliktiga räknas med slutsammanträdet som utgångspunkt.

I sista stycket har ansetts böra införas en bestämmelse av innehåll, att beslut trots klagan skall gå i verkställighet. Det kan nämligen inträffa, att besvär ej hinna prövas, innan den värnpliktige skall befinna sig i tjänstgöring. Då det här i regel ej gäller fråga om anstånd med påbörjande av tjänstgöring, har det ansetts, att den värnpliktige bör inrycka till eller fortsätta tjänstgöring i avvaktan på inskrivningsrådets beslut. Jag vill emellertid erinra om att inskrivningsrådet äger förordna, att med verkställighet av beslutet skall anstå i avbidan på rådets slutliga avgörande.

22 § (§ 21).

Beträffande sammansättningen av inskrivningsrådet har *rullföringsnämnden* anfört, att i inskrivningsrådet självfallet borde ingå en militär och att det syntes lämpligt, att en ledamot vore lagfaren. Ordföranden borde vara en högt kvalificerad, administrativt förfaren person. Emellertid hade någon

kvalifikationsbestämmelse beträffande den sistnämnde icke ansetts böra givas i lagen.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har i sitt yttrande över förslaget ansett, att däri ej tillräckligt beaktats vikten av att med ortsförhållandena förtrogna personer såsom hittills deltaga i behandlingen av inskrivningsärendena, och framhållit, att detta särskilt torde vara fallet beträffande den föreslagna besvärinstansen. På grund av förslagets förtjänster i övrigt hade länsstyrelsen emellertid ej ansett sig böra avstyrka detsamma.

Även *överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Malmöhus län* ha, såsom förut nämnts, gjort vissa erinringar beträffande den bristande personkänndomen inom en central besvärinstans.

Med hänsyn till vikten av enhetlighet vid avgörandet av besvär synas de av överståthållarämbetet och länsstyrelserna anförda synpunkterna böra få vika. Att i en central myndighet införa Orts- och personkänndom rörande värnpliktiga från olika delar av landet låter sig självfallet ej göra. Jag ansluter mig därför till rullföringsnämndens förslag om inrättande av ett inskrivningsråd.

Vad angår rådets sammansättning anser även jag, att en av ledamöterna skall vara militär, vilket bör utsägas i lagen. Det synes mig vidare lämpligt, att den administrativa och juridiska sakkunskapen blir företrädd inom rådet. Att i lagen alltför snävt begränsa kretsen av dem, som kunna förordnas till civila ledamöter av rådet, synes mig dock ej böra ske. Det bör kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att till sådana ledamöter utse de lämpligaste personerna.

Rullföringsnämnden har föreslagit, att den läkare, som bör biträda rådet, skulle förordnas av generalfältläkaren, vilken ju representerar allenast en av de tre försvarsgrenarna. I likhet med inskrivningsrådets ledamöter bör emellertid läkaren enligt min mening utses av Kungl. Maj:t.

23 § (§ 22).

Detta lagrum synes ej kräva någon närmare förklaring.

24 § (§ 23).

Någon motsvarighet till den nu gällande bestämmelsen om underställning av beslut, rörande vilket förekommit skiljaktiga meningar, har ej upptagits i förslaget. Med de kvalifikationer inskrivningsrådet kommer att få enligt de föreslagna bestämmelserna torde underställning ej böra komma ifråga.

25 § (§§ 10 och 11, § 12 mom. 4).

Ej heller denna paragraf synes fordra närmare motivering.

26 § (§ 12).

De detaljföreskrifter rörande uppgiftsskyldighet m. m. för vissa myndigheter, som lämnas i gällande lag, ha ansetts böra ersättas med ett allmänt stadgande. De närmare föreskrifterna torde böra utfärdas av Konungen.

III kap.

Om de värnpliktigas tjänstgöring m. m.

27 § (§ 27).

I denna paragraf ha — liksom i motsvarande lagrum i nu gällande värnpliktslag — sammanförts de bestämmelser, som hava avseende på de värnpliktigas tjänstgöring för övningsändamål. Den tjänstgöring, som mera direkt påkallas av hänsyn till rikets försvar eller eljest till dess säkerhet, regleras däremot i 28 §.

27 § har uppdelats i tre moment, det första avseende egentlig utbildningstid, det andra upptagande bestämmelser om beredskapsövning och det tredje innefattande särskilda bestämmelser. 1 och 3 mom. äro i sin tur uppdelade på ett flertal punkter. I förhållande till motsvarande paragraf i gällande lag hava åtskilliga förenklingar kunnat vidtagas.

1 mom. A. Denna punkt innehåller stadgandena om utbildningstid för huvuddelen av de värnpliktiga.

I motsats till vad fallet är i nu gällande värnpliktslag föreslås, att i den föreskrivna utbildningstiden skall inräknas tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

I försvarsutredningens förslag har under § 27 mom. 1 E upptagits en särskild bestämmelse om tjänstgöringstiden för värnpliktig, som huvudsakligen avses för handräckningstjänst. Sådan värnpliktig skulle enligt förslaget fullgöra honom åliggande tjänstgöring antingen i en följd eller i två omgångar, den första om minst 360 dagar. Tjänstgöringen skulle taga sin början under inskrivningsåret eller nästföljande år och avslutas senast fjärde året efter inskrivningsåret.

I sitt yttrande över de föreliggande lagförslagen har *chefen för armén* erinrat, att enligt förslagen någon indelning icke skulle äga rum i »vapenföra» och »icke vapenföra» samt icke heller någon uttagning ske till »linjetjänst» och »handräckningstjänst». Det syntes honom därför, icke minst av psykologiska skäl, vara mindre lämpligt att i lagen giva någon alltför framträdande särställning för sådana värnpliktiga, som på grund av sin kroppsbeskaffenhet endast kunde användas för handräckningsarbeten. Det slutgiltiga avgörandet av de värnpliktigas användning i den militära organisationen borde fattas vid truppförbanden. Den föreslagna formuleringen syntes emellertid i tillämpningen kunna leda till att vissa värnpliktiga redan vid inskrivningen stämpelades såsom tillhörande en ur militär synpunkt mindervärdig kategori. Lämpligare syntes därför vara att föreskriva, att de grundläggande bestämmelserna i 27 § 1 mom. A i princip skulle gälla alla värnpliktiga, men att Kungl. Maj:t, därest så med hänsyn till handräckningstjänstens bedrivande vid truppförbanden befundes önskvärt, kunde anbefalla särskilda föreskrifter för de värnpliktiga, som huvudsakligen avses för handräckningstjänst. Till detta förslag har jämväl *överbefälhavaren* anslutit sig.

Vad sålunda anförts synes mig böra beaktas. Jag föreslår därför, att det

av försvarsutredningen förordade mom. 1 E utgår och att punkten A i erforderlig mån jämkas.

Försvarsutredningen har föreslagit, att arméns och kustartilleriets värnpliktiga i allmänhet skola fullgöra sin första tjänstgöring i en följd med början under inskrivningsåret eller nästföljande år. Även enligt min mening bör detta i regel vara fallet. Fall kunna emellertid tänkas, då det är önskvärt, att första tjänstgöringen uppdelas i två omgångar. Med hänsyn härtill har förevarande bestämmelse undergått ändring i syfte att möjliggöra en sådan anordning. I samband därmed har jag ansett det böra angivas, inom vilken tid första tjänstgöringen senast skall vara fullgjord. Den senare omgången därav skall sålunda icke kunna uppskjutas på längre tid.

Antalet repetitionsövningar föreslås för flertalet värnpliktiga utökat.

I yttrande över försvarsutredningens förslag har *lantförsvarets utbildningskommission* framhållit, att man icke borde utesluta möjligheten av att den första repetitionsövningen fullgöres såsom vinterövning. Det borde därför föreskrivas, att denna övning skulle fullgöras före utgången av tredje året efter inskrivningsåret i stället för, såsom av utredningen föreslagits, före utgången av andra året därefter. Till utbildningskommissionens ändringsförslag ansluter jag mig.

I samband med att skillnaden mellan beväring och landstorm föreslås upphävd hava här vidare upptagits bestämmelser om en särskild övning om trettio dagar, avsedd att ersätta de nuvarande landstormsrepetitions- och landstormsbefälsövningarna. Det har befunnits praktiskt att giva denna övning en annan beteckning än repetitionsövning. *Försvarsutredningen* har genom valet av beteckningen efterutbildningsövning velat framhåva, att övningen infaller vid en förhållandevis sen tidpunkt under värnpliktstiden samt att den kommer att användas till omskolning av betydande grupper värnpliktiga, särskilt dem, som avses bliva efter viss tids förlopp överförda från flottan och flygvapnet till annan vapengren. *Lantförsvarets utbildningskommission* har i stället föreslagit benämningen omskolningsrepetitionsövning eller omskolningsövning. För min del finner jag ej tillräckliga skäl att frångå försvarsutredningens förslag på denna punkt.

1 mom. B. I denna punkt regleras den fortsatta tjänstgöring för utbildning till värnpliktig officer eller underofficer, för vilken en ingående redogörelse lämnats i det föregående. I fall, där sådan förlängning av tjänstgöringstiden sker, kan det stundom bliva nödvändigt eller önskvärt med en mindre förskjutning av den tid, inom vilken repetitionsövningarna skola äga rum. Lämpligast synes det kunna anförtros åt Kungl. Maj:t att förordna härom.

I 1 mom. C hava upptagits bestämmelser om den fortsatta utbildning, som avses för sjökaptener och likställda. Såsom framgår av redogörelsen för det planerade utbildningssystemet skulle de här föreskrivna repetitionsövningarna i regel fullgöras före utgången av sjunde respektive tolfte året efter inskrivningsåret. *Överbefälhavaren* har tillstyrkt försvarsutredningens förslag, att detta skulle komma till uttryck i lagtexten, men föreslagit tillägg av ett förbehåll om undantag för det fall, att Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Här-

igenom skulle möjlighet beredas att på lämpligt sätt ordna tjänstgöringen för dem, som först sent avlägga sina examina.

Vad överbefälhavaren härutinnan anfört bör enligt min mening föranleda, att den föreslagna bestämmelsen avfattas på ett sätt, som medgiver större rörelsefrihet i tillämpningen.

1 mom. D innehåller stadganden om tjänstgöringen för värnpliktiga i specialtjänst i nära anslutning till nu gällande bestämmelser i ämnet. Dessa hava emellertid kompletterats med föreskrifter, som möjliggöra uttagande av fortsatt tjänstgöring även av hithörande värnpliktiga. En i motsvarande lagrum i 1936 års värnpliktslag upptagen bestämmelse med syftning närmast på expeditiönsbiträden har — då det icke ansetts erforderligt att för framtiden av denna kategori värnpliktiga utkräva längre tjänstgöringstid än den normala — här fått utgå.

Såsom av den allmänna motiveringen framgår avser jag, att de värnpliktiga i specialtjänst skola kunna åläggas högst 180 dagars fortsatt utbildning att fullgöras i omgångar, fördelade på hela värnpliktstiden. I lagtexten har utsagts, att sådan fortsatt tjänstgöring skall kunna uttagas, där så för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter anses påkallat.

Stadgandet i *1 mom. E* är hämtat från den nu gällande värnpliktslagen och har under beteckningen *1 F* upptagits i försvarsutredningens förslag. Ehuru det kunde synts önskvärt att utsträcka bestämmelsen till att gälla även efterutbildningsövning, låter sig detta — såsom av den i det föregående givna framställningen framgår — av organisatoriska skäl knappast göra. Jag vill emellertid i likhet med försvarsutredningen understryka önskvärdheten av att efterutbildningsövning, även om detta icke uttryckligen fastslås i lagen, såvitt möjligt anordnas å sådan tid av året eller eljest på sådant sätt, att jordbrukets intressen komma att lida så ringa intrång som möjligt.

2 mom. För närvarande finnes i värnpliktslagen föreskrift om en 30 dagars beredskapsövning. Såsom i det föregående angivits, har *försvarsutredningen* funnit erforderligt att utsträcka tiden för beredskapsövning till högst 180 dagar. I anledning av en av *överbefälhavaren* gjord erinran och för att tillgodose syftet med förslaget i denna del har jag funnit mig böra vidtaga en jämkning i utredningens förslag. Den i förevarande moment reglerade skyldigheten bör nämligen enligt min mening avse en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Liksom i gällande lag är skyldigheten att fullgöra dylik övning begränsad till de yngsta årsklasserna, ehuru begränsningen skett på något olika sätt.

Försvarsutredningen har i överensstämmelse med vad nu gäller uppställt såsom förutsättning för beredskapsövnings anordnande, att Kungl. Maj:t med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt. Någon ändring av bestämmelsens avfattning i denna del finner jag ej erforderlig. Jag erinrar emellertid om vad jag i den allmänna motiveringen anfört rörande användningen av Kungl. Maj:ts befogenhet i förevarande avseende.

Då det knappast föreligger behov av att utkräva beredskapsövning av de under 1 mom. D avsedda värnpliktiga, ha dessa ansetts böra undantagas från skyldigheten att fullgöra sådan övning.

3 mom. A har sin motsvarighet i nuvarande värnpliktslag, men den utvidgningen föreslås, att rätten att kvarstanna i tjänstgöring skall avse även uppehåll under annan tjänstgöring än första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), exempelvis sådan fortsatt tjänstgöring som avses i 1 mom. B.

I detta sammanhang må omnämnas ett av *chefen för armén* väckt förslag, att värnpliktiga i allmänhet, som förbinda sig att utöver den obligatoriska tjänstgöringen fullgöra viss ytterligare tjänstgöring, skola äga kvarstanna i tjänst högst 6 månader. Då här är fråga om ett frivilligt åtagande, torde det icke — såsom *chefen för armén* förutsatt — vara erforderligt att i värnpliktslagen inrycka en bestämmelse, som medger ett dylikt kvarstannande. Jag förutsätter, att bestämmelser i detta hänseende i annan ordning meddelas.

3 mom. B är med allenast en formell jämkning hämtat ur gällande lag.

Även 3 mom. C överensstämmer i huvudsak med ett stadgande i gällande lag; det har emellertid genom en smärre ändring bragts i bättre överensstämmelse med nu rådande förhållanden, varjämte den nuvarande hänvisningen till särskilda ersättningsbestämmelser med hänsyn till den föreslagna 33 § ansetts kunna utgå.

3 mom. D har sin motsvarighet i gällande lag. Den nuvarande bestämmelsen har emellertid ansetts böra utsträckas till att omfatta vissa ytterligare fall av avbrott i tjänstgöring, vilka böra jämföras med de nu angivna.

Till det nuvarande stadgandet finnes anknuten en bestämmelse av detta innehåll: »Värnpliktig jämlikt denna lag åliggande tjänstgöring må icke avbrytas för undergående av förvandlingsstraff för böter.» Denna bestämmelse infördes på föranledande av justitiekanslersämbetet år 1918 i då gällande värnpliktslag. 1917 års värnpliktskommission hade i yttrande över ämbetets framställning föreslagit bestämmelsens infogande i lagen under det kapitel, som handlade endast om förseelser mot värnpliktslagen. Då detta av dåvarande *chefen för lantförvarsdepartementet* ansågs oegentligt, kom bestämmelsen att få den placering, som den jämväl i senare värnpliktslagar bibehållit. Efter sin ordalydelse avser bestämmelsen tydligen icke blott tjänstgöring enligt § 27 utan all tjänstgöring jämlikt lagen. Dess placering liksom den motivering, som anfördes vid bestämmelsens tillkomst, tyda emellertid på att man närmast haft de värnpliktigas utbildning för ögonen. Av kända skäl har beredskapstjänstgöringen på senare tid trätt i förgrunden. Utredningen håller för sin del före, att ej heller pågående sådan tjänstgöring bör avbrytas för att den värnpliktige skall undergå förvandlingsstraff. Några avsevärda olägenheter torde en sådan regel icke kunna medföra, så mycket mindre som antalet förvandlingsstraff för böter efter genomförandet av 1937 års böteslagstiftning väsentligt nedgått. För att tvekan om innebörden av ifrågakvarande bestämmelse icke skall råda föreslår utredningen, att den inflyter i slutet av den nya lagen under rubriken »Särskilda bestämmelser». Häremot har jag intet att erinra.

I ett särskilt fall har från en länsstyrelses sida tvekan yppats, huruvida förvandlingsstraff för böter kunde verkställas under hempermittering från beredskapstjänstgöring. Då enligt gällande krigsledighetsbestämmelser (Kungl. brev den 6 december 1940, nr 986, 5 §) med hempermittering förstås avbrott i tjänstgöring, synes i ett sådant fall hinder icke möta för straffverkställighet. Någon anledning att härutinnan förtydliga lagen lärer alltså knappast föreligga.

3 mom. E är med allenast formella jämkningar och 3 mom. F oförändrat hämtade ur gällande lag.

28 § (§ 28).

1 mom. I detta moment hava i anslutning till förslaget om upphävande av skillnaden mellan beväring och landstorm sammanarbetats bestämmelserna i den nuvarande värnpliktslagens § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2. Den erinran om att inkallad personal såvitt möjligt skall avlösas efter lämplig tidrymd, som nu finnes intagen i sistnämnda lagrum, synes lämpligen kunna inflyta i förevarande moment och sålunda få tillämpning på alla inkallade värnpliktiga.

2 mom. Bestämmelsen i detta moment bör jämkas med hänsyn till att gränsen mellan beväring och landstorm avses skola upphävas.

29 § (§ 17 mom. 1—5).

Till motivering av denna paragraf har *rullföringsnämnden* anfört:

Bestämmelserna i denna paragraf ha ansetts böra uteslutande avse första tjänstgöring eller motsvarande tjänstgöring under fredstid. Anstånd med varje annat slag av tjänstgöring bör, liksom nu är fallet, beviljas enligt bestämmelser, som utfärdas av Konungen. Stadgande härom återfinnes i 30 §.

Enligt gällande bestämmelser beviljas uppskov, i förslaget kallat anstånd, med första tjänstgöring och motsvarande tjänstgöring, som sökes i samband med inskrivning, av den myndighet, som verkställer inskrivningen, nämligen inskrivningsrevision, inskrivningsnämnd eller inskrivningsbefälhavare (sjö-rullföringsbefälhavare). Då nämnden ej sammanträder, fungera nämnda befälhavare. Det sålunda tillämpade systemet har visat sig behäftat med väsentliga olägenheter. De erforderliga tillämpningsbestämmelserna hava, som framgår av inskrivningsförordningen, blivit synnerligen invecklade och föranlett omständliga skrivelser. I många fall är det ej möjligt för den värnpliktige att redan vid inskrivningen, då i allmänhet ett år återstår, innan tjänstgöring skall börja, avgöra huruvida behov av anstånd eller icke föreligger. Har behov sedermera yppats, har det tillkommit inskrivningsbefälhavare eller sjö-rullföringsbefälhavare att efter hörande av vederbörande truppförbandschefer handlägga ärendet.

Enligt det nya registreringssystemet komma de värnpliktiga, som hava att fullgöra tjänstgöring, att registreras vid sina truppförband. Vid sådant förhållande synes det naturligt, att åt förbandschefen lämnas i uppdrag att handlägga här berörda ärenden. Detta medför i och för sig icke någon principiell ändring, då handläggning av dylika ärenden i vad rör annan tjänstgöring än första tjänstgöring och motsvarande redan nu påvilar infanteriregementetschef i dennes egenskap av inskrivningsbefälhavare. En sådan anordning skulle enligt rullföringsnämndens uppfattning vara ägnad att skapa

enkelhet och reda i tillämpningen. Därigenom frigöras även inskrivningsnämnder och inskrivningschefer från ett flertal vid sidan om den egentliga inskrivningen liggande ärenden. Systemet synes även icke minst för de värnpliktiga vara förenat med fördelar. Genom hänvändelse direkt till chefen för det truppförband, där han är registrerad, kan han utan omgång erhålla det erforderliga beskedet. För att säkerställa en riktig handläggning av hit hörande ärenden vid truppförbanden synes emellertid böra i värnpliktslagen uttryckligen angivas de skäl, som nu föranleda anstånd med första tjänstgörings fullgörande. Genom tillkomsten av den i 9 § omförmälda centrala myndigheten är sörjt för en enhetlig och riktig tillämpning från truppförbandschefernas sida av bestämmelserna om anstånd.

Innehållet i den föreslagna paragrafen är i övrigt i allt väsentligt sakligt överensstämmande med vad nu föreskrives i 17 §. Bestämmelserna i 4 mom. hava dock ansetts kunna överföras till inskrivningsförordningen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har i sitt yttrande över rullföringsnämndens förslag anmärkt, att det torde förminska möjligheterna för de värnpliktiga att få sina personliga önskemål tillgodosedda, om frågan om uppskov med fredstjänstgöring helt överlämnades åt de militära cheferna.

Chefen för flygvapnet har föreslagit ett tillägg till paragrafen av innehåll, att värnpliktig, som sökte uppskov, såsom villkor för bifall till ansökningen skulle visa sannolikheten av att han ett följande år komme att hava mindre olägenhet av sin värnpliktstjänstgöring.

Ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben har ansett, att paragrafens giltighet utan olägenhet kunde utsträckas till att gälla all tjänstgöring enligt 27 §. Lämpligt syntes vara, att lagen bestämde om de skäl till anstånd med fredstjänstgöring, som över huvud taget funnes. Andra skäl än de för första tjänstgöringen anförda syntes icke kunna förekomma.

Jag ansluter mig till de av rullföringsnämnden framförda skälen för en överflyttning av befattningen med uppskovsärendena från inskrivningsnämnd till förbandscheferna. De betänkligheter länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yppat mot en sådan anordning synas mig vara överdrivna.

Chefens för flygvapnet förslag till tillägg till förestående paragraf torde vara teoretiskt väl grundat. Det kan emellertid antagas, att det skulle uppstå mycket betydande svårigheter att praktiskt omsätta en bestämmelse med det ifrågasatta innehållet.

En utsträckning av paragrafens giltighet till att omfatta all tjänstgöring enligt 27 § kunde väl synas tilltalande. Anledningarna till anstånd med annan tjänstgöring än första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) kunna emellertid vara mera skiftande än de skäl, som angivits i 29 § beträffande där avsedd tjänstgöring. Härom vittna nu gällande bestämmelser i ämnet. Det synes mig därför lämpligast att icke i lagens form fastläsa stadgandena om anstånd med annan tjänstgöring. Jag har sålunda icke funnit tillräckliga skäl att frågå rullföringsnämndens förslag härutinnan, vilket för övrigt ansluter sig till gällande ordning.

På grund härav har den av mig föreslagna paragrafen avfattats i huvudsaklig överensstämmelse med rullföringsnämndens förslag, dock har längsta varaktigheten för sådant anstånd som avses i 2 mom. ansetts böra bestämmas

till samma tid som gäller för närvarande eller fyra år, i stället för, såsom rullföringsnämnden föreslagit, tre år.

30 § (§ 8, § 17 mom. 6).

Närmare motivering av denna paragraf synes icke påkallad.

31 § (§ 29, § 36 mom. 3).

Inkallelse bör regelmässigt ske genom personliga order eller kungörelse. Dock synes möjlighet att använda annat inkallelseförfarande böra lämnas öppen. Inkallelse kan ju tänkas komma att ske exempelvis genom radio.

Sker inkallelse genom kungörelse, skall denna enligt gällande lag offentligen anslås samt, där omständigheterna sådant medgiva, införas i tidningarna och uppläsas i kyrkorna. Då bestämmelsen om uppläsande i kyrkorna under nutida förhållanden synes föga ändamålsenlig, torde den kunna utgå.

32 § (§ 30).

Detta stadgande har, bortsett från en formell jämkning, sin motsvarighet i gällande lag.

33 § (§§ 35 och 39).

Hänvisningarna till de särskilda bestämmelserna om förmåner ha ansetts kunna förenklas.

I *rullföringsnämndens* förslag ha bestämmelserna om skyldighet att vid inställelse till värnpliktstjänstgöring medföra proviant, vilka endast avse landstormen, givits en allmännare innebörd, varemot stadgandet om skyldighet att medföra beklädnad ansetts kunna uteslutas.

I likhet med *ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben* anser jag dock försiktigheten bjuda att låta skyldigheten omfatta även beklädnad.

IV k a p.

Om adressanmälan och uppgiftsskyldighet.

34 § (§ 33 mom. 2 och 3).

Inkallelseförfarande med personliga order avses framdeles komma till användning i mycket stor utsträckning. Vid sådant förhållande måste största möjliga garanti skapas för att de värnpliktiga kunna nås med postförsändelser.

De militära registreringsmyndigheternas adressuppgifter inflyta nu dels från folkbokföringsmyndigheterna och dels genom adressanmälningar från de värnpliktiga själva jämlikt § 33 mom. 2 och 3 värnpliktslagen. Adressuppgifterna från folkbokföringsmyndigheterna äro av flera skäl ej tillfyllest, och adressanmälning enligt de sist åberopade lagrummen har nästan helt kommit ur bruk. Frågan om utsträckning och effektivisering av de enskildas skyldighet att anmäla adressförändringar till folkbokföringsmyndigheterna har nyligen inom finansdepartementet gjorts till föremål för utredning. Sedermera

har den enligt Kungl. Maj:ts den 22 november 1940 givna bemyndigande tillsatta besparingsberedningen den 26 september 1941 beslutat föranstalta om särskild utredning angående folkbokföringen samt tillkallat vissa sakkunniga att jämte en av beredningens ledamöter deltaga i utredningen. Utredningsmännen ha antagit benämningen folkbokföringskommittén. I avbidan på att sistnämnda utredning skall bliva verkställd torde det böra undersökas, om icke frågan åtminstone provisoriskt kan lösas genom att tillförlitliga adressuppgifter på annan väg tillhandahållas militärmyndigheterna. En sådan undersökning har redan av mig igångsatts.

Även om dessa utredningar leda till resultat, erfordras kompletterande bestämmelser för att inkallelseförfarandet med personliga order, befordrade genom postverket, skall kunna fungera tillfredsställande. Dels torde nämligen i varje fall ganska lång tid komma att förflyta mellan den tidpunkt, då flyttning ägt rum, och den tidpunkt, då meddelande härom inkommer till de militära myndigheterna, dels lära dessa ej heller alltid bliva under rättade om tillfälliga adressförändringar. De värnpliktiga böra därför åläggas skyldighet att tillse, att de när som helst kunna nås av militära försändelser.

Rullföringsnämnden har för sådant ändamål föreslagit, att de värnpliktiga vid adressförändring skulle vara skyldiga att vidtaga sådan åtgärd, att postförsändelse från militär myndighet utan dröjsmål kan komma dem tillhanda. Enligt rullföringsnämndens förslag bör såsom dylik åtgärd anses adressanmälan till postanstalt och beträffande värnpliktig inskriven å sjömanshus, adressanmälan till sjömanshusombudsmannen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i sitt yttrande över rullföringsnämndens förslag ansett det ej vara möjligt att skapa garanti för att de värnpliktiga skola kunna nås med militära postförsändelser. Det syntes nämligen enligt länsstyrelsens mening ej kunna begäras, att de värnpliktiga under resor eller arbete på långt avstånd från hemmet, såsom skogsarbete och dylikt, under alla förhållanden skulle sörja för att dylika försändelser kunde komma dem till handa. I vart fall borde i lagen närmare utsägas vad som avsåges med uttrycket ändrad postadress.

Det torde vara otvivelaktigt, att åtgärder måste vidtagas för att tillförsäkra de militära registreringsmyndigheterna aktuella adressuppgifter. För sådant ändamål kan man välja huvudsakligen mellan den nuvarande adressanmälningskyldigheten och det av rullföringsnämnden föreslagna systemet. Det sistnämnda torde ur många synpunkter vara att föredraga. Systemet kan givetvis ej skapa full garanti för att postförsändelser verkligen komma fram till adressaten. I ett fall sådant som det av länsstyrelsen i Norrbottens län förutsatta, att en värnpliktig vistas på plats, dit postgång ej är anordnad, är han skyldig tillse, att postförsändelse från militär myndighet når fram till den för honom närmast tillgängliga ort, till vilken post befordras. Iakttaget den värnpliktige denna skyldighet, bör han ej straffas, om försändelsen ändå på grund av omständigheterna ej kommer honom tillhanda.

På grund av vad sålunda anförts har jag ej funnit skäl att i denna del frångå rullföringsnämndens förslag.

Beträffande tolkningen av den föreslagna paragrafen torde följande böra anmärkas.

Det står den värnpliktige fritt att begagna sig av vilken åtgärd som helst, blott den leder till det åsyftade resultatet — att han kan nås av en militär postförsändelse. Han kan exempelvis vidtala någon närstående att vidarebefordra post. Sådan åtgärd får han vidtaga på egen risk. Anmälan om adressförändring hos militär myndighet är naturligtvis alltid tillfyllest.

Med uttrycket militär myndighet förstås i detta sammanhang varje sådan myndighet, som har att å tjänstens vägnar avlåta skrivelse till de värnpliktiga.

35 § (§ 32).

Rullföringsnämnden har under denna paragraf föreslagit skyldighet för svenskt rederi att, eventuellt även telegrafiskt, vidarebefordra försändelse från militär myndighet till värnpliktig, som är inmönstrad till sjöfart å rederiet tillhörigt fartyg.

Sveriges allmänna sjöfartsförening, som avgivit yttrande över nämndens förslag i denna del, har påpekat, att i många fall föga vore att vinna därigenom. En skyldighet att på egen bekostnad telegrafiskt underrätta den värnpliktige borde skäligen icke åläggas rederi.

Då den föreslagna bestämmelsen knappast torde äga någon större betydelse, har densamma i likhet med den däremot svarande straffbestämmelsen av mig ansetts kunna utgå.

Under 35 § har i stället upptagits ett stadgande, avsett att ersätta bestämmelserna om mönstring. Mönstring bör icke bibehållas i sin nuvarande utformning utan ersättas med tidvis från registreringsmyndigheterna utgående skriftliga förfrågningar till de värnpliktiga, att vid straffhot besvaras inom viss kort tidrymd, förslagsvis högst åtta dagar. I värnpliktslagen behöver ej regleras sättet för själva förfrågningen utan endast de värnpliktigas skyldighet i anledning av en sådan. 35 § har utformats i enlighet med dessa grunder. Paragrafen har emellertid givits ett allmänt innehåll.

Straff för underlåtenhet att iakttaga stadgandet i 35 § utdömes enligt 39 §. Om någon tredskas att avgiva begärda uppgifter, bör han kunna vid vite tillhållas att fullgöra sin skyldighet.

V k a p.

Om påföljder för åsidosättande av föreskrifterna i värnpliktslagen och om laga förfall.

36 § (§ 40).

Första och tredje stycket i den föreslagna bestämmelsen motsvara § 40 i gällande lag. I tredje stycket har gjorts den sakliga ändringen beträffande värnpliktig, som är inskriven å sjömanhus, att han, som ju ej är skyldig inställa sig personligen vid inskrivningsförrättning, ej heller skall böta, om

han frivilligt inställer sig vid förrättning för annan ort än den, varest han är kyrkobokförd, men underlåter att medföra föreskrivna handlingar.

Andra stycket i den föreslagna paragrafen är helt nytt. Det har ansetts, att skyldigheten att anmäla laga förfall bör lagfästas genom en bestämmelse om straff för underlåtenhet.

Straffets storlek är beträffande utevaro utan laga förfall oförändrad. Iterationsstraffet för underlåtenhet att vid inställelse vid förrättning för annan ort än kyrkobokföringsorten medföra föreskrivna handlingar har ansetts böra höjas till överensstämmelse med iterationsstraffet för utevaro. Den som vill undanhålla sig inskrivning kan med de nuvarande bestämmelserna göra detta utan högre påföljd än böter å 10 kronor varje år, om han nämligen varje år inställer sig vid förrättning å annan ort än den, varest han är kyrkobokförd, och underlåter medföra föreskrivna handlingar.

37 § (§ 41 mom. 2).

I *rullföringsnämndens* förslag har straffbestämmelsen i denna paragraf knutits till underlåtenhet att vid adressförändring göra anmälan på sätt i 34 § andra stycket sägs. Sådan anmälan är emellertid blott exempel på åtgärder, som avses i första stycket av samma paragraf. Det synes riktigare att hänföra straffbestämmelserna till huvudregeln. Härigenom undvikes även att en samvetsgrann värnpliktig till följd av annans försummelse blir bötfälld enligt förevarande paragraf.

Straffet för underlåtenhet som här avses har bestämts till tio kronor mot fem kronor, som nu utdömas för underlåten adressanmälan.

38 §.

Här har stadgats straff för underlåtenhet att avhämta rekommenderad försändelse från militär myndighet samt — vilket är ett tillägg till rullföringsnämndens förslag — för vägran att, då försändelse från militär myndighet tillhandahålles värnpliktig, utkvittera eller mottaga densamma. Det sista anknuter till det i vissa fall praktiserade tillvägagångssättet, att brevbärare utbär värdebrev. Lagbudet synes vara en nödvändig följd av utvecklingen av inkallelseförfarandet till att bygga på personliga order.

Försummelse i detta avseende har ej ansetts böra bestraffas endast med ett lågt fixerat bötesbelopp. Försummelsen kan ju vara relativt oskyldig, men den kan också bero på tredska. I sådant fall böra höga dagsböter kunna ådömas.

Ett av *ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben* framlagt förslag om skärpning av straffbestämmelsen i förevarande paragraf för fall av krig eller krigsfara kan jag icke biträda.

39 § (§ 41 mom. 1).

Straffet för underlåtenhet att besvara förfrågan, motsvarande det nuvarande straffet för underlåten mönstring, torde i enlighet med rullföringsnämndens förslag böra fixeras till tio kronor.

40 § (§ 42).

Bestämmelsen i 2 mom. andra stycket innefattar i förhållande till nuvarande lag en saklig ändring. I praktiken ha uppstått tolkningssvårigheter beträffande förutsättningarna för användande av hämtning. För det mest praktiska fallet, att kallelse skett genom personlig order, som återgått till avsändaren, har i andra stycket givits en tolkningsbestämmelse.

41 § (§ 43).

I denna paragraf ha gjorts endast ett par smärre ändringar utan större saklig betydelse, delvis föranledda av en under remissförfarandet framställd erinran.

42 § (§ 44).

Då laga förfall enligt *rullföringsnämndens* förslag liksom enligt gällande lag under vissa förutsättningar kan styrkas med intyg av ordföranden i kommunalstämman, torde det vara lämpligt att därmed jämställa intyg av ordföranden i kommunalfullmäktige. I stad torde läkarintyg eller intyg av stats-tjänsteman eller präst i församlingen alltid kunna anskaffas. Det torde då knappast vara av praktiska skäl påkallat att bland de i paragrafen angivna intygsgivarna upptaga även representanter för stadskommun.

43 § (§ 45).

Straff, som i lagen bestämts till visst penningbelopp, ha ansetts fortfarande böra uttagas genom länsstyrelsernas försorg. I denna paragraf ha uteslutits en del bestämmelser rörande proceduren, vilka ansetts böra meddelas i inskrivningsförfordningen.

44 §.

I denna paragraf bestämmas, vilka domstolar som skola upptaga åtal för förseelser, vilka föranleda dagsböter, samt mål om utdömande av försuttet vite. I fråga om valet av domstol kan tvekan råda beträffande förseelser mot 38 §. Syftet med denna bestämmelse är ju främst att söka komma tillrätta med vissa fall, där inkallad värnpliktig, som ej inställt sig, icke kan fällas till ansvar för olovligt undanhållande. Med hänsyn därtill att flertalet förseelser mot 38 § kunna antagas komma att inträffa under tid, då de felande ej äro i tjänstgöring eller inryckning till tjänstgöring förestår, har det ansetts lämpligt föreskriva, att alla dylika mål skola upptagas vid allmän domstol.

45 § (§ 46).

Enligt gällande värnpliktslag inflytande böter skola redovisas under särskild titel i kronans räkenskaper och ingå till den till förmån för bevaringsmanskapet bildade invalid- och pensionsfonden. *Rullföringsnämnden* har föreslagit, att detsamma skulle gälla även beträffande böter och viten, som ådömas enligt nya värnpliktslagen. Fondens tillgångar uppgå till omkring

4 miljoner kronor, och inkomsterna utgöras i regel av dels ränteinkomster och dels bötesmedel. Av inkomsterna hava under senare år endast en mindre del, omkring 20,000 kronor, erfordrats för gäldande av vissa jämlikt äldre bestämmelser utgående livräntor till f. d. beväringmän. Övriga inkomster redovisas till det under riksstatens tolfte huvudtitel upptagna förslagsanslaget till Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Med hänsyn till den karaktär fonden sålunda nu har synes det icke föreligga hinder att låta böter och viten enligt värnpliktslagen tillfalla kronan i stället för fonden, något som skulle medföra förenkling av böternas och vitenas redovisning. I enlighet härmed har 45 § avfattats. Då ovannämnda anslag under tolfte huvudtiteln är förslagsanslag, torde ändringen i denna del kunna träda i kraft den 1 januari 1942.

V I k a p.

Särskilda bestämmelser.

46 § (§ 27 mom. 3 G).

Beträffande motiveringen till denna paragraf må hänvisas till vad ovan under 27 § 3 mom. D anförts.

47 § (§ 34 mom. 3, § 47 mom. 1).

De i egentlig mening vid krigsmakten fast anställda ävensom andra, som äro tjänstgöringsskyldiga på annan grund än värnplikt, skola enligt förslaget i inskrivnings- och redovisningsavseende behandlas likadant som övriga värnpliktiga. I andra avseenden böra åter värnpliktslagens bestämmelser ej tillämpas å dem. Det torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att närmare bestämma om tillämpningen av värnpliktslagen å den här avsedda personalen.

I andra stycket har föreslagits en utvidgning av Kungl. Maj:ts befogenhet beträffande bestämmandet i vad mån fast anställning skall anses motsvara tjänstgöring enligt värnpliktslagen.

Tredje stycket hade ej upptagits i rullföringsnämndens förslag. Då enligt gällande bestämmelser ej alla vid lots- och fyrstaten anställda äro tjänstgöringsskyldiga vid krigsmakten i fredstid, har det ansetts nödigt stadga, att Kungl. Maj:t äger medgiva undantag beträffande värnpliktslagens tillämpning även å dem.

48 § (§ 48).

49 § (§ 49).

Närmare motivering av dessa från gällande värnpliktslag hämtade bestämmelser torde ej vara påkallad.

Bestämmelser om lagens ikraftträdande.

Huvudregeln i detta hänseende avses skola vara, att den nya lagen skall träda i kraft den 1 januari 1942. Genom den nya lagen skola såväl 1936 års

värnpliktslag som 1941 års provisoriska bestämmelser om utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m. upphävas. Vissa undantag från huvudregeln bliva dock erforderliga och möjlighet torde även böra hållas öppen för Kungl. Maj:t att låta lagen helt eller delvis träda i kraft vid en senare tidpunkt.

Till att börja med torde huvudregelns tillämpning i ett visst avseende böra klarläggas. I fråga om värnpliktstiden avses, att de, som vid tiden för den nya lagens utfärdande enligt då gällande lag äro värnpliktiga, skola kvarstå såsom sådana i ett år utöver vad förut i sådant hänseende ålegat dem. Första gången skall bestämmelsen om höjning av värnpliktsålderns övre gräns tillämpas på dem, som enligt den äldre lagen skolat med utgången av år 1941 upphöra att vara värnpliktiga. Detta torde emellertid följa direkt av huvudregeln och någon särskild övergångsbestämmelse härutinnan synes ej vara erforderlig.

Att uppställa särskilda regler för övergången i vad angår borttagandet av indelningen i beväring och landstorm har icke syntts påkallat. Det skulle för övrigt ur flera synpunkter kunna vålla avsevärda olägenheter, därest man ännu under flera år framåt nödgades räkna med nämnda båda kategorier. När beväringens indelning i uppbåd år 1936 slopades, ansågs ej heller erforderligt med särskilda bestämmelser för övergången till den nya ordningen härutinnan.

Beträffande tjänstgöringsskyldighet för värnpliktiga, inskrivna före år 1942, lärer den nu gällande värnpliktslagen i stort sett böra tillämpas. Det säger sig självt, att de, som redan fullgjort sin första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), icke nu böra åläggas att efter en längre eller kortare tids förlopp fortsätta sådan tjänstgöring under ytterligare någon tid. Häremot tala såväl skälighetssynpunkter som organisatoriska skäl. Dessa hänsyn göra sig emellertid icke gällande i fråga om de värnpliktiga — årsklass 1940 och årsgrupp 1941 — vilka enligt 1941 års provisoriska bestämmelser redan pålagts tjänstgöring under 360 dagar, repetitionsövningar häri ej inräknade, vilken tjänstgöring ett stort antal av dem för närvarande fullgöra. Beträffande sistnämnda grupp av värnpliktiga böra därför bestämmelserna i 27 § 1 och 2 mom. i sin helhet omedelbart kunna sättas i tillämpning. Därvid böra de värnpliktiga dock äga tillgodoräkna sig den tjänstgöring, de fullgjort på grund av de provisoriska bestämmelserna. Då vissa värnpliktiga av 1941 års klass komma att inrycka till tjänstgöring redan under innevarande år, bör vidare utsägas, att de nya bestämmelserna skola tillämpas jämväl å denna årsklass.

I fråga om skyldighet för andra äldre värnpliktiga än dem, som nyss nämnts, att fullgöra första repetitionsövning torde särskilda övergångsbestämmelser icke tarvras. Härutinnan böra hittillsvarande stadganden allttjämt vinna tillämpning. Annat är förhållandet med den nyinförda andra repetitionsövningen vid armén och kustartilleriet. Givet är, att det nya utbildningssystemet snarast möjligt bör bringas i tillämpning. Under den tänkta förutsättningen, att den nya lagen redan nu vore gällande, skulle de äldsta värnpliktiga, för vilka skyldighet att fullgöra sådan övning under år 1942 föreläge, vara de, som äro födda år 1914. I enlighet härmed har dylik skyldighet

ålagts armén eller kustartilleriet tilldelade värnpliktiga, födda år 1914 eller senare. Något undantag för värnpliktiga, som enligt gällande lag uttagits för utbildning till underbefäl eller fackmän, på den grund, att de redan må hava fullgjort två repetitionsövningar, lärer av organisatoriska skäl icke kunna medgivas. Motsvarande bestämmelser med avseende å de nyinförda repetitionsövningarna vid flygvapnet torde av organisatoriska skäl ej bliva påkallade.

Vad angår efterutbildningsövningen skulle de överväganden, som gjorts beträffande sistnämnda repetitionsövningar, leda till att skyldighet att fullgöra sådan övning ålades dem, som äro födda år 1904 eller senare. Önskvärdheten av att såvitt möjligt förlägga denna övning till det sista året, innan de värnpliktiga i mobiliseringshänseende överföras från fältförband till territoriella förband, talar emellertid för att begränsa dylik skyldighet till dem, som äro födda år 1906 eller senare. Därigenom skulle man även vinna, att av dem, som enligt av Kungl. Maj:t i kommandoväg utfärdade bestämmelser skola anses hava genom beredskapstjänstgöring fullgjort dem senast under år 1941 åliggande landstormsövning, icke kommer att utkrävas jämväl efterutbildningsövning. I likhet med försvarsutredningen har jag stannat för att utforma övergångsbestämmelserna i förevarande hänseende enligt sistnämnda alternativ.

Beträffande den terminologi, som använts i övergångsbestämmelserna må följande anföras. Den gränsdragning, som gjorts mellan värnpliktiga, inskrivna före och efter år 1942, är förestavad av praktiska skäl och avsedd att förebygga, att de gamla bestämmelserna under lång tid framåt skola tillämpas på värnpliktiga, som inskrivits efter men bort inskrivas före nämnda år. I punkten a) har använts samma beteckningssätt — årsklass respektive årsgrupp — som i 1941 års provisoriska bestämmelser, vilket där betingats av särskilda skäl. I punkterna b) och c) har årsklass-(årsgrupps-)beteckningen undvikits, enär denna i sin nuvarande form avses skola försvinna i det planerade nya inskrivningssystemet. Av praktiska skäl hava stadgandena i sistnämnda båda punkter hänförs till de värnpliktigas födelseår.

Beträffande den till 3 § andra stycket i nya lagen anslutna övergångsbestämmelsen må hänvisas till specialmotiveringen rörande nämnda paragraf.

Då landstingens sammanträden i år redan avslutats, böra de icke militära ledamöterna i inskrivningsnämnderna vid övergången till den nya ordningen lämpligen utses av länsstyrelserna.

Redan år 1940 inställdes den i gällande värnpliktslag föreskrivna mönstringen. De skäl, som då talade för en sådan åtgärd, äga alltså sin giltighet. Därtill kommer, att redan genom 1941 års beredskapsmönstring från de värnpliktiga erhållits uppgifter, som äro betydligt fullständigare än de vanliga mönstringsuppgifterna. Den planerade omläggningen av inskrivnings- och redovisningsväsendet från och med nästkommande årsskifte torde dessutom skapa förutsättningar för tillämpning av ett effektivare mönstringssystem än det nuvarande. Med hänsyn härtill finner jag mig böra tillstyrka en av chefen för armén i skrivelse den 3 september 1941 gjord framställning om

inställande av årets mönstring. Föreskrift härom har intagits i övergångsbestämmelserna till den nya lagen. Genom provisoriskt beslut den 5 september 1941 har Kungl. Maj:t redan förordnat, att med förberedelserna till årets mönstring finge tillsvidare anstå.

Förslaget till ny värnpliktslag kommer, därest det upphöjes till lag, att nödvändigöra ändringar i andra lagar och författningar. Frågan om ändring av lagen den 12 juni 1925 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, har redan i det föregående berörts. Även strafflagen för krigsmakten och åtskilliga andra författningar böra emellertid underkastas ändringar, avseende bland annat överflyttning av den nuvarande inskrivningsbefälhavarens befogenheter och skyldigheter på annan befattningshavare. Det är ingalunda självfallet, att dessa böra överflyttas på den blivande inskrivningschefen. Motsvarande gäller även vissa åligganden, som i andra författningar än värnpliktslagen tilldelats rullförings-(sjöruddförings-)befälhavare. Närmare utredning om huru härmed bör förfaras pågår inom rullföringsnämnden samtidigt med utarbetandet av förslag till ny inskrivningsförfordning och därmed sammanhörande författningar. I den mån så erfordras torde förslag senare få föreläggas riksdagen.

Efter avslutad föredragning av det förslag till *värnpliktslag*, vars lydelse framgår av bilaga till detta protokoll, hemställer departementschefen, att förslaget måtte föreläggas riksdagen till antagande.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Österholm.

	Sid.
Förslag till värnpliktslag	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 24 oktober 1941	17
Inledning	17
Allmän motivering	21
I. De värnpliktigas utbildning	21
Arméns värnpliktiga	21
A. Gällande bestämmelser	21
B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet	22
Yttranden	30
C. Utbildning till värnpliktigt befäl.....	33
Yttranden	39
D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.....	39
Yttranden	45
E. Beredskapsövning	45
Yttranden	46
Flottans värnpliktiga	47
A. Gällande bestämmelser	47
B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet	48
Yttranden	49
C. Utbildning av sjökaptener och likställda.....	50
D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.....	51
E. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap	52
Yttranden	52
Kustartilleriets värnpliktiga	53
A. Gällande bestämmelser	53
B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet	53
Yttranden	54
C. Utbildning till värnpliktigt befäl	54
Yttranden	55
D. Utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.....	55
Yttranden	55
E. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap	55
F. Beredskapsövning	55
Yttranden	56
Flygvapnets värnpliktiga.....	56
A. Gällande bestämmelser	56
B. Utbildning av värnpliktiga i allmänhet	56
Yttranden	58
C. Utbildning till biträdande ingenjörer.....	58
D. Utbildning till värnpliktigt befäl.....	58
E. Utbildning till flygförare, bombfällare och flygskyttar	59
F. Viss utbildning av f. d. fast anställt manskap	60
Departementschefen.....	60

	Sid.
II. De värnpliktigas avlöning	66
Departementschefen	68
III. Ändring av värnpliktsåldern	68
Yttranden	68
Departementschefen	68
IV. Upphävande av skillnaden mellan beväring och landstorm	69
Departementschefen	69
V. Inskrivningsväsendet och värnpliktsregistreringen	70
Nuvarande organisation	70
A. Inskrivningsväsendet	70
B. Värnpliktsregistreringen	74
Försvarsväsendets rullföringsnämnds förslag	76
A. Inskrivningsväsendet	76
B. Värnpliktsregistreringen	83
C. Sammanfattning av rullföringsnämndens förslag	90
Yttranden	90
Departementschefen	94
Specialmotivering	97
Grundläggande bestämmelser om värnplikt	98
Om de värnpliktigas inskrivning och redovisning	103
Om de värnpliktigas tjänstgöring m. m.	111
Om adressanmälan och uppgiftsskyldighet	117
Om påföljder för åsidosättande av föreskrifterna i värnpliktslagen och om laga förfall	119
Särskilda bestämmelser	122
Bestämmelser om lagens ikraftträdande	122
Departementschefens hemställan	125